Âkif'e Dâir

Dücane Cündioğlu

kapı

DÜCANE CÜNDİOGLU

21 Ocak 1962'de İstanbul'un Üsküdar ilçesinde dünyaya geldi. 2 Nisan İ980'de başladığı yazı hayatına çeşitli dergi ve gazetelerde makaleler yayımlamak suretiyle devam etti. 1981de Kuran ilimlerini temel uğraş alanı olarak seçti. Yorum-bilim'in (İlm-i Tefsir) yanı sıra uzun yıllar Tarih, Dilbilim (İlm-i Belagat), Düşünce-bilim (İlm-i Mantık) ve felsefe dersleri verdi. Şubat 1998'den beri Yeni Şafak gazetesinde köşe yazarlığı yapmakta olan Cündioğlu, geleneksel ilimlere hayatiyet kazandırmak gayesiyle klasik mantık, psikoloji, kelam ve felsefe metinlerinin neşir ve hazırlıklarıyla meşgul olmaktadır. Eserleri: 1993'te Elmalılı Hamdi Yazır'ın Hak Dini Kur'an Dili: Kur'an-ı Kerim ve Meal'ini hazırlayıp notlandıran yazarın 1995'ten itibaren yayımlanmış başlıca eserleri şunlardır: Başörtü Risalesi (1995); Kur'an'ı Anlamanın AnJamı (1995); Sözün Özü: Kelam-ı İlahi'nin Tabiatına Dair (1996); Sözlü Kültürden Yazılı Kültüre: Anlamın Tarihi (1997); Türkçe Kur'an ve Cumhuriyet İdeolojisi (1998); Kur'an, Dil ve Siyaset Üzerine Söyleşiler (1998); Kur'an ve Dile Dair (2005): Tarih ve Siyasete Dair (2005); Kur'an Çevirilerinin Dünyası (1999); Bir Siyasi Proje Olarak Türkçe ibadet (1999); Bir Kur'an Şairi: Mehmed Akif ve Kur'an Meali (2000): Philo-SopiaLoren (2004); Arasokakların Tarihi: Hatıralar ve Hatıratlar (2004) : Keşf i Kadim: İmam Gazali'ye Dair

(2004); Felsefe'nin Türkçesi: Cumhuriyet-Felsefe-Eleştiri (2004), Düşünce Düşlenir (2005) ; Akif'e Dair (2005); Mehmed Akif'in Kur'an Tercümeleri (2005); Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Din ve Siyaset (2005); Bir Mabed Bekçisi (2006); Bir Mabed işçisi (2006): Bir Mabed Savaşçısı (2007); Daireye Dair (2007); Hz. insan (2009): Ölümün Dört Rengi (2009): Göz izi (2010); Hakikat ve Hurafe (2010); Cenab-ı Aşk (2010).

AKİF'E DAİR

Kapı Yayınları 203 Edebiyat 33

AKİF'EDAİR Dücane Cündioğlu

1. Basım: Aralık 2005, Kaknüs Yayınları

2. Basım: Mart 2010, Kapı Yayınları (Genişletilmiş Baskı) ISBN- 978-605-4322-13-8 Sertifika Noo 10905

Yayma Hazırlayan: Mustafa Çevikdoğan Kapak Tasarımı: Utku Lomlu Mizanpaj: Bahar Kuru © 2005, Dücane Cündioğlu

© 2010; bu kitabın yayın hakları Kapı Yayınları'na aittir Kapı Yayınları Ticarethane Sokak No* 53 Cağaloğlu 1 İstanbul .TeL {212) 513 34 20-21 Faks: (212) 512 33 76 e-posta: bilgi@kapiyayinlari.com.kapiyayinlari.com Baskı ve Cilt Melisa Matbaacılık

Çihehavu2İar Yolu Acar Sanayi Sitesi No: 8 Bayrampaşa 1 İstanbul Tel (212) 674 9723 Faxo (212) 674 9729

Genel Dağıtım

Alfa Basım Yayım Dağıtım Ltd. Şti.

Ticarethane Sokak No: 53 Cağaloğlu / İstanbul Telo {212) 511 5303 Faks (212) 519 3300

Kapı Yayınları, Alfa Yayın Grubu'nun tescilli markasıdır

ÂKİF'E DÂİR

Dücane Cündioğlu

Genişletilmiş Baskı

DENEME

İçindekiler

hicranın dili
ıssız sokaklarda dinlenen şiirin şiddeti 3
asım'ın nesliymiş! 6
şiirinin arkasında kalan şair 1O
hikmeti şiire katık etmek 14
tekke müslümanı mı, cami müslümanı mı? 21
bir benim mest olmayan meczCıbun 25
akif niçin mısır'a gitti? 29
kur'an'ın türkçeleştirilmesinde Atatürk'ün rolü 33
safa mı, fakr u zaruret mi? 41
bilgisiz(ce) yorumlar 45
biz hakikatin ta kendisiyiz! 49
bir çuval ceviz kabuğu 52
akif'in kur'an tercümesine dair 55
açık-seçik olmak" mı gerekir, açıp seçmek mi? 59
gaib'den gelen bir mektub 62
üç maymun stratejisi 65
kuyruklu yalan ve/veya yalanın kuyruklusu 69
akif hakkında bir kitap 73
iki fotoğrafaltı yazısı 77
camdaki can 80
safahat'a suikasd 83
secaat arz ederken sirkatin söyleyenler 94

tarihin gölgesinde 98
amerikan gizli belgelerinde 102
yağmura hakkınız olsun' 105
bir metnin hatırlattıkları 108
inkilab ve babıali 112
bir hilal uğruna, yani senin uğruna 116
durarak marş okunmaz! 120
akif'in çocuklan
onu ağlarken göreniniz var mı? 127
asker koğuşunda kur'an tefsiri 131
emin akif ersoy'un hüzünlü hikayesi 134
utanmak erdemdir' 138
hikaye bitiyor ama hüznü bitmiyor 141
tashihler bitmez 145
mehmed akif'in oğlu tahir bey 149
dört yılda oniki mısra 153

hicranın dili

ıssız sokaklarda dinlenen şiirin şiddeti

Kendisine cadde ortasında şiir okumak isteyen genç bir adama, "Şiir sükûnet ister, şiir ciddiyet ister" dercesine mukabele edip onu tenha bir sokakta dinleyecek kadar hassas; Efendimize (s.a) atılmış iftiralarla dolu bir kitabı çeviren devrinin meşhur bir yazarına, "Elimden gelse seni tepelerim!" diyecek kadar şedid bir şairden, yani müslüman bir şairden, Mehmed Akif'ten söz açmak istiyorum şimdi size.

Onu, önce bir dostundan, Mithat Cemal'den dinleyelim:

(...) Sesini bile öğrenemediğim adam [Akif], o gündenberi içimde bir merak oldu. Birkaç gün sonra, ona Koca Reşit Paşa türbesinin önünde rastladım. Selamlaştık. Artık yan yana yürüyorduk; artık benimle konuşmaya mahkûmdu. Fakat yine konuşmuyordu. Öyle ki uzaktan bakanlar, beraber gittiğimizi anlayamazlardı. Bir aralık bari ben lakırdı edeyim dedim; fakat söylediklerimi o derece benimle müşterek olmayan bir yüzle dinliyordu ki lakırdılarım muhavere olamıyordu Bir aralık konuşmasından vazgeçtim. sesine razı oldum. (...) Fakat bu Mehmet Akif Bey benim bir sürü lafıma bir edatla olsun cevap vermiyordu. İçimden "Ben seni bülbül gibi

söyletirim'' dedim; çünkü biliyordum ki bir insanı geveze yapmak için en kısa çare o insana meziyetlere ait şeyler sormaktır: — Şiirlerinizi niçin bastırmıyorsunuz efendim?

— Nesini bastıracağım? Değer mi?

Şaştım: bu adamın sesinde Arapça yoktu; bu ses mühtez, asabî, zeki sesti. İnsan yüzü kadar manalı ses. Sesinin bu temiz güzelliği kadar kendinin haddini bilmesi de hoşuma gitti: şiirlerinin basılmaya layık şeyler olmadığını biliyordu. Demin kendisi ile eğlenmeye karar verdiğim için ona birdenbire acıdım. Mahzundum. Ve kendisinin haberi olmayan bu mağduriyetine merhameten o zamanki mucizelerimden bir şiirimi okuyacağımı ona haber verdim. Bir de kibar tevazula dedim ki: — Böyle sokak ortasında' Sizi rahatsız etmiş olmayım sakın?'

— "Rahatsız olmak ne dernek?" dedi; "yalnız iyi dinlemek isterim. Şu sokağa sapalım." (...) O gün saptığımız sokak, bir sanatkarın şiirini en son sesiyle okuyacağı kadar ıssızdı.

Şimdi de Mehmed Akif'i bir düşmanından, Dr. Abdullah Cevdet'ten dinleyelim: Balkan muharebesinden sonra Talat Paşa merhum ve rüfekası bir Müdafaa-i Milliye müessesesi vücuda getirdiler. Bu müessese muhtelif encümenlerden müteşekkildi. Biz dahi Heyet-i Irşadiye denilen bir encümene aza intihab edilmiştik. Encümende ezcümle Akçuraoğlu Yusuf, Ahmed Cevad, Mehmed Akif Beyler de

vardı. Birgün ictimada Mehmed Akif Bey bizi göstererek "Benim elimden gelse bu adamı tepelerim. Fakat memlekete hizmet namına çağınldığım için maa'l-kerahe onunla bir mecliste bulunuyorum. Dozy'nin kitabını tercüme eden bir adamın huzuru kadar bana azab olmaz" dedi. (...) Dernek bu müslüman şairin lisanından da. elinden de nâs mâsun ' ut- tecavüz olamayacak Böyle müslümanlığın nasıl tebcilkarı olabiliriz?

Abdullah Cevdet'in bu suali, takdir edileceği üzere istifham-ı inkârî manasında bir sualdir; yani kendisi, "Biz böyle bir müslümanlığın tebcilkarı olamayız" demek istemektedir ve bu da onun zaviyesinden bakıldıkda gayet tabiidir.

Peki biz hangi zaviyeden bakıyoruz?

Acaba biz böyle bir müslümanlığın tebcilkarı olabilir miyiz?

Şöyle ya da böyle, en nihayet bir kitabı Türkçe'ye çevirdiği için, herhangibir kimsenin tepelenmesinden yana olabilir miyiz?

Müslüman bir şairin bu tür bir tepkide bulunmasını hoş görebilir miyiz?

Bu minval üzere daha birçok sual sorulabilir. Ancak bu suallerin cevabı verilmeden önce, şu suallerin cevabının verilmesi gerekir diye düşünüyorum: Biz, düşmanlarımızla (!) bir arada yaşayabilir (yaşamayı isteyebilir) miyiz?

Biz, bir sanatkarın şiirini en son sesiyle okuyacağı kadar ıssız sokaklarda şiir dinlemeye müheyya mıyız?

Bu arada sizi bir ipucu: iki hayır'dan bir evet çıkmaz!

asım'ın nesliymiş!

Bir düşünürün veya sanatçının önce eser(ler)iyle karşılaşırız.

Önce eseri görürüz, evvela telifi okuruz, yani eserden müessire, müelleften müellife doğru gideriz. Dolayısıyla bir düşünürü veya sanatçıyı anlamak için de hiç kuşkusuz önce o düşünür veya sanatçının eserlerine (asar-ı güzidesine) nüfuz etmeyi, hatta -mümkünse- vakıf olmayı isteriz.

Bu yolu tercih edenler, bibliyografyayı (terceme-i asar'ı) biyografiye (terceme-i hal'e) önceleyenlerdir.

Ne yazmış? Nasıl yazmış? Niçin yazmış? Neyi amaçlamış? Amacını nasıl ifade etmiş? vs.

Yazılan yazan'ın, yapılan yapan'ın önündedir hep. Eseri farketmemiş olsaydık, eser sahibini nasıl farkedebilirdik? Farkedebilir miydik?

Elimizde eseri olmasaydı, nazarımızda eser sahibi de olmazdı.

***

Kimse sen'i farketmeden ben'i farkedemez.

Ben, ne gariptir ki önce sen'de, sen'in sayesinde farkedilebilir, görülebilir. En yakınımızda olan, ilk nazar

itibariyle, en uzağımızda olandır; en uzağımızda olansa en yakınımızda olan.

Eserin en az işaret ettiği yer, eser sahibinin bulunduğu yerdir. Muhatab, eseri dilediğince kavrayabilmek için, eser sahibini dışarıda bırakmaya çalışır. Eserden etkilendiği, kelimenin tam anlamıyla, gözleri kamaştığı takdirde, evet, ancak o takdirde, eser sahibini de tanımak ister. Lakin gözleri kamaşanların çoğu, eser karşısında öyle şaşarlar, öylesine şaşakalırlar ki eserin sahibini merak etmezler, akıllarına bile getirmezler.

Bu nedenle bazı eserler, kendilerini var edenlerin önünde yer alır.

Süleymaniye Cami'inin ihtişamını seyreden kaç kişi, Sinan'ın kim olduğunu, ne hissettiğini, neyi kastettiğini merak etmiştir?

Yahya Kemal'in şiirlerini ezbere bilenler arasında niceleri var ki şairin vefat tarihini bile bilmez. Nerede kaldı ki aşklarını, hüsranlarını, fazilet ve zaaflarını bilsin, bilmek istesin!

Bazen de tersi olur. Eser sahibinin edası sadasını, karizması eserini gölgeler. Müellif telifinin önünde gider. Kendisi bilinir, eserlerinin adı bilinir, ama gerçekte eseri, eserleri yoktur, kendisi vardır.

Böyleleri ölünce, eserleri de ölür. Eserleriyle değil, namlarıyla var oldukları, eserlerinden değil, eserlerinin

hasılasından hareketle var olmayı tercih ettikleri için, ünlenen kendileri olur, eserleri değil.

Moda tabirle, marka olmayı başarmışlardır. Elde ettiklerinin hepsi bu kadardır. Çünkü tarih böyleleri karşısında acımasızdır. Onları, doğrudan, ünlüler mezbelesine yollar ve hayatta iken yeterince istifade ettiklerini gözönüne alarak o anlı şanlı ünlerini çürümeye terkeder.

***

Vefatının 70. yıldönümünde kendisini andığımız Mehmed Akif, acaba eserleriyle mi, ismiyle mi yaşıyor?

Mehmed Akif ismini bilmeyenimiz var mı?

Millî şairimizin adını herkes biliyor, resimleri de hafızamızda.

Eserleri de öyle sayılır: Önce istiklal Marşı, sonra Safahat.

İstiklal Marşı'nın bazı mısralarını çoğumuz ezbere okuyabiliriz. Eh, Safahattan bazı parçaları bilenlerin sayısı da az değil.

Bu kabaca hesaba göre, millî şairimizin hem adının, hem asarının bilindiğini pekala söyleyebiliriz.

Peki ya tanındığını?

Bir düşünelim bakalım, Akif'i, Akif'in kendisini ne kadar tanıyoruz?

Eserleri aracılığıyla, toplumla kendisi arasına bile bile duvar ören bu mahviyetkar şairi tanımak için -kendisini ikna edecek denli- ciddi bir adım attığını iddia edecek kaç kişi var aramızda?

Olsaydı, izleri de olurdu. Yok, ne yazık ki!

Akif, ne yapıp edip kendisini nazarımızdan gizlemeyi başardı. Kendi tabiriyle cemiyet-i beşeriye ile ilgili hizmetler yapan Akif, en nihayet hizmetleriyle, hizmet maksattı asarıyla tanındı.

Hakkında derlenmiş ve derlenebilecek en kapsamlı bibliyografyalar, bu müddeayı kuvvetlendirmekten öte bir işe yaramazlar. Mevcut olanları dikkatle inceleyiniz, onca yazı, kitap arasında Akif'in usulca kaybolduğunu ve bir türlü ele geçirilemediğini göreceksiniz.

Asım'ın nesliymiş!

Toplumla, toplumsal olanla ilgilenenler, sırf toplum için Akif'le, topluma hizmet eden, edecek olan Akif'le ilgilendiler.

Hayatı denince, kırık dökük bir biyografi, gevşek bir kronoloji, eserleri denince, Safahat'ın meşhur toplumsal vaazlar veren şiirleri.

Peki ya Hicran, Secde, Gece gibi gözlerden gizlenmeyi başarmış gerçek Akif'in şiirleri?

Hele hele, şahsen meftunu olduğum, o resim arkası kıt'alar?

Bir ferd olarak Akif nerede?

Toplum olarak değil, bir birey olarak; arayan, soran, itiraz eden, aradığı, sorduğu, itiraz ettiği için acı çeken tek tek bireyler olarak istifade edeceğimiz yalnız Akif nerede?

Aramayı sürdüreceğiz. Sürdürmek zorundayız.

Akif için değil, kendimiz için.

şiirinin arkasında kalan şair

Mehmed Akif'in bilindiğini ama tanınmadığını söylersek, acaba abartıya kaçmış mı oluruz?

Hayır!

Kesinlikle hayır!

Mehmed Akif, biz için yaşayan; bize hizmet eden; önemsediği, değer verdiği, hatta kutsadığı biz için benini feda etmekten çekinmeyen bir şairdi; bir dava adamıydı, iddiası vardı; gerçekleşmesi için canını feda edebileceği sevdaları vardı.

O, bize hizmet amacıyla yazdı; biz için yazdı ve yaşadı. Cemiyet-i beşeriye'ye, yani mensubu bulunduğu, ait olduğu topluma adadı kendisini.

Bizler de onu öyle tanıdık; bizim için yaptıklarıyla, bizim için yazdıklarıyla, bize göründüğü kadarıyla.

Oysa bir de gizliden gizliye kendisini yazan, anlatan; kuytu köşelerde bir başına kendisini düşünen, kendisi için düşünen ve yazarıbir Akif vardı.

Bize görünmek istemeyen, belli etmese de bizden kaçan, kaçmaya çalışan bir Akif...

Huzur-ı mahşerde nam u nişanı anılmasın deyû mahv-ı vücud

eyleyen, yani kendisini yok etmeye çalışan bir Akif...

***

Kim başarmadığını söyleyebilir ki?

Başardı. Ne yapıp edip nazarımızın uzağına düşmeyi becerdi. Kalabalıkların içinde bile yalınız kaldı; hem de bile isteye yalınız kaldı.

Kur'an-ı Kerim'i tercüme ettiği o çetin yıllarda, dinlenmek için Mesnevi-yi Şerif'i iki kez -hem de şerhleriyle birlikte- hatmeden Akif'i şayet Safahatında bulmak istiyorsanız, biraz sonlara doğru yürümelisiniz. Mesela Safahat'ın 7. Kitab'ını biraz daha dikkatlice okumalısınız.

Hicranına, gecelerine, secdelerine ortak olmak istiyorsanız; evvelemirde, koynunda neyiyle, boynunda HİÇ yaftasıyla avare avare sokaklarda dolaşan Neyzen'in ehibbasından Akif'le hemhal olmalısınız.

Bu Akif'i nerede bulaşabilir, onunla nerede tanışabiliriz?

Elbette resim arkalarına yazdığı o mini mini kıt'alarda.

Gölgesinin ardına gizlenen Akif, resim arkalarındadır.

Arkalarda, yani görünmemek için saklanıp gizlendiği hicran dolu suretierin arkalarına, "ehibbaya selam olsun!" deyu karaladığı kırık dökük mısralarda...

Tabii ki bir de mektuplarında.

Akif, dostlarına yazdığı mektuplarda, kendisini gizlemeyi pek başaramaz; çok daha kendisi olur.

Konuşmaktan çok susmayı itiyad edinmiş bu büyük adamın, gerçekte, susarken konuştuğunu, bilenler bilir.

Mektuplarında -mektubun yazıldığı kişilere göre bazı farklılıklar taşısa da- sızısını, öfkesini, ızdırap veya sevinçlerini dışavurmaktan, belli etmekten pek kaçınamaz.

Hacı Baba’nın, yani Babanzade Ahmed Naim'in vefatından duyduğu teessür tek kelimeyle fevkaladedir.

Bu nedenle olsa gerek, Hacı Baba'sını pek bekletmemiş, vefatının ardından en çok iki yıl bekledikten sonra kadîm dostunun yanına gitmiştir; "Şeyh-i Ekber hakkında hüsn-i zannımın zerresini bile feda etmem" diyen, belki de hayattaki en yakın dostunun yanına ...

Bizim için yazmış ve yaşamış bir şairin, bizim için yaptıklarını önemsemediğimi söyleyemem. Nitekim ilgilenenler. vitrindeki Akif'le ilgileniyorlar; onu vitrinde, bizin önünde, bizim önümüzde alnı pak, sırtı pek bir surette tutabilmek için hakikaten ciddi çabalar gösteriyorlar.

Biz, bizim için yazarı ve yaşayan Akif'i iyi kötü biliyor, hatta -eğer tanımak denebilirse buna- az çok onu tanıyoruz.

Peki ben?

Ben, benini de düşünen, ben için, beni için de yazmaya, yaşamaya çalışan, bile isteye gözlerden ırakta kalmayı seçmiş olan Akif'in her birimiz için, tek tek bizler için söyleyecek çok sözü olduğunu da biliyorum.

Kısacası, Akif'in şiiriyetinin asıl bu vadide ortaya çıktığını vurgulamaya çalışıyorum.

***

Şairler dervişlerin kardeşidir. Aynı kaseden içerler çünkü. Muhayyile'nin kasesinden.

Akif, bir şâir-derviştir.

Kimsenin kuşkusu olmasın ki büyüklüğü de buradadır; hem de vitrindekilere bakmaktan gözleri kamaşmış olanların asla göremeyecekleri küçüklükteki bir büyüklük. ..

Bize boşverin, bizi boşlayın demiyorum. Sadece biz kadar, benin de ilgiye muhtaç olduğunu; üstelik ben büyümedikçe, bizin büyüyemeyeceğini söylüyorum.

Sorarım size, şiirinin önünde değil, arkasında kalan bu şairi keşfetmek için şimdi değilse, ne zaman yola düşeceğiz?

hikmeti şiire katık etmek

Tek başına yaşayan birinin yaşamı güç olur; sürekli olarak kendi başına etkinlikte bulunmak kolay değil, başkalarıyla birlikte, başkaları adına bunu yapmak daha kolay.

Şair tabiatına rağmen, Mehmed Akif, ömrünün büyükçe bir kısmını, Aristoteles'in bu tesbitini doğrularcasına geçirmiştir: başkalarıyla birlikte ve başkaları adına...

Sadece başkaları adına mı?

Başkaları için de yaşamış bir adamdır Mehmed Akif.

Bu başkalarının içine, kendisi değil sadece, ailesi de girmez; eşi de, çocukları da...

Millî şairdir. Çanakkale Destanı'nın, İstiklal Marşı'nın şairidir. Topluma malolmuş, toplumun malı olmuş şiirlerin şairidir.

Zaten öyledir, zatı da öyledir.

Hal böyleyken, toplumu, toplumsal meseleleri paranteze almak suretiyle Akif ve şiiri hakkında konuşulabilir mi?

Hayır!

Din, vatan, millet, ahlak, mukaddesat, vs.

İşte size Akif'in üzerindeki perdeler.

Akifi mi konuşacaksınız, o halde yanınızda bu konulara ilişkin hamasi notlar olmalı. Karşınızda öğrenmek değil,

etkilenmek isteyen yığınlar var; şiirin de, şairin de kendilerine mâlolduğu yığınlar...

Millet, kendi dertleri hakkında konuşulmasını istiyor. Akif de öyle istemişti. Hep milletin dertleriyle ilgilenmiş, vatan-millet üzerine konuşmuştu.

"Sanat sanat için değil, sanat millet için" demişti. "Önce vatan" demişti. Topluma malolmuş, toplumun malı olmuş şiirler yazmış, kendisini ise adeta utangaç bir çocuk gibi şiirlerinin arkasına saklamıştı.

Şiirin arkasında kalmak başka, şiirin arkasına saklanmak daha başka.

O şiirinin arkasında kalan değil, saklanan adamdı.

Akif'in şiirleri ekseriyetle başkaları adına ve başkaları için yazılmış şiirierdi çünkü.

***

"Arkamda kalırsın, beni rahmetle anarsın" Derdim, sana baktıkça, a biçare kitabım' Kim derdi ki: Sen çök de senin arkana kalsın, Uğrunda harab eylediğim örnr-i harabım!

Safahat için Mısır'dayken yazdığı 1929 tarihli bu kıtada, şair, öldükten sonra kendisinin anılmasına vesile olacağım umduğu eserinin, kendisinden önce çöküverdiğini îma ediyor.

Haklı mı peki?

Kısmen.

Bari şaheseri okunuyor mu, okunduğu kadar anlaşılıyor mu?

Sanmıyorum. Alınıyor, veriliyor ama doğru dürüst okunmuyor da, aniaşılmıyor da.

***

Bakınız. aynı yıl, şairimiz, çocuklarına hangi duygularla seslenmiş:

Ne odunmuş babanız; olmadı bir baltaya sap'

Ona siz benzemeyin, sonra ateştir yolunuz.

Meşe halinde yaşanmaz, o zamanlar geçti;

Gelen incelmiş adam devri, hemen yontulunuz.

Akif'in tevazûunu unutmayalım, "şair sözüdür, yalandır" da demeyelim, ama Akif'in N'olacak bu memleketin hali? sorusunun peşinde koşmaktan yorulmuş yüreğinin yavaş yavaş tıklamaya başladığını da görmeye çalışalım.

***

27 Aralık, şairimizin vefat yıldönümü.

Akif'in sahiplenildiği, hasımlarına (!) karşı savunulduğu, sadece şiirlerinin değil, haklı olarak seciyyesinin de, ahlakının da yüceltildiği bir tarih 27 Aralık.

Milletçe anıldığı tarih. "Sonra ateştir yolunuz" demiş olmasına aldırmayan çocukları tarafından hatırlandığı bir tarih.

Şiirlerinin arkasında saklanan o utangaç çocukla temas etmeksizin Akif'in marşlarını, destanlarını okuyanlar,

muhakkak ki bir kahramanla tanışmış olurlar; mutlaka ahlaklı bir adamla ... hatta cesur bir yürekle ... saf ve temiz bir zihinle ... umumiyetle coşmuş bir lisan ve kalple...

Lakin asla mahzun bir şairle, mahcub bir dervişle değil.

Onanmış, onaylanmış, damgalanmış, mühürlenmiş resmi bir şahsiyetle kimse bir arasokağa sapmaz.

Bir şairle, üstelik fırsatını buldukça şiirine hikmeti katık yapmış bir şairle kalabalıkların ortasında buluşup uygun adım yürümeyi istemez.

O halde şairle hep yığınlar içindeyken değil, bir de tek başınayken, yalınız iken konuşmayı deneyin. Birlikte bir arasokağa sapın mesela.

Şimdi biz, Akif'in kalabalıklara göstermek istemediği yüzünü, yani şiirindeki hikmeti görebilmek amacıyla kendisiyle usulca bir arasokağa sapacağız.

Dilerseniz peşimizden siz de gelebilirsiniz.

Bu bir mabedse, çırçıplak yakışmaz, sonra gayet loş; / Gelen: Ma- bud; ışık bul, yaygı bul, git başka yerden, koş!

Hemen bir kandil aldım komşulardan, bir de seccade; / Dedim: "Gel şimdi mihmanım, saadetgahın amade."

Ne yanlışmış hesabım: Hiç kapımdan geçmez oldun bak!

Mehmed Akifin Hicran adlı şiirinin girişi.

Yazıldığı tarih 1925.

Yer Mısır (Hilvan).

Akifin bu mısrâlarından yağan hikmet sağanağı ise, nazarımızda, nihayetsiz...

+++

Abidin kendisi yoksul. Bu yüzden mabedi de hem boş, hem loş. Oysa ağırlanacak olan sıradan biri değil ki, Mâbud. Yani Tanrı.

Çırılçıplak olmaz mabed dediğin, hemen yaygı bulmalı, yere sermeli; konuksa karanlıkta değil, ne yapıp edip aydınlıkta ağırlanmalı. Görmeli, görülmeli, öyle ya, mabudla yüzyüze görüşmeli.

Davet etmekte hiç tereddüt etmemiştir amma, talib yoksul olduğu için kendisinin ne yaygısı, ne de ışığı vardır. Çaresiz, yaygıyı da, ışığı da başkalarından temin etmek zorundadır; yani komşu/ardan, yani taşradan, yani dışarıdan...

Bir çırpıda ışık kandile, yaygı seccadeye dönüşür. Başkalarından ödünç de alınmış olsa mabed süslenmiştir artık.

Talib hemen diye belirtmiş. Acelesine, heyecanına bizi de ortak ediyor. Zaten alınanlar da yabancılardan ve uzaklardan değil, en nihayet komşulardan alınmış, böylelikle mabed bir çırpıda davete hazır hale getirilmiş.

Abid, heyecanla ve sevinçle Mabud'u mabed'e davet eder.

Ne var ki sevgili değil kapısından içeri girmek, önünden bile geçmez.

Talib yanılmış, hesabını yanlış yapmıştır.

Hayal kırıklığını, yanılmışlığını ne hoş, ne safiyane ifade eder:

Hiç kapımdan geçmez oldun bak!

Hakikaten hoş. Çünkü sevgiliye sitem yerine hala iltifat ediyor.

Küsmüyor. arkasından konuşmuyor, "Artık kapımdan geçmez oldu" demiyor da yine hitabın yönünü sevgiliye çevirmekte ısrar ediyor.

- ... bak!

Eşref Edib şöyle anlatıyor:

iltifat İlnı-i Belagat 'ta bir söz sanatıdır.

Hicran şiirini okuyorduk, "Ben bunu anlamadım" dedim. "Anlaşılmayacak nesi varT diye bana kızdı. Sonra okumaya, izah etmeye başladı:

— "Buradaki mabed'den maksadım, kalb. Yani: Gittim o boş kalbi ilimle, irfanla süsledim. Çünkü oraya Mabud girecekti.

Ne yanlışmış hesabım: Hiç kapımdan geçmez oldun baki

Dernek ki ben aldanmışım, orası ilimle, zahiri şeylerle aydınlanmıyormuş, süslenmiyormuş.

Sonra ne yapıyorum? Onları söküp atıyorum. Gafletimden öyle hesap etmişim, onlar hep varlıkmış, onları atıyorum."

Şair, bizatihi şiirini şerh etmişken, bize söz mü düşer? Öpüp başımıza koyuyoruz.

***

Şiirin devamı, bu tevili bakınız nasıl da teyid ediyor:

İlâhî! Söktüm attım, işte hücrem şimdi çırçıplak: Ne âfakında tek kandil, ne mihrabında seccade; Ezelden bildiğin toprak, bütün varlıktan âzâde. Serilmiş secdelerdir bekleyen yerlerde mihmânı

Bu üryan şu'le dersen, sinemin payansız imânı.

***

Talibin artık başkalarından alınmış ödünç kandillerle, seccadelerle işi yoktur. Hatasını anlamış ve masivayı (O'ndan gayrısını) kalbinden söküp atmıştır. Artık halisane secdeleriyle dokur seccadesini, saf imanını ise pırıl pırıl yanan bir kandile dönüştürür.

İlim ve irfan adına öteden beriden topladıklarıyla, talibin, gönlünü Hakkın tecellisine hazırladığını (nefsini, Zahir'in zuhuruna mazhar kıldığını) düşünmesi kesinlikle doğru değildir. Çünkü istenen sadece akl-ı selim değil, bilakis (Kur'an'ın ifadesiyle) kalb-i selimdir.

***

Şairler dervişlerin kardeşleridir.

Şurası muhakkak ki yaşam soluğu her iki sınıfa da cimri davranır. Dünya nimetlerinden yoksun ve yoksul yaşarlar bu yüzden. Lakin nefes-i Rahmanın sağ omuzlarında bıraktığı bûsenin sıcaklığıyla yetinmeyi bildiklerinden asla dünyayı istemezler.

Kanaat değil, şükran makamıdır onlarınki.

Ey talib, "işte hücrem şimdi çırçıplak!" diyebilecek bir şairi anlamak istiyorsan, en azından sen de onun gibi hücreni temizlemeyi önemsemelisin.

Unutma, onun kadar değil, onun gibi.

tekke müslümanı mı, cami müslümanı mı?

Her şair gibi Mehmed Akif de biraz kalabalıkların şairidir.

Fazlası da var, o bir de resmi şairdir.

Kısacası Mehmed Akif hem devletin şairidir, hem milletin.

Birkaç yıldır bu fakir, başka bir Akif'in varlığına daha dikkat çekmeye çalışıyor; yalınız, tek, çaresiz, mahzun, mağdur, derviş bir Akif'e...

Ruhundaki -o her büyük adamda rastlanılan- yıkıcı fırtınaları, yakıcı kasırgaları devlet, millet meselelerinin arkasına atmaya çalışan, asıl trajedisini, insanlığından kaynaklanan gerçek derdini her defasında ertelemek, bastırmak, yok etmek için, benini bizde eriten Akif'e...

Unutulan değil, hatırlanmayan hiç değil, bilakis bilinmeyen, görülmeyen, dahası bilinmek de görülmek de istemeyen, nadanın nazarından kendisini saklamayı başaran bir Akif'e ...

Resmiyet düşkünlerinin de, kalabalıkların da yaklaşmasına tahammül edemeyeceği için, kendi iç dünyasında kavrulmayı seçen bir Akif'e...

"Ne yanlışmış hesabım: Hiç kapımdan geçmez oldun bak!" diyecek kadar Hakk'a nazlanan bir Akif'e ...

Hicran şiirini şu mısralarla sonlandıran bir Akife...

Güneşler geçti, aylar geçti, artık gel ki, mihmânım, / Şuhûdundan cüda imanla yoktur kalmak imkanım.

Hemen ardından Secde şiirine ise şu mısralarla başlayan bir Akif'e...

Şuhûdundan cüdadır, çok zamanlar var ki, imanım; / Bu vah- det-zara -gûya!- geldim amma bin peşimanım: Hepsinden ewel Gece şiirinde gözyaşlarıyla feryad u figan eyleyen, yalınız başına mabedine gelmesi için Mabuduna dil döken bir Akif'e...

Ömürler geçti, sen yoksun, gel ey bir tanecik Mabud, / Gel ey bir tanecik gaib, gel ey bir tanecik mevcud!

Bir tanecik mevcud! "Sürdüler Türk'e tasawuf diye olgun şırayı" diyen Akif'in mabudu, nasıl oluyor da bir tanecik mevcud haline geliyor acaba?

Resmî konuşmalarda değinilmesi yasak olan bir Akif'tir bu1

Evet, kalabalıkların içinde kendisiyle karşılaşma imkanı bulamayacağımız bir Akif.

Kimsenin kuşkusu olmasın ki topluca değil, bu, ancak tek başına yüzleşilebilecek bir Akif.

Hak'tan başka mevcuda inanmayan bir Akif.

Akif hakkında "Tekke müslümanı değildir o, cami müslümanıdır" der Midhat Cemal Kuntay.

Bir yönüyle doğru. Akif, söylediklerine (zahire) bakılırsa tekkeden çok, camiye yakışır. Lakin iyice düşünmeli: ittihad ve terakki için çırpınan bir aydın hiç tekkeye. yani içine, yani kendisine vakit ayırabilir mi? Ayırmayı ister mi?

İstese, "Önce vatan!" demiş bir adam, kendisine ayırabilecek vakti bulabilir mi?

Akif'i, hakikaten, tanımak istiyorsak, onu yalınız, tek başına, Hak'la başbaşa, kendince cilveleşirken seyretmeliyiz. Genç Akif'i değil, olgun Akif'i...

Nasıl dursun, benim biçare gölgem, senden ayrılmış? / Güneşlerden değil, yâ Rab, senin sinenden ayrılmış!

Henüz yâdımdadır bezminde medhuş olduğum demler; / O demlerdir ki yâdından kopar beynimde bin mahşer!

Bu mısraları aynen aktarmakla maksadı ifade etmiş olmadığımı, olmayacağımın farkındayım.

Şerhi de gerekir.

Şair, niçin, gölgesinin O'ndan, yani Rabbinin sinesinden ayrıldığını söylüyor acaba?

Keza, bezminde medhCış olduğu demler ifadesiyle ne kastediyor?

Ne vardı, ne oldu o demlerde ki yad eder etmez hala beyninde binlerce mahşer kopuveriyor?

Evet, acaba şair niçin ikide bir rabbinin şuhudundan cüdâ olduğunu, yani onu bir türlü göremediğini, imanında şehadetin (!) eksik bulunduğundan şikayet edip duruyor?

Hasılı, sormalı, bolca sorular sormalı, sonra susmalı.

Susmalı. Çünkü devletin ve milletin şairini kalabalıklar içinde şerh edemeyiz; sadece sırrına (batınına) işaret etmekle, sadece bu kadarcığına dikkat çekmekle yetinebiliriz.

Gece şiirinin, başını tutarak "Koş hanım koş, burada kıyametler kopuyor!" diyen bir dosta, vahdet-i vücud üzerine bir risale de kaleme almış olan o üstad-ı hakimi Ferid Kam'a ithaf edildiğine dikkat edeniniz var mı?

Varsa var, yoksa yok, işte hepsi bu kadar1

bir benim mest olmayan meczûbun

Canıma bir merhaba sundu ezelden çeşm-i yar / Öyle mest oldum ki gayrın merhabasın bilmedim'

Ahmed Paşaya ait bu beytin dile getirmek istediği mana ve mazmûnu, acaba Mehmed Akif nasıl şiirleştirir, tekrara düşmeden aynı mefhumu yeniden ve bir kez daha nasıl nazmederdi acaba?

Şöyle:

Senin Mecnun'unum, bir sensin ancak taptığım Leyla; / Ezelden sunduğun şehla-nigahın mestiyim hala'

Kalabalıklara sırtını çevirip gönlünde yariyle (mabedinde mabuduyla) başbaşa kaldığında Akif'in kendi kendine nasıl terennüm ettiğini bir nebze olsun duyabilmek için, şairin biraz yanına yaklaşacağız.

Öyle ki kulübesinin dışından da olsa şiirinin içinde saklı hikmeti sinemize çekmeye, bulabildiğimizle yetinip halimizden asla şikayet etmemeye çalışacağız.

Önce Ahmed Paşa'nın mısraları...

Canıma...

Düşünce geleneğimizin temelinde yer alan can-ten (ruh-beden) ayrımını hatırlayalım.

Cânıma, yani ruhuma ...

Ne zaman?

ezelden ...

Hemen ezele, yani en başa geri gidiyoruz. En başa, yani bezm-i elest'e, yani ruhlar alemine, yani ruhlar aleminde yar ile, sevgili ile, HAKK ile ilk karşılaşma anına...

bir merhaba sundu...

O ilk karşılaşma anında sevgili "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" diye sorup hepimizden "Elbette Rabbimizsin!" cevabını aldı ya, işte o anı, yani bir soruyla bir cevaptan oluşan o ilk karşılaşma. o ilk tanışma anını hatırlamaya çalışıyoruz.

Sevgilinin o kısa hitabı, şair için kısacık bir merhabadan ibaret.

Sonra?

Sonrası yok! Sadece merhaba. Hepsi o kadar!

Şair bu kadarcık bir merhabadan şikayet mi ediyor? Asla!

Bu kadarını bile bir lütuf olarak görüyor.

Dikkat edilirse, ' ... sundu' diyor. Sundu, yani lutf u ihsan eyledi de bir merhaba olsun dedi.

çeşm-i yar

Dikkat ediniz, sevgilinin dili değil, sevgilinin gözleri, bir tek bakışı sunuyor bu merhabayı. Yani lisan-ı kaal ile, değil, lisan-ı hal ile, gözleriyle, sadece bir bakışıyla biricik sevgilinin kendisi olduğuna/ olacağına dair söz alıyor canlardan.

Göz deyince 'gözyaşı'nı, çeşm deyince 'çeşme'yi hatırlamamak mümkün mü?

Sevgili, acep, sırf acıdığı için, yani rahmetinden bir merhaba sunmuş olmasın aşıklara?

İkinci mısrada şair, muhteşem bir surette son noktayı koyuyor:

Öyle mest oldum ki gayrın merhabasın bilmedim'

Yani bezm-i elest'te bakışlarından tattığım o ezelî merhaba'dan sonra öyle sarhoş oldum ki ...

Kendimi öyle kaybettim ki ...

Varlığın, birliğin beni benden öylesine aldı ki. .. bir daha senden gayrısının farkına varmadım, senden gayrısına yönelmedim, senden gayrı kimseyi görmez, kimseyi duymaz, kimseyi bilmez oldum.

Kimseyi, kendimi bile.

***

Mehmed Akif'in iki mısraa sığdırdığı mana ve mefhuma gelince, onun nazmı da, inşadı da Ahmed Paşa'nınkine denktir. Nasıl olmasın? Hem şairdir, hem aşıktır, üstelik Hakka aşıktır. O halde kim yarışabilir onunla ser-hoşlukta?!

Akif ser-hoşlukla yetinmez; mecnun olduğunu da söyler:

Senin Mecnun'unum, bir sensin ancak taptığım Leyla;

Tapınak fiili bilhassa seçilmiş. Çünkü ibadetin bilinçsiz olanı için kullanılır tapmak/tapınmak. Şair ise mecnun (deli)

olduğunu söylüyor.

Öyle ya, mecnunda bilinç mi aranır?

Ezelden sunduğun şehla-nigahın mestiyim hala!

Şairimiz de hala kör kütük sarhoştur; ezelden sarhoştur hem de. O şehla-nigah yüzünden ... o şehla bakış yüzünden... sevgilinin, aşıklarını mest eden o göz süzmesi yüzünden...

Bezm-i elest'te "Ben sizin Rabbiniz (yariniz) değil miyim'" diyen, aşıklarını biricikliğine şahit tutan sevgilinin hitabını, Ahmed Paşa gözlerin sunduğu bir merhaba olarak yorumlarken, Akif, onu bir göz süzmesi, bir şehlâ bakış olarak yorumluyor; yani bir kadının en yakıcı bakışı olarak."

Şeh/ânın şerhine söz yetmez.

Oysa ayı ıı günlerde ve fakat başka bir makamda şairimiz şöyle diyecektir:

Bütün dünya serilmiş sunduğun vahdet şarabından; / Benim mest olmayan meczubun, Allah'ım. benim meydan'

Hem mecnun, hem de meczub...

Böyle bir şairin, resmiyet halesi içinde usulca ikamet etmesi mümkün mü?

***

Bir resmi şair olmak itibariyle ana caddelerde kutlanan festivallerin Akifi, devletin ve milletin ihtiyaç duyduğu bir Akiftir.

Hiç şüphe yok ki hayrı vardır. Alkışlıyorum.

Hicranın şairi, Gecenin şairi, Secdenin şairi, kıtaların şairi Akif'e gelince, bu Akif, devletin ve milletin değil, bilakis insanın ihtiyaç duyduğu bir Akif'tir.

Pek tabii ki onun da kahrı vardır. Geçiyorum.

* Ahmed Paşanın da kendisinden müihem olduğu başka ustalar vardır hikmeti şiire katık eden. Mesela Nesimî'nin şu beyti hemen hatırlanmalıdır:

"Bezm-i ezelde içmişem vahdet meyinün cür'asın / Şol cür'a kim ta ebed sermest ü mahmur olmuşarn "

âkif niçin mısır'a gitti?

Mehmed Akifin Mısır'a gidişine hala bir mana veremeyenler var.

"Kur'an'ı tercüme etmek üzere Diyanet İşleri Reisliği ile resmî mukavele yapmış biri niçin bu vazifeyi yerine getirmek için Mısır'ı seçti?" diye soruluyor ve "inkilâblardan rahatsız olduğuna ve şapka giymemek için ülkesini terkettiğine'' dair dedikoduların doğru olup olmadıkları merak ediliyor.

1) Bu dedikodulara inananların olduğu kesin. Mesela Hasan-Ali Yücel bunlardan biridir.

İstiklâl mücadelesinden sonra Mehmed Akif. cemiyette gördüğü değişmelere inanmadı ve inanmadığı için de uymadı. Beş-altı sene memleketten uzak yaşamasının sebebi budur. Çünkü onun cemiyet telakkisi geri idi.

2) Agah Sırrı Levend de benzer bir yorum yapar ve şairimizin, "sosyal inkilabları kavrayabilecek bir ufuktan yoksun olduğunu" söyler.

İstiklal savaşına feragatli ve sadık bir vatanperver olarak katılan Akif, mücadelenin ilk safhalarında önemli bir yer alacak, ilk Millet Meclisi'nde mebus sıfatıyla bulunacak kadar bu büyük hareketi takib etmiştir. Ancak birbirini takib eden sosyal inkilablar, onun aleminin üstünden aşacak kadar ileri ve ona uzak idi. Bu his, yabancı diyarların

elemine katlanmayı göze alacak derecede ona kuvvetli geldi.

3) Şükûfe Nihai'e göre bunda şaşılacak bir şey yoktur; zira Akif, zaten "hurafelere takılmış bir adam"dır.

Akif'in Türk inkilabına tek bir hizmeti yoktur. O, bilakis, bizim kanımız pahasına yarattığımız inkilab'ın eserlerini beğenmeyerek bu toprakları bırakıp gitmiştir. Başından, yine bizim malımız olmadığı söylenen fesi çıkarıp yerine bir başka biçimde bir çuha parçası geçirmeyi bir din, bir ahlak meselesi yaparak yurdunu, milletini bırakan, hurafelere takılmış bir adam.

4) Bu yorumların yanısıra eldeki tanıklıklar, gerçeğin başka türlü olduğunu gösteriyor. Nitekim Neyzen Tevfik'in kardeşi Şefik Kolaylı, bir Cumartesi günü Prof. Fazlı Yegül ile beraber oldukları bir sırada Akif'in veda ziyaretine geldiğini, kararından vazgeçmesi için ısrar ettiklerinde Akif'in büyük bir hüzün ve teessür içinde şöyle dediğini aktarır:

Arkamda polis hafiyesi gezdiriyorlar. Ben, vatanını satmış ve memlekete ihanet etmiş adamlar gibi muamele görmeye tahammül edemiyorum ve işte bundan dolayı gidiyorum.

5) Osman Yüksel Serdengeçti'nin 31 Aralık 1967 tarihli Yeni İstanbul gazetesinde -Hasan Basri Çantay'dan naklen-

verdiği şu bilgiler ise, Akif'in Mısır'a gitme sebebinin daha derinlerde olduğunu göstermektedir:

Çanakkale zaferinin yıldönümüdür. .. Bir tören yapılıyor.. Çanakkale şehitleri anılacak... Zamanın meşhur zibidi şairi kürsüye geliyor: "Maalesef" diyor; "Çanakkale Şehitleri için güzel, şehitlerimizin şanına layık bir Türk şairi tarafından şiir yazılamadı. Çanakkale destanını yazarı maalesef Türk değildir. Çaresiz Türk olmayan bir adamın şiirini okuyacağız" yavesini savuruyor. istemeye istemeye Akif'in şiirini okuyor. (...)

Merhum bu hadiseyi duyar. Çok, pekçok müteessir oluyor; o kadar ki koskoca adam bir çocuk gibi ağlıyor. Çanakkale şehitlerinden onu ayırmak, "Sen Türk değilsin'" dernek. .. tahkir etmek. .. Akif'in en hassas yerine, en hassas teline dokunmak. .. Bu hareket ve hakaret, zamanın zamane şairi, devlet şairi, resmî şair tarafından yapılmış... Tam o sırada da gençliğinin kısm-ı azamını hamamda geçirmiş bir yazar, CHP'nin resmî gazetesinde bir başmakale yazmış ... Akif'e, "Hadi git artık, sen kumda oyna!" demiş ... Akif bunu da okuyor ... Ve artık Türkiye'de duramıyor."

6) "Bütün bunların hepsi rivayet ve yorum. Hangisine inanacağız? Hangisini kabul edeceğiz?'' diye düşünebilirsiniz. Ancak 1929'da Akif tarafından yazılmış şu mısralar dikkatlice okunursa, Mısır'a (Hilvan'a) giden

şairimizin, niçin gitmek zorunda kaldığı bizzat kendisinden öğrenilebilir:

Hilvanhlann hepsinin ihlâsını, ilkin,

Bir bir sayıver. Bitti mi defter, de ki:

Lâkin,

Mevzun düşürür saçmayı bir saçma adam var,

Manzum sayıklar gibi manzume sayıklar! Zannım, mütekâid şuarâdan olacak ki: Hiçbir yenilik yok, herifin her şeyi eski. Hâlâ ne saka/dan geçebilmiş ne bıyıktan; Asân da memnun görünür köhne kılıktan. Hicrî, kamerî ayları ezber sayar ammâ, Yirminci asır zihnine sığmaz ne muamma! Ma'mure-i dünyayı dolaştıysa da, yer yer, Son son, "Hadi sen, kumda biraz oyna!" demişler.

Bu vesileyle kıssadan hisse çıkarmak istersek, Türkiye'de İslamcılığın, bugün kurnda oynamayı göze alamayanların bir eseri olduğunu söyleyebiliriz.

Ah, şu Ankara yaranı, keşke kumda oynamayı tercih edebilseler!

kur'an'ın türkçeleştirilmesinde ataturk'ün rolü

Mehmed Akif'in Kur'an'ı Türkçe'ye çevirmekle görevlendirilmesi konusunda farklı ve hatta çelişkili iddia ve yorumların bulunduğu malumdur.

Acaba bazı zevatın iddia ettiği, Akif'e bu görevi bizzat Mustafa Kemal Atatürk mü vermiştir; yoksa bu bu görev Millet Meclisi'nin inisiyatifinin bir sonucu olup tercümeye sonradan mı sahip çıkılmıştır?

Bu meseleyi Bir Kuran Şairi: Mehmed Akif ve Kur'an Meali adlı eserimizin TBMM müzakerelerine tahsis ettiğimiz üçüncü bölümünün girişinde etraflıca ele almış ve bizzat Meclis tutanaklarından hareketle tercümenin ortaya çıkış sürecini tüm safahatıyla tedkik etmeye çalışmıştık

İmdi, Kur'an'ın Türkçe'ye tercüme edilmesiyle Mustafa Kemal Atatürk arasındaki ilginin mahiyetini açıklığa kavuşturmak bakımından eldeki malzemeyi düzenleyip bir kez daha aktarmakta fayda mülahaza ediyoruz. Böylelikle Türkiye Büyük Millet Meclis kararının ardındaki asıl iradenin Reisicumhur Mustafa Kemal Atatürk' e mi ait olduğu ve Kur'an-ı Kerîm'in resmen Türkçe'ye tercüme

edilmesi veya tercümenin Mehmed Akif tarafından yapılması talebinin bizzat kendisinden mi gelmiş bulunduğu meselesine bir nebze açıklık getirilmiş olacağına inanıyoruz.

Kur'an'ın Türkçe'ye tercüme edilmesi hususunda Mustafa Kemal Atatürk'ün rolü hangi düzeyde olursa olsun, sonuç itibariyle kendisinin bu tercümeden ne beklediği ve hangi amaçla Kur'an'ın Türkçe'ye tercüme edilmesini istediği de ayrıca tedkike muhtaç görünmektedir.

İmdi, eldeki bilgileri sırasıyla gözden geçirecek ve Mustafa Kemal Atatürk'ün Kur'an tercümesiyle ilgili kanaatlerinin niteliğini ve bu meseledeki rolünü, eldeki belgelerden hareketle belirgin kılmaya çalışacağız.

1) Mustafa Kemal Atatürk 30 Kasım 1929'da Vossische Zei- tung muhabirine şu demeci vermiştir:

Ahiren Kur'an'ın tercüme edilmesini emrettim. Bu da ilk defa Türkçe'ye tercüme ediliyor. Muhammed'in hayatına ait bir kitabın [Sahih-i Buhari'nin] tercüme edilmesi için de emir verdim. Halk, tekerrür etmekte bulunan birşey mevcut olduğunu ve din ricalinin derdi ancak kendi karınlarını doyurup, başka bir işleri olmadığını bilsinler. [Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri (1918-1937), I1I/124- 125, T.T.K., Ankara, 1989, 4. bas.]

2) Kâzım Karabekir de bu demeci teyid sadedinde Mustafa Kemal Atatürk'ün daiha Cumhuriyet kurulmadan

önce, 14 Ağustos 1923'de Maarif Programı'nı tesbit edecek Heyet-i İlmiye şerefine Ankara Türk Ocağı'nda verilen bir çay ziyafetinde "Kur'an-ı Kerim'i Türkçe'ye aynen tercüme ettirmek" meselesini ortaya attığını ve kendisine şöyle dediğini rivayet etmektedir:

Evet Karabekir' Arapoğlunun yâvelerini Türkoğullarına öğretmek için Kur'an'ı Türkçe'ye tercüme ettireceğim ve böylece de okutacağım; ta ki budalalık edip de aldanmakta devam etmesinler. [Uğur Mumcu, Kazım Karabekir Anlatıyor, sh. 93-94, İstanbul, 1990; Umet Bozdağ, Paşaların Kavgası: Atatürk-Karabekir, sh. 158160, İstanbul, 1991]

3) Yunanlı gazeteci Yorgi Pesmazoğlu ise 1937'de şöyle yazar:

Kendisinin [Atatürk'ün] dediği gibi, bunu yalnız kanunlar ile uzak- laştırmamıştır; Kur'an'ı Türkçe'ye terciime ettirmekle, bunu herkesin malı yapmıştır. Bu suretle Kitab'ı okuyanlar, içindeki felsefi ahkâmın asr! bir devletin yurttaşlarının ihtiyacına kâfi gelemeyeceğini anlamışlardır. [Kemal Atatürk, "Proin Atina", 17-18 Şubat 1937; "Yabancı Gözüyle Cumhuriyet Türkiyesi", sh. 21, Ankara, 1938]

4) Emin Erişirgil 1956'da yaptığı açıklamalar hemen hemen aynı doğrultudadır:

Rahmetli Atatürk de, Başbakan temet İnönü de Kur'an'ın iyi bir dille tercüme edilmesini çok istiyorlardı; okuryazarlar mânâsını anlasınlar, din yolu ile giren Arapça kelimeler yerine Türkçe ifadeler bulunsun diye olacak. [Mehmed Akif: islamcı Bir Şairin Romanı, IV/463-478, İstanbul, 1956]

5) Keza benzer açıklamalar 1968'de Hikmet Bayur tarafından yapılmıştır.-

Bilindiği gibi Atatürk yeni bir Kur'an tercüme ve tefsiri yapılmasını istemiş, tercüme islâm .şâiri diye ünlü, İstiklâl Marşı yazarı Mehmed Akif'e ve tefsir de (...) Elmalı'lı Hamdi Hoca'ya havale edilmişti. [Hikmet Bayur, ibadet Dili, ("Necati Lugal Armağanı"), sh. 151152, Ankara, 1968]

6) Mustafa Kemal Atatürk'ün yakın mesaî arkadaşlarından General Fahrettin Altay da yıllar sonra bu hususa temas edecektir:

Kur'an'ı. Mehmed Akif'ten tercüme etmesini istemişti. Hatta o zaman Akif gibi birkaç din adamına bir İlahiyat Fakültesi için tasarı bile hazırlamalarını söylemişti. Ecelin amansız kudreti kendisini yere vurmasaydı, bunu mutlaka yapacaktı. [Afafürk. Din ve Laiklik, sh. 127. İstanbul 1968]

Bu belgelerdeki, "Kur'an'ın tercüme edilmesini emrettim", "Kur'an'ı Türkçe'ye tercüme ettireceğim", "Kur'an'ı Türkçe'ye tercüme ettirmekle...", "Kur'an'ın iyi bir dille tercüme edilmesini çok istiyordu", "Kur'an'ı ... tercüme

etmesini istemişti'' şeklindeki ifadeler, Mustafa Kemal Atatürk'ün -nedeni her ne olursa olsun- Kur'an-ı Kerîm'in Türkçe'ye tercüme edilmesi konusundaki niyet ve ısrarını, hiçbir şüpheye mahal bırakmayacak derecede dile getirmekteyse de TBMM'inde yapılan 21 Şubat 1341/1925 tarihli bütçe müzakerelerinde bu aktarımları doğrulayacak hiçbir îma ve işarete -ne gariptir ki- rastlanılmamaktadır.

Oysa Kur'an-ı Kerîm'in Diyanet İşleri Reisliği gözetiminde Türkçe'ye tercüme edilmesi konusunda herhangibir görüş ayrılığı içerisinde olmadıkları anlaşılan mebusların, Cumhuriyet'in banisi ve reisi bulunan Mustafa Kemal Atatürk'ün adını anmak suretiyle bu yöndeki taleplerine kuwet ve meşrûiyet kazandırmaya çalışmalarından daha tabii ne olabilirdi?

Hal böyle olmasına rağmen, buna benzer bir teşebbüs vaki olmadığı gibi, hem konuşmacılar, hem de Başvekil, Reisicumhur'un da mebuslarla görüşbirliğinde bulunduğunu ayrıca belirtmek ihtiyacı hissetmemişlerdir.

7) Ahmed Hamdi Akseki, Akif'e tercüme teklifini götürdüğünde, kendisine şöyle demiştir:

Gerek Millet Meclisi, gerek bütün ehl-i irfan bu himmeti sizden bekliyor. [Mehmed Akif: Hayatı, Eserleri, 6. bölüm, 1/27-28, 100114, İstanbul, 1938]

Mustafa Kemal Atatürk'ün Kur'an-ı Kerîm'in Türkçe'ye tercüme edilmesi husûsundaki belirleyici rolüne değinen bu

kabil veriler, zamanla Akif'in tercüme işini üstlenmesi meselesine yansımış ve bu sefer Atatürk'ün ismi, Akif'e bu görevi veren ya da bu görevi üstlenmesini ondan talep eden kişiler arasında geçmeye başlamıştır.

8) İlhan Arsel, 1 973'de hiçbir belge göstermeksizin bu iddiada bulunanlardandır:

Atatürk, ibadetin Türkçe yapılması ve Türk'ün anlayacağı şekle sokulması, Kur'an'ın Türkçe'ye çevrilmesi vs. konularında bir hayli düşünmüş ve Milli Mücadele'nin daha ilk yıllarında bunu gerçekleştirmek maksadıyla zamanının aydın sayılan simalarıyla ve din sahasında bilgisi olduğuna inandığı. kimselerle ve bu arada şair Mehmed Akif ile temasiara geçmişti. Arapça'ya ve Türkçe'ye en iyi nüfuz edebilen bir kimse olarak Mehmet Akif'i gördüğü için, ondan Kur'an'ı Türkçe'ye çevirmesi dileğinde bulunmuştur. \Arap Milliyetçiliği ve Türkler, sh. 219-224, Ankara, 1973]

9) TBMM. M. Dönem Bilecik mebuslarından Asaf İlbay da İlhan Arsel'in görüşlerini teyid eden bir anısında şöyle dernektedir:

Atatürk, şair Akife Kur'an'ın tercüme edilmesi vazifesinin verildiğini ve kendisine 10.000 lira gönderilmiş olduğu halde bugün yarın diye işi uzattığını ve nihayet tercümeyi güya meçhul bir adrese göndermiş olduğu cevabını verdiğini söyledi. Bu sözler sırasında Başvekil'i de

göstererek "Parayı kmet Paşa vermişti" dedi. [Mehmet Bayrak, Tevfik Fikret, sh. 88, [1973]; krş. Alpay Kabacalı, Türkiye'de Yazarın Kazancı, sh. 65, Utanbul, 1981]

Bu rivayet, Atatürk'ün Akif'e Kur'an'ı tercüme vazifesi verdiğini değil, tercüme bittikten sonra onun alınması meselesiyle yakından ilgilendiğini göstermektedir ki diğer rivayetler de bu husûsu doğrulamaktadır.

Bu vesileyle belirtmek isteriz ki Türkiye'ye döndükten sonra, tercümesini vermesi karşılığında Atatürk tarafından Akif'e 10.000 lira -başka bir rivayete göre 20.000 lira- teklif edildiği, evlatlığı Sü- heyla Hanım ile kocası Hayrettin Karârı Bey aracılığıyla bu teklifin yapıldığı ve Akif'in bu teklifi reddettiği kesindir.

Akif'e "10. 000 lira gönderildiği", hele hele "bu. paranın kendisine verildiği" iddiası ise kesinlikle mesnedsizdir.

Niçin?

Şunun için: Meclis'in 1925'de bu projenin tamamına ayırdığı ■ tahsisat 20.000 lira olup, 12.000 lirası Kur'an-ı Kerîm'in tercüme ve tefsirine, 8.000 lirası ise Tecrîd-i Sarîh'in tercüme ve şerhine ayrılmıştır. Akif ve Elmalılı Hamdi Yazır, işin başında 1.000'er lira avans almışlardır. 1932'de ise Akif -avansın idaesiyle birlikte- mukavelesini feshetmiştir. 1928'de Akif'e, geriye kalan 5.000 lira mukabilinde tercümesini teslim etmesi için çeşitli tekliflerin yapıldığı biliniyorsa da bu teşebbüslerden bir sonuç

çıkmamıştır. Binaenaleyh yukarıdaki rivayet, "Kur'an'ı tercüme etmesi mukabilinde Akif'e Atatürk tarafından 10.000 lira gönderildiği veya verildiği" şeklinde değil, "Türkiye'ye döndükten sonra tercümesini teslim etmesi için kendisine 10.000 lira teklif edildiği" şeklinde anlaşılmalıdır.

10) Bu açıklamalar gözönünde bulundurulduğu takdirde, Cumhuriyet gazetesinden Mustafa Ekmekçi'nin 1985'de, Kazım Taşkent'ten aktardığı şu ifadeyi de delile muhtaç olmakla nitelemek icab edecektir:

Bu Atatürk'ün bir dileği idi. Çok uğraştım, bir sonuç alamadım. Atatürk, Kur'an'ı Türkçe'ye çevirme görevini Mehmed Akif'e vermişti! [Arnauutluk Elçiliğinde, "Cumhuriyet", 19 Ekim 1985]

11) Ertuğrul Düzdağ ise Ekmekçi'yi eleştiren yazısında bu konuya temasla şöyle dernektedir:

Meclis'ten çıkan ve belirttiğimiz şekilde Akif Bey'e kabul ettirilen tercüme işinde, Mustafa Kemal'in ne dereceye kadar isteği veya emri olduğunu bilemiyoruz. [Cumhuriyet Yazarına Cevap, "Tercüman", 18 Aralık 1985]

12) Bu minvaldeki iddiaların zamanla "muhayyel anlatılar" haline dönüştüğünü göstermesi bakımından, Tuğgeneral Yalçın Işımer'den yapılan şu alıntı ilginç bir misal teşkil etmektedir:

Mehmed Akif 1923 yılında gittiği Mısır'da 1926 yılına kadar Abbas Halim Paşa'nın konağında kalmış, hastalanınca

başına giymekten sakındığı şapkayı elinde tutarak, vapurla İstanbul'a gelmiş, Kur'an'ı Türkçe'ye çeviremeyeceğini Atatürk'e resmen bildirmiştir. (....) "Kur'an'ı Türkçe'ye çevirmedi, Atatürk'ün ricasını yerine getirmedi" diye. [Atatürk'üm ve Türkçem, "Gülhane Tıp Akademisi 1999-2000 Eğitim-Öğretim Yılı Açılış Töreni" içinde, sh. 65-72, GATA Basımevi, 27 Eylül 1999]

Sonuç olarak diyebiliriz ki TBMM'nin Kur an ın tercüme ve tefsir edilmesi amacıyla aldığı karar ile tercüme vazifesinin Akif'e verilmesi meselesinin birbirinden farklı iki hadisedir. Atatürk'ün her iki safhadaki tesirinin derecesini belirlemek ise, zannedildiği kadar kolay olmayıp bu konuda yeni belge ve bilgiler ihtiyaç vardır..

Ancak belirtmemiz gerekir ki Mustafa Kemal tarafından Akif merhuma herhangibir para verildiğine veya gönderildiğine dair iddiaların ilmen ve tarihen hiçbir kıymeti olmadığı gibi, Akif'in böyle bir aldığı veya geri ödemediği şeklindeki isnadlar da tamamen asılsızdır.

Kur'an tercümesi karşılığında TBMM kararınca Diyanet bütçesinden avans olmak üzere Akif'e 1.000 lira verilmiş, Akif ise bu parayı Sebilürreşad dergisini çıkarması için Eşref Edib'e havale edip Mısır'a gitmiş; tercümesini teslim etmekten vazgeçince de bu para, Noter huzurunda, tercümeyi üstlenmiş olan Elmalılı Hamdi Yazır'ın alacağından mahsub edilmiştir.

safâ mı, fakr u zaruret mi?

Akif oturup Kur'an'ı Türkçe'ye çevirecek ve böylece mensup bulunduğu topluma -şu veya bu şekilde- hizmeti dakunacak yerde 1 923 yılında kalkmış Mısır Paşalarının kaşanelerinde ve onların konuğu olarak yan gelip yatmış, 1925 yılında Abbas Halim Paşa'nın davetlisi olarak onun güzel konağında günlerini geçirmiş ve 1 926 yılında da Kur'an'ı Türkçe'ye terceme edemeyeceğini Atatürk'e resmen bildirmiştir.

Bir paragrafta bu kadar yanlış ve yalanı bir araya getirmeyi beceren kişi, İlhan Arsel'den başkası değil. Şimdi Amerikan Paşalarıyla arasının nasıl olduğunu bilemiyorum ama bu zatın iddialarından hareketle merhum Akif'in Mısır'daki maddî durumuna ilişkin sizlere birkaç not aktarmak isterim:

Önce bazı hususlara açıklık getirelim: Akif'e Kur'an tercümesi karşılığında 6.000 lira teklif edilmişti. 1925'de mukaveleyi resmen imzalayıp 1.000 lira avans aldı ve Mısır'a gitti. 1926'da başladığı tercümesini 1928'de bitirdi; 1 929'da temize çekti; vefat ettiği tarih olan 1 936'ya kadar da düzeltmelerine devam etti. Tercümesini teslim etmekten resmen vazgeçip mukavelesini feshettiği tarih ise 1 932'dir. Mukaveleyi feshedebilmek için, aldığı 1.000 lirayı ödemesi

gerektiğine göre, "Mısır Paşalarının kaşanelerinde yan gelip yatan" (') Akif'in gerçek durumu acaba ne alemde idi?

Bu sualin cevabını iftiralar değil, vesikalar vermeli:

1) Tercümesini temize çektiği yıl olan 1 929'da Mısır Üniversitesi'nde Türkçe hocalığına başlar. Bu yılın 1 7 Aralık'ında Mahir İz'e yazdığı mektupta şöyle diyor.

Önce bu iş beni düşündürdü. Lâkin "Haya rızka mâni olur" düsturuna uygun hareket etmek; bakkala, kasaba rezil olmaktansa Üniversite öğrencilerinin himayelerine sığınmak daha makûl göründü.

2) Aldığı ücret geçimine yetmiyor olmalı ki 20 Nisan 1 93 1 tarihli mektubunda Eşref Sencer Kuşçubaşı'ndan borç istemek zorunda kalıyor:

Eşrefciğim, son aylarda biraz borçlandım. Bana 5-10 lira göndere- bilirsen çok makbule geçer. Maamafih hazır paran yoksa katiyyen istemem. Benim için ötekinden berikinden istikraza kalkışırsan val- lahilazim muazzeb olurum.

3) Filvaki 1 932'de 1.000 lira ödenmiştir. Acaba nasıl? Bu sualin cevabını da Hasan Basri Çantay'ın hatıralarından öğreniyoruz:

Akif 1.000 lira almıştı bu Meâl'i yapmak için. Fakat bunu Akif avans olarak almış, Eşref Edib merhuma vermiş Sebilürreşad'ın çıkması için... Ama para harcanmış... [1932'de] tekrar iâde etmLi< icabettiği zaman, Elmalılı

Hamdi Efendi tefsir için aldığı parayı tamamen Akif'in yerine yatırıyor.

4) Nureddin Topçu ise bu hususu şu açıklamasıyla teyid eder:

Son senelerde "Kur'an tercümesi için aldığı parayı, tercümeyi yapmadığı halde geri vermediğini'" ileri sürenlere, Akif'in tercümeyi yaparak mukaveleyi ifa ettiğini, fakat o tercümenin muhafaza edilerek Akif'in borcunun diğer şahsî bir mukavele ile merhum Elmalılı Hamdi Hoca'ya devredilmiş olduğunu, Hamdi Elmalılı'nın da tercüme ile tefsiri birlikte kendisi yaparak mukavelenin tamamiyle yerine getirilmiş olduğunu söylemekle iktifa edeceğiz.

5) Şimdi, Atatürk'ün yakın arkadaşı Hikmet Bayur'un -ki sonradan Maarif Vekili olacaktır- şu açıklamasını birlikte okuyalım:

1928 yazında Kabil'e giderken birkaç gün Mısır'da kaldım ve eski dostum Mehmed Akif'i görmeye gittim. Adresini elçilikten sorduğumda Elçi Mehmet Ali Şevki, "Mademki kendisiyle dostluğunuz var, benim tarafımdan rica edin; bitirmiş olduğunu duyduğum Kur'an tercümesini bir an önce getirip versin, gelen 5.000 lirayı da kendisine vereyim. Ankara beni sıkıştırıyor" dedi.

6) Akif 1936'da İstanbul'a döner. Atatürk, Giresun Mebusu Hakkı Tarık Us aracılığıyla Kur'an Meali'ni Akif'ten

istetirse de yine menfi cevap alır ve bunun üzerine Akif'e verilecek paranın miktarını 10.000 liraya çıkarır. Hakkı Tarık, bu teklifin Akif'in evlatlığı Süheyla Hanım ile kocası Balıkesir Meb'ûsu Hayrettin Kararı aracılığıyla yapılmasının bir işe yarayabileceğini düşünür. Ziyarete giderler ve laf açıldığında, Hayrettin Bey şöyle der:

Biz biraz da Atatürk nâmına görüşüyoruz. O "Eğer para az geldiyse biraz fazlalaştıralım, mesela 10.000 liraya çıkaralım' demiş de... (Bir diğer rivayete göre, teklif edilen para en son 20.000 liraya çıkarılır.)

Akif doğrulur, yatağında oturur ve onlara şu cevabı verir:

Bu fakir adama 4.000 lira bile çok fazla. Akif'i anlamak, niçin gittikçe zortaşıyor dersiniz?

bilgisiz(ce) yorumlar

Tevfik Fikret'in, Tarih-i Kadîm'inde yer alan Yırtılır, ey kitab-ı köhne, yarv^Medfen-i fikr olan sahifelerin dizelerinin, bu şiiriyle dine, İslam'a ve Kur'an'a hakaret ettiğini düşünen Mehmed Akif'i ne denli öfkelendirdiği ve bu nedenle Tevfik Fikret hakkında şu İfadeleri kullanmaktan kaçınmadığı malumdur:

Şimdi Allah'a söver, sonra biraz bol para ver;

Hiç utanmaz, Protestanlara zangoçluk eder.

Bunun üzerine de tartışmalar alevlenmiş, tarafların ve taraftarların pozisyonlarına uygun olarak bu polemik sadece edebiyat tarihimizin değil, fikir ve siyaset tarihimizin sayfalarında da unutulmaz izler bırakmıştır.

Akif'in böyle bir suçlamada bulunmakla Tevfik Fikret'e haksızlık ettiğini düşünen kimselerin, şairin para meselelerindeki perhizkar tutumunu da dikkate alarak kendisinin "para karşılığı zangoçluk" denaetini işlemekten müberra olduğunu söylemeleri gayet tabiidir. Çünkü bu polemik, en nihayet böylesi saldırıları ve savunmaları meşrulaştıracak denli şiddet doğuracak niteliktedir.

Ne var ki sonuçta olan şiire olur ve şairlerin gerçekte ne kasdet- tikleri, yeterince anlaşılmaksızın, öylece kalakalır. Üstelik taraftarların karşı tarafa yönelik ithamları, bazen tarafların dahi birbirlerine reva

görmedikleri, göremeyecekleri raddeye gelebilir; gelmiştir de nitekim.

Serol Teber'in Tevfik Fikret'in Melankolik Dünyası: Aşiyan'daki Kâhin (İstanbul, Aralık 2002) adlı kitabında yalan- yanlış bilgilerin tekrarlanıp, yazarın bu safsatalardan, vicdan sahibi bir insanın 'iftira' olarak adlandırmakta asla tereddüt etmeyeceği neticeler çıkardığını görmeseydim; sanırım, durup dururken Akif-Fikret kavgasına doğrudan karışmazdım.

Görülen o ki yazar, sözümona meslekî formasyonundan hareketle bir azınlık karakteri (!) olarak tasvir ettiği Fikret'i savunmak adına, tamamen kasıtla üretilmiş söylencelerden (!) istifade etmekten hiç çekinmemiş.

Bakınız ne buyuruyorlar:

Bedri Noyan'ın yazdığı Manzum Türkçe Kur'an çalışmasının önsözünde, Mehmet Akif ile Mustafa Kemal arasındaki bir konuşmadan söz edilir. Buna göre, Mustafa Kemal, Mehmet Akif'in Kur'an'ı Türkçe'ye çevirmesini ister ve bunun için hemen onbin lira avans verir. Akif söz verir, fakat sonra da Mısır'a gider. Çeviri bir türlü Ankara'ya ulaşmaz. Sonradan Hasan-Ali Yücel de bu işin izleyicisi olur ama sonuç alamaz. Doğru olup olmadığı bir türlü kanıtla-namayan söylenceye göre, Mehmet Akif Kur'an'ı çevirmiş, fakat kendi inançlarına göre bunun Türkçe basılmasını uygun görmemiş, sonra da yakmış ya da öldükten sonra

vasiyeti üzerine bir arkadaşı tarafından yakılmış. Fakat aldığı onbin lirayı hiçbir zaman gevi vermemiştir.

Bu söylence'den yazarın çıkardığı neticeye bakalım şimdi de:

Burada onun müminliğine uygun olmayan, aksayan bir taraf açıkça sezinleniyor. Hele Fikret'in bu tür konulardaki duyarlılığı anımsan- dığında. (s. 198)

Bu söylencenin tamamen uydurma olduğunu vesikalarıyla gösteren bir yazıyı, benzer iddiaların ısrarla dile getirildiği o ünlü Âkif tartışmaları sırasında (29 Aralık 1999'da), yine bu köşede yayımlamış/ hatta daha sonra bu konuda Bir Kur'an Şâiri: Mehmed Akif ve Kur'an Meâli (İstanbul, 2000; 2. bas. İstanbul, 2004) adlı kapsamlı bir tedkik de neşretmiştim.

Serol Teber kitabını 2002 tarihinde neşrettiği halde bu belgelerden habersiz görünüyor. Formasyon yetersizliği dikkate alınarak yazar mazur görülebilirse de eserindeki yanlı tutumun, salt bilgi yetersizliğinden ziyade taraftarlık psikozundan kaynaklandığı kuşkusuzdur. Nitekim Tevfik Fikret'in sırf Sancak-ı Şerif Huzurunda başlıklı şiiriyle irtibat kurabilmek amacıyla yazarın ancak tebessüme yol açacak düzeyde açıklamalara kalkışması ve muhtemelen kişisel hassasiyetlerine (!) dokunan noktalarda üslûbunun birdenbire değişivermesi, şu ikide bir Tevfik Fikret'te

bulduğu azınlık psikolojisi iddialarına oldukça tuhaf bir hususiyet kazandırıyor.

Tam da bu günlerde [1. Cihan Harbi'nde], Osmanlı Devleti'ni yöneten, Saray'ın ve İttihad ve Terakki Cemiyeti'nin ileri gelen yöneticileri, yaşanan bu olumsuz koşullarda bilgilerini ve inançlarını

* Mezkur yazı, Sa/â mı, /akr u zaruret mi? başlığıyla bu kitaba dercedilmiş-

tir.

artırmak ve tazelemek için Saray'da Huzur Dersleri düzenlemişler. (s. 207)

Sonra n'olmuş?

Sonra, bir alıntıya istinaden yazar, bu Huzur Dersleri mantığı ve niteliğindeki bilgisi (!) ile Osmanlı Devletinin 1 .8.1 914 tarihinde başlayan Birinci Dünya Savaşı'na katıldığını, 14.1 1.1 914 tarihinde "Cihad-ı Mukaddes" ilan edip müslümanları Kutsal Sancak altında savaşa çağırdığını, en nihayet yaşanan günlerin ne anlama geldiğini bile anlamadan (!) Osmanlı Devleti'nin binlerce ölü ve enkaz yığını halinde bir ülke bırakarak huzur içinde dağıldığını söylüyor. (s. 208)

Gördünüz mü, Psikanaliz'in serbest çağrışım testlerinden hareketle sayın uzman, bir tek huzur sözcüğünden ne çok gerçek üretmiş'

Bu vesileyle hatırlatmak isterim ki analistin analize tabi tutulması Psikanaliz'in ilk koşuludur.

biz hakikatin ta kendisiyiz!

1999 Ramazanının benim açımdan ... yorucu... çoğu zaman keyifsiz... ve fakat bereketli geçtiğini söyleyebilirim. Yorucu idi; zira mu'tad "gece kaim. gündüz naim" haletinde bir değişiklik olmadı. Konuşmalar yapmak amacıyla bazı koşuşturmalar da cabası.

Evet, Ramazan keyifsiz geçiyor; zira hayat keyifsiz, can keyifsiz, canan keyifsiz.

Ramazan davulcusunun tokmağı elinden alınmış, sahurlar sessiz... Camileri mahyalar süsleyemedi; bu nedenle minareler de keyifsiz...

Yorucu ve keyifsiz, lakin bereketli ...

1999'un son yazısını merhum Akif hakkında yazdım; son konuşma da onun içindi ... Tevafuka bakınız ki 2000'in ilk konuşması da Akif hakkındaydı.

2000'in ilk günü (1 Ocak), Strasbourg'da Eyüb Sultan Camii'nin o geniş konferans salonunda büyük bir coşkuyla Akif'i andık. 31

Aralık'ta Paris'te herkes çılgınca eğlenirken bizler orada yine Akif'i konuşarak vakti geçirdik

Kelam-ı İlahî tarafından bildirildiği üzere şer bildiklerimiz hayır, hayır bildiklerimiz ise şer olabiliyor.

Bir diştabibi general hayatının en büyük hatasını yaptı ve Akif hakkında ağza alınamayacak sözler sarfetmek

gafletinde bulundu. Sonuçta ne oldu? Üç ay boyunca bu ülkede Akif hakkında konuşuldu ve yazıldı... Sadece ilk 15 gün içerisinde Işımer aleyhinde gazetelerde yer alan tesbit ettiğim köşeyazısı adedi 60'a yakın. Beyanatların ise haddi hesabı yok.

Akif'in vefatının 63. yıldönümü münasebetiyle tertiplenen toplantıların adedine gelince, sanıyorum Cumhuriyet tarihinde hiç kimse hakkında resmî veya gayr-ı resmî bu kadar çok sayıda anma toplantısı düzenlenmemiştir. Artık gençlerin kütüphanelerinin başköşesini Safahat süslüyor, Anadolu'nun çeşitli yerlerinde Safahat derslerine başlanmış durumda. Türkiye Yazarlar Birliği'nin bu hayırlı işe öncülük yapmış olmasının, gençleri ne denli teşvik ettiğini belirtmeye dahi gerek yok!

Akif, "Benim nezdimde iki şey mukaddestir: Din ve Dil" demişti. Akif'i anma toplantıları, dinimizin de dilimizin de takdis edilmesiyle neticelendi. "Tüllenen mağribi akşamları sarsam yarana" diyen şairin sesi yaralarımızı sardı, hüznümüzü giderdi, şevketimizi artırdı.

Ankara Büyükşehir Belediyesi Safahat neşretti ve binlerce gencin bu esere sahip olmasını sağladı. Diğer Kültür Dairelerinin bu teşebbüsün devamını getireceğini umuyorum. Bu arada "İstanbu! Belediyesi"nin, Küplüce'de medfûn bulunan Akifin annesi merhume Emine Hanım'ın kabrini bu vesileyle onarması, kabrin çevresini düzenlemesi

hayırlı bir teşebbüs olmaz mıydı diye düşünmekten de kendimi alamıyorum. (Akif'in vefat ettiği Mısır apartmanındaki odanın müze yapılması yönünde hayırlı haberler geliyor. İnşaallah tahakkuk eder.)

Akif'in kaleminden çıkan 168 Kur'an ayetinin çevirisini Dergâh dergisinin Aralık 1999 sayısında yayımladıktan sonra bu rakam birkaç katına çıktı. Nasib olursa tesbit ettiğim bu ayet çevirilerini de yakın bir zaman içerisinde yayımlayacağım. (İlahiyat Fakültelerinin tefsir kürsülerinin başındaki değerli hocalarımız, şayet Safahat'ta yer alan manzûm tefsir yazılarının bir tez konusu olarak ele alınmasına müsaraat ederlerse, hem Türkçemiz açısından, hem de Tefsir İlmi açısından önemli bir hizmeti îfa etmiş olacaklardır.)

Mustafa Çetin Baydar Beyefendi sıkça "izafet çerçevesi" şeklinde ilginç bir terkib kullanmakta. Evet, hiç teddeddüt etmemeli; izafet çerçevemizi genişletmenin yollarını bulmalıyız. Acaba bu gaileler milletimizin izafet çerçevesini genişletmesi yolunda verimli bir vesile, kuwetli bir sebep, meşrû bir zemin olarak addedilemez mi?

Aklı başında her müslümanın bu suale müsbet cevap vereceği muhakkak! Akif "Ben hakikatim" diyenlerdendi. Bu milletin evlatlarının da "Biz hakikatiz" demeyi bir an ewel öğrenmeleri ve izafet çerçevelerini liyakatla genişletmeyi becerebilmeleri gerekir.

İnanın bana, bizlerin izafet çerçevesinin genişlemesi, bizlere düşmanlık edenlerin izafet çerçevesinin daralmasıyla sonuçlanacaktır!

Not: Akif'in kızı Suad Hanım'la, oğlu Tahir Bey'in hayatta oldukları kamuoyuna ilk kez bu sütundan duyurulmuştu. Beni bu konu hakkında arayanlar oldu. Cumhuriyet'in takip altına alınan ailelerinin, gördükleri baskı nedeniyle ortaya çıkmaktan çekindiklerini erbabı bilir. Binaenaleyh bu insanlar da kamuoyunun önüne çıkmaktan çekiniyorlar; keza torunları da... [Bu yazının neşrinden sonra, birkaç ay içinde hem Suad hanım, hem de Tahir bey Hakkın rahmetine kavuştular.]

bir çuval ceviz kabuğu

1 Ekim 1 999 tarihli Akşam gazetesinin sürmanşeti:

TARİHİ AYDINLATACAK BELGE

Yazarımız Cevizoğlu, Mehmet Akif Tartışmasına Nokta Koya cak Belgeyi Ele Geçirdi.

Tafsilatı, sayın Hulki Cevizoğlu'nun Mehmet Akif'in Türkçe Kur'anı başlıklı köşeyazısında okuyoruz:

Cumhuriyet tarihimizin en çok tartışılan bu konusunu araştırırken çok ilginç bir belge ile karşılaştım. (..) Bu belge üstelik kitap ha line getirilmiş. 1968'de. Mehmet Akif'in damadı ve ünlü düşünce adamı, İslam araştırmacısı Ömer Rıza Doğru! un da katkılarının yer aldığı kitabın derleyenini -şimdilik- gizli tutalım. Bu yazar, bugün yaşıyor. Akif'in 'yok' denilen. 'vardi ama yakıldı' denilen, 'hiç yapmadı' denilen Türkçe Kur'an çevirisi bu kitapta yer alıyor.

Bu çuvaldaki cevizlerin içi boş ... bomboş ... Parlatılmış, cazip hale getirilmiş kabuklar kimin işine yarar, içinde öz olmadıktan gayrı?

Sayın Cevizoğlu, ''yüz yıllık (!) gerçeği" ararken hiç değilse bir parmak hesabı yapmalı ve sansasyon namına hem okurlarını, hem de izleyicilerini yanıltmaya kalkışmamalıydı. Çünkü:

1) 'Belge' olarak sunulan kitap, Suat Zühtü Özalp tarafından, Ömer Rıza Doğrul'un neşrettiği Kur'an 'dan Ayetler (İstanbul, 1944) adlı derlemenin 1968'de aynı adfo yapılmış yeni bir basımıdır ve sayın Özalp eserin muhtevasına hataları tekrarlamaktan gayrı hiç ama hiçbir katkıda bulunmamıştır. Nasıl bulunsun ki kendisinin, Ömer Rıza'nın bu eseri ne surette telif ettiğinden dahi haberi yoktur. (Bu zad, canlı yayında kendi dilinden de itiraf edilmiştir.)

2) Ömer Rıza'nın, Akif'in Kur'an çevirilerini, onun Sebilürre- şadda yer alan tefsir yazılarından derlediğini Mısır'daki sağır sultan bile duymuş olup bu kitap yakın zamanlara kadar yer tezgahlarında satılıyordu. Makale düzeyinde yapılan çalışmalar bir yana, Akif'in Kur'an çevirilerini içeren başarılı bir derleme ise, yedi yıl önce Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları arasından çıkmıştır."

3) "Akif'in yok denilen, vardı ama yakıldı denilen, hiç yapmadı denilen Türkçe Kur'an çevirisi"nin, derlemelerde yer alan çeviri örnekleriyle yakından-uzaktan bir alakası yoktur. Resmî belgelerde yer alan tarihî bir vakıa hakkında nasıl olup da böylesine büyük gaflar yapılıyor anlamak mümkün değil. Sayın Cevizoğlu, dersini iyi çalışmadan bu kadar büyük laflar etmemeli ve halkı, gözünün içine baka baka yanıltmaya kalkışmamalıydı.

Yazı şöyle devam ediyor:

Akif. Kur'an'ın 114 süresinin tamamının Türkçe mealini yaptı mı, yapmadı mı bunu bilmiyoruz. Ama şu anda elimizde tam 32 sûrenin Türkçe meali var.

* Doç. Dr. Abdülkerim Abdulkadiroğlu, Me h med Akif'in Kur'anı Keri m 'i

Tefsiri, Mev'iza ve Hutbe!eri, Ankara, 1992

4) Sayın Cevizoğlu'nun verdiği bu bilgi, tamamiyle hilaf-ı hakikattir; zira eldeki derlemelerin hiçbirinde (evet, hiçbirinde) 32 sûrenin çevirisi bulunmamaktadır. Bahis konusu olan, birkaç kısa süre ile adı verilen sûrelerden seçilmiş bazı ayetlerin çevirileridir. Mesela, 286 ayetlik Bakara Sûresi'nden veya 227 ayetlik Şuara Sûresi'nden sadece ikişer ayet Türkçe'ye çevrilmiştir. (Akif'e ait olduğu iddia edilen tefsir metinlerinin bir kısmı ise ona değil, Muhanımed Abduh'a aittir.)

Sayın Cevizoğlu'nu okumaya devam edelim:

İlk kez 1944'de ortaya çıktığı anlaşılan Mehmet Akif'in Türkçe Kur'an çevirilerinin (meallerinin) bugüne kadar niçin gizli kaldığı bugün ciddi bir araştırma konusu. Acaba Milli Şef döneminin kimi politikacılarının kişisel ihtirasları, ulusal çıkarlar ve bütünlüğümüzün önüne mi geçti? Bu yüzden mi bugün birçok bilimadamı, aydın, araştırmacı, general. gazeteci yanlış bilgilerle bir kaosa sürüklenebiliyor?

5) Bilgiler yanlış olunca, çıkarımların yanlış olmaması mümkün mü? Akif'in sözü edilen çevirilerinin ortaya çıkış tarihi 1944 değil, 1912'ler. .. Sebilürreşad dergisinde yayımlanan bu metinler, ilgililerinin (hatta Safahat okurlarının) hiç meçhulü olmadı ki "Milli Şef dönemi" gibi günah keçileri aransın! Binaenaleyh sayın Cevizoğlu, "yanlış bilgilerle kaosa sürüklenen zevat"tan söz edeceğine, biraz da "yanlış bilgilerle kaosa sürükleyen zevat" arasına girmemek için gayret göstermeliydi.

Hasılı, Akifin "münferid çeviri denemeleri" ile resmi çeviri denemesi arasında herhangibir alaka yoktur ve iddiaların tamamı muhayyile ürünüdür! Hal böyleyken, taraflar, tartışmalara konulduğu söylenen son noktanın üzerindeki "çengel simgesi"nin farkında bile değiller.

âkif'in kur'an tercümesine dâir

Hep söylerim; yine söyleyeyim: "Bilgilerin yanlış olduğu yerde yorumların doğruluğu tartışılmaz!" Nitekim bu kural gereğince, geçen yazımda, sayın Hulki Cevizoğlu'nun 1 Ekim 1999 tarihli Akşam gazetesindeki makalesini -mesnedleri bakımından- eleştiri konusu yapmış ve "TARİHİ AYDINLATACAK BELGE" diye onca vaveyla ile tanıttığı kitabın, 1944 tarihli meşhur bir derlemenin ikinci basımı olmaktan gayrı bir hususiyet taşımadığını belirtip şöyle demiştim:

Akif'in münferid çeviri denemeleri ile resmi çeviri denemesi arasında herhangibir alaka yoktur!

Sayın Cevizoğlu, 6 Ekim 1999 tarihli cevabi yazısında, ne yazık ki eleştirimin yöneldiği yeri dahi anlamadıklarını gösteren ifadelerle nefsi müdafaaya kalkışıp bu yargım hakkında "Bu da ne dernek oluyor?" şeklinde bir sual îrad ediyorlar. Bu da gösteriyor ki: kendileri, bilmediklerini de bilmiyorlar.

Hal böyle olunca, çaresiz ben de malumu ilam etmek zorunda kalıyorum:

1) 1908 yılında çıkmaya başlayan Sırat-ı Müstakim, 1912 yılında Sebilürreşad adını alınca, dergide bir "tefsir köşesi"nin yer alması kararlaştırılır ve bu bölümün yazımını

-istekli olmamakla birlikte- Mehmed Akif deruhde eder. Derginin amacıyla mütenasib bir surette münferid ayetlerle veya kısa sûrelerle ilgili müstakil tefsir yazıları yazarı Akif, bu arada tefsire konu olan ayetleri de Türkçe' ye çevirir. 1944'de Ömer Rıza Doğrul'un bir araya getirdiği, 1968'de Suat Zühtü Özalp'in -hiçbir katkıda bulunmaksızın- ikinci kez yayımladığı, 1992'de Doç. Dr. Abdülkerim Abdülkadiroğlu'nun tek tek mehazlarını belirtmek ve önceki iki neşrin eksiklerini tamamlamak suretiyle üçüncü kez neşrine teşebbüs ettiği tefsir yazılarının ana kaynağı, işte bu dergideki yazılardır.

2) 1925 Şubatında TBMM'de Diyanet İşleri'nin bütçe müzakereleri sırasında Meclis Başkanlığı'na Eskişehir mebusu Abdullah Azmi Efendi tarafından piyasadaki hatalı çevirilerden bahisle Kur'an-ı Kerim'in tercümesi meselesine devletin -dolayısıyla Diyanet İşleri'nin- el atmasını talep eden 53 imzalı bir önerge sunulur ve müzakereler sonrasında bu önerge -tahsisat da ayırılmak kaydıyla- Meclisçe kabul edilir.

Diyanet İşleri Riyaseti, Meclis'in tahsisatına binaen Kur'an'ın çeviri işini Mehmed Akif'e, tefsir kısmının yazımını ise Elmalılı Hamdi Yazır'a tevdi eder. Akif, çevirisine Mısır'da (1926'da) başlar ve müsveddeleri oradan gönderir; sonra projedeki görevinden vazgeçer ve mukaveleyi bir vekili aracılığıyla feshedip aldığı ücreti

yetkiliiilere iade eder. Bunun üzerine Elmalılı, tefsirin yanısıra tercü-me işini de üstlenmek zorunda kalır. Ancak Akif, bu arada Kur'an'ı çevirmeyi sürdürmüş. hatta bitirmiş ve fakat her defasında çevirisinin henüz kemale ermediğini söylemekten de geri kalmamıştır.

Atatürk'ün birtakım resmî ve sivil aracıların tavassutuyla teslimini rica ettiği; ancak bazı kimselerce "yok" denilen, "vardı ama yakıldı" denilen, "hiç yapmadı" denilen Türkçe Kur'an çevirisi, işte bu çeviridir!

Bunlar söylenti ve rivayet değil, bilakis tarihen ve ilmen sübût bulmuş sıradan bilgilerdir. Nitekim Akif'in resmî Kur'an çevirisiyle ilgili hatıralar ve tarihî bilgiler, ilk kez 1949 yılında ve yine bir gazetecinin Akif'in Sebilürreşad'daki 1912 tarihli çevirilerinden örnekler vermesiyle başlamış ve bu vesileyle günyüzüne -bugün kendilerinden yararlandığımız- çok kıymetli vesikaların çıkması mümkün olabilmişti; zira hadisenin ilk elden birçok tanığı o gün hayatta idi.

Sayın Cevizoğlu, meselenin bu yönünden haberdar olmamakta mazurdur. Nitekim kimse kendisinden, uzmanlarınızın (!) dahi açıklamakta aciz kaldığı bu tarihî hadiseleri aydınlatmasını beklemiyor. Ancak sansasyon uğruna vakaları çarpıtmaya da, nasılsa tesadüf ettikleri sıradan bir kitabı, "TARİHİ AYDINLATACAK BELGE" diye onca vaveyla ile sunup kamuoyunun yanıltmaya da haklar

olmadığını düşünüyorum. Nitekim o eleştiri yazısını da bu nedenle yazmış bulunuyorum.

Eleştirim, tamamiyle Akşam gazetesinde yazılan yazının muhtevası hakkında olmasına rağmen, nedense yazdıklar cevapta kendi yazılarına bile sahip çıkmıyorlar. Oysa ben, konuklarının arz ettikleri şecaatlere beş-on dakikadan fazla tahammül edemediğim için o geceki programı değil, o günkü yazıyı ciddiye almış ve itirazlarımı, tek tek kendi ifadelerine binaen serdetmiştim.

Sayın Cevizoğlu, uzmanlarının (!) Akif'in Mısır'a gidiş tarihi üzerinde uzlaşamadıklarından yakınıyor ve fakat bu konudaki asıl kabahatin, İlhan Arsel'i adam kabul edip onun, "Akif'in 1923'de Mısır'a gittiği"ne dair hezeyanlarını ciddiye alanlarda olduğunu görmek istemiyor. Oysa kendilerinin ihtilaf zannettikleri, müşkilat addettikleri, çelişki kabul ettikleri o çetrefil (!) meselelerin tamamı, herhangibir ansiklopedi maddesine müracaatla aydınlığa kavuşacak türden meselelerdir; yeter ki hakikat öğrenilmek istensin.

Yorumlarda belki mugalata'ya tahammül edilebilir; lakin bilgi hataları asla mugalata kaldırmaz!

açık-seçik olmak mı gerekir, açıp seçmek mi?

Akif merhum, meşhur secde şiirini Hasan Basri Çantay'a okuyunca, Çantay kendisine "Üstad, siz vadiyi değiştiriyorsunuz sanırım" der. Bunun üzerine Akifin verdiği cevap fevkalade manidardır:

Hayır kardeşim hayır! Benim asıl vadim budur. [Şimdiye kadar] neşrettiklerim [ise] cemiyet-i beşeriyyeye hizmet için yazılmış manzumelerdir1

Merhum Akifin -kendisinin hayatı boyunca yapıp ettiklerinin bir muhasebesi manasma gelecek- bir diğer sözü de şu:

Ben arkadaşlarıma yüzer beyitli mektuplar yazardım. Ziya Paşa üslûbunda terkib-i bendim, terci-i bendim vardı. Fakat bugün bunların bir mısraı bile hatırımda kalmamıştır. Kendimi milletimin huzurunda gördüğümden beri sanat'tan ziyade cemiyet i düşünmek istedim. Ne ona yar olabildim, ne buna

Üçüncü alıntı da Fuad Şemsi beye gönderdiği 6 Nisan 1925 tarihli mektubundan:

["Mahalle kahvesi! Osmanlılar bilir ne dernek/Tasawur etme sakın, 'görmedim nedir' diyecek" mısralarıyla başlayan] Mahalle Kahvesi'ni yazarıherifle ["Nedir manası, ma'bûd olmadıktan sonra mihrabın/Rükûun, haşyetin,

vecdin bütün biçare esbabın" mısrala- rının da yer aldığı] Hicran'ı nazmeden herifin aynı herif olduğu güç anlaşılır değil mi?

Ortada birbirinden farklı "iki Akif" olduğu kesin ... Biri cemiyet-i beşeriyeye hizmet için yazarıAkif, diğeri de kendisi (!) için yazan Akif.

Çelişki mi? Tutarsızlık mı? Yol değiştirmek mi? Nedir bu farklılığın sebebi? Hangisi gerçek? Akifimizin hangi yönünü öne çıkarmalı? Sanatını mı, fikirlerini mi, şahsiyetini mi? (Acaba hangi babayiğit bunları birbirinden ayırabilecek?)

Tanzimatın getirdiği ikilikler türünden bir ikilem mi bu?

Hem mektep, hem medrese, hem muhafazakarlık, hem modernlik... Bir yanda mazi, bir yanda ati... Şizofreni dedikleri bu mu yoksa?

Durup dururken bana bu sualleri sorduran, sevgili İsmail Kara 'nın henüz yayımlanmamış bir yazısı: islamcı Söylemin Kaynaklan ve Gerçeklik Değeri Üzerine Birkaç Not!

Geçen Salı günü Berliner Studenten Verein'da bu yazıyı okumuş olan 20 kişilik bir grupla aramızda tartıştık. Söylenmiş' olması gerekeni umumiyetle açık-seçik söylediğine inanan bir yazarın söylediklerini hiç de söylendiği gibi açık-seçik bulmayan gençlerle yaptığımız bu değerlendirme dersini -tahmin edileceği üzere- bir-iki saat

içinde nihayetlendirmek mümkün olmadıysa da açık-seçikliğin cevaplardan ziyade suallerde aranması gerektiği üzerinde adı konmamış bir mutabakata vardığımızı söyleyebilirim.

Düşünsenize, ya yazar kendisini şu sözlerle koruma altına almasaydı, halimiz nice olurdu?

Yazı bitti bitiyor, fakat gerek benim başta sorduğum sorular, gerekse sizin yazının akışı esnasında muhalefet ederek, benimseyerek, bir daha düşünerek bana sorduklarınız/soracaklarınız bütünüyle cevaplarını bulmadı. Böyle olacağını ben yazıya başladığımda biliyordum, siz ise yeni öğrendiniz. Olsun. Aslolan sorulardır, meseleler edinmektir. "Sûalde cevap mündemiçtir" diyenler de elhak doğru söylemişlerdir."

İslamcılığın bugün geldiği çizgi, hiç kuşku yok ki daha önce bulunduğu çizginin müvelledatından... Malzeme hala bikrini muhafaza ediyor. .. El atılacak nice şahsiyet, nice konu var. Fakat cevapları suallere tercih eden mevcut bilinç yapısının bu koca dünyanın içine dalma isteği o kadar az ki1

Kimse "oraya uzanıp almak" istemiyor; bilakis "oradan alınıp avucunun içine bırakılsın'' istiyor. Bu bakımdan "îma etmek", "işaret etmek", "cevapları suallerin içinde vermek" bir türlü kar etmiyor(muş gibi) görünüyor. Lakin açık-seçikliğin, bir açıdan, dile getirilmiş olana rıza vermemekle

de alakalı olduğunu gözardı etmediğimiz takdirde, edebiyat sözcüğünün niçin "edeb-dışılık" anlamı kazanmış olduğunu da anlayabiliriz sanırım.

Biraz düşünmemiz gerekiyor o halde:

— "Açık-seçiklik" ne denli açık-seçik bir anlam içeriyor?

Bazıları, açık-seçikliğin izafî (subjektiv) olup katî (objektiv) olmadığını söylüyorlar; yani hiçbir nesnenin aynı anda her taraftan görülemeyeceğini, bu nedenle bir nesneyi görmek isteyenin zaman zaman (biraz zahmet edip} yerini değiştirmesi lüzûmuna dikkat çekiyorlar.

Sizce de bu, bu kadar açık-seçik değil mi?

gâib'den gelen bir mektub

BİR

Bana öyle geliyor ki "Ne varsa Şark'ta vardır!" diyenler, yalnız Garb'ı değil, Şark'ı da bilmiyorlar; nitekim "Ne varsa Garb'da vardır" davasını ileri sürenler yalnız Şark'ı değil, Garb'ı da tanımıyorlar. Mesela Garb felsefesiyle uğraşıyor görünen bir adama deseniz ki: "Yahu! Azıcık da bizim Şark'a ait felsefemizi tedkik etseniz"; emin olunuz şu cevabı alacaksınız:

— Aman canım! Hiç Şark'da mebahis-i felsefeye'yi hazmedecek adam gelmiş midir?

— Niçin efendim? Kelam'a, Tasawuf'a ait bu kadar asar var. Onların hakkında ne buyuracaksınız?

— Kelâm dediğiniz teoloji olacak ki baştan başa safsatadır. Tasavvufa gelince, bu da sırf panteizm'dir, başka birşey değildir. Halbuki panteizm bugün butlanı anlaşılmış bir meslek-i felsefîdir.

— Şu meslek-i felsefî hakkında azıcık izahat lütfeder misiniz?

— Hiç efendim, işte ma'lûm olan vahdet-i vücûd'

— Çok şey! Binlerce mütefekkir dimağı ömürlerce işgal eden me- sail-i gamıza böyle uahdet-i uücûd terkibiyle hülasa edilince işin içinden çıkılmış mı oluyor? Rica ederim, siz Tasavvufa dair bir eser okudunuz mu?

— Lüzûm görmedim. Çünkü Tasawufun dediğim gibi panteizm olduğunu işitmiş idim.

— Pekala' Tasavvufun panteizm'e pek benzediğini, hatta onun aynı olduğunu kabul edelim. Acaba panteizm meslekinin ihtiva ettiği mesail içinde hiç hakikate yaklaşmış olan yok mudur? Onu tedkik ettiniz mi?

— Hayır efendim onu da tedkike lüzûm görmedim.

— İnsaf ediniz, "Tasawuf saçmadır, çünkü panteizm'in aynıdır" dernek için her ikisini ayrı ayrı tedkik etmiş olmanız lazım gelmez miydi?

— Hacet mi var? Bu kadar adam tedkik etmiş, benim dediğimi söylüyor.

— Sakın onlar da sizin gibi tedkik etmiş olmasınlar' Hem siz başkalarının kafasıyla mı düşünüyorsunuz? Ömründe baklava yüzü görmeyen, fakat çeribaşının kızını yerken gören dayısından naklen bu tatlının lezzetine iman eden çingene karısı gibi siz de kendi zaikanızı ta'til edecek de ötekinin berikinin zevkine mi dellal olacaksınız?

İKİ

İki kişi oturmuş konuşuyorduk; bahis Mesneufye intikal etti. Ben Hz. Mevlana'nın en gamız, en mücerred mesaili mahsusat dairesine indirmekteki kudretine hayran olduğumu; o kitab-ı muazzamın mutlaka baştan başa okunması lazım geleceğini ileri sürünce, arkadaşım dedi ki:

— Hazreti Mevlana Hind felsefesinin nakilidir.

— Mesneviyi okudunuz mu?

— Hayır.

— Hind felsefesi nedir, onu biliyor musunuz?

— Hayır.

— O halde böyle bir iddiaya ne cür'etle kıyam ediyorsunuz?

— Öyle işittim.

Görüyorsunuz bizdeki hali ya! Koca bir felsefe, koca bir kitap, koca bir kainat iki sözle dürülüveriyor'

İçinde bu diyalogların yeraldığı mektubu bana gönderen Ham- zazade Necmi Efendi, zarfın üzerine, bu metnin 90 sene ewel (3 Receb 1329'da) Mehmed Akif merhum tarafından yazılmış olduğunu kaydettikten sonra bir de şu notu düşmüş:

Allah var idi, hiçbir şey yok idi ki halen öyledir'

üç maymun stratejisi

Şu meşhur üç maymunu bilirsiniz; hani biri kulaklarını, biri gözlerini, biri de ağzını kapatmış bir halde duran ve böylelikle "duymam- görmem-konuşmam" demeye çalışan üç maymun heykelciğini... Fransızlar bu heykelciğin altına Le Secret ou Bonheur yazıyorlar: "Sır veya Mutluluk". Yani "Sırrını saklarsan mutlu olursun" dernek istiyorlar.

Yıllar önce babamın yazı masasının üzerinde bu heykelcikten bir tane vardı. Rahmetli, tasavvuf meslekinin "tecessüs sahibi olmamak (her söze kulak kabartmamak), başkalarını gözetlememek, çok konuşmamak" şeklindeki ilkelerini hatırlattığından olsa gerek; kulaklarını, gözlerini ve ağzını elleriyle kapatan o şirin maymunların duruşuna latif bir îma yakıştırırdı.

Tuğgeneral lşımer'in yaptığı konuşmanın ertesinde bazı siyasetçilerin beyanatlarını okuyunca, nedense aklıma bu "üç maymun heykelciği" geldi. Fakat benim yorumum farklıydı; zira bu maymunlar bana "duymam-görmem-konuşmam" demeyi itiyad haline getirmiş eyyamcı/idare-i maslahatçı siyasetçi takımının o bilinen tavırlarını hatırlatıyorlardı.

Işımer'in konuşması hakkında FP Genel Başkan Yardımcısı, "Konuşmayla ilgili fikrimi açık olarak ortaya koyacak kadar kendimi hür ve özgür hissetmiyorum''

şeklinde bir cevap verdi ve "dokunulmazlık" imtiyazına sahip olmasına rağmen konuşmaktan kaçındı. Keza Diyanet İşleri Başkanı da konuşmaktan kaçındı ve halen konuşmuyor; her halde o da "duymam, görmem ve konuşmam" stratejisini uygulayanlardan...

Üç maymun stratejisini en iyi uygulayan parti MHP. Çünkü bu partinin milletvekilleri birçok konuda olduğu gibi bu konuda da hiçbir şey duymuyorlar, görmüyorlar ve konuşmuyorlar. İşte bazı MHP'li milletvekillerinin -lşımer'in nutkuna dair- 1 Ekim 1 999 tarihli beyanları:

MHP İstanbul Milletvekili Bozkurt Yaşar Öztürk:

— Bu konuda konuşmam.

MHP Konya Milletvekili Mustafa Said Gönen:

— Toplum zaten gergin. Bu konuyu gündemde tutmamak lazım.

Gerek yok. Konuşmam.

MHP Bitlis Milletvekili Halil İbrahim Oral:

— Herhangi bir açıklama yapmak istemiyorum. O meselede konuşmam.

MHP Ankara Milletvekili Sedat Çevik:

— Bu konuda konuşmak istemiyorum. Şimdi konuşursak .. Siz en

iyisi partinin... Tamam, bu konuda konuşmak istemiyorum.

MHP Adana Milletvekili Mehmet Metanet Çuhaoğlu:

— Ne söylediğini okumadım. Bu konuda bilgi yok. Bilmediğim konu hakkında da bir şey söyleyemem.

MHP Ankara Milletvekili Abdurrahman Küçük:

— Duyamıyorum... Mehmed Akif mi?... On dakika sonra arayın. (Küçük'ün cep telefonu gün boyunca kapalı kaldı)

MHP Karabük Milletvekili İlhami Yılmaz:

— Özür dilerim hiçbir açıklama yapamayacağım. Çünkü Türkiye dışından yeni geldim. Konuşmanın mahiyetini bilmiyorum.

MHP İstanbul Milletvekili Mehmet Gül:

— Mehmet Akif Ersoy İstiklal marşımızın şairidir, onu sevmeyen insan olacağını sanmıyorum. Fakat şu anda yurtdışında bulunduğum için o konu hakkında ayrıntılı bilgi sahibi değilim. Pazartesi günü Türkiye'ye dönüyorum. O gün ararsanız gerekli açıklamayı yaparım.

MHP İzmir Milletvekili Yalçın Kırkpınar:

— Türkiye'nin gelmiş geçmiş en büyük şairini büyük Türk milliyetçisi Mehmed Akif Ersoy'u rahmetle anıyorum. Fakat kimsenin ona dil uzatacağını tahmin etmiyorum. O açıklamaları görmedim. Bir süre basından uzak kaldım. Sizden duyduğum için de hiçbir yorum yapamıyorum.

MHP Çankırı Milletvekili Hakkı Duran:

— Nedir? Haberim yok! O konuyu duymadım. Böyle bir durum varsa, Mehmed Akif'e toz kondurtmayız. Daha fazla konuşmam.

Bugün 12 Ekim 1999... Yani bu beyanatların üzerinden yaklaşık iki hafta geçti ve fakat MHP'li milletvekilleri üç maymun stratejisini uygulamaktan vazgeçmediler... Üniversitelerde işlenen zulümlere ilişkin tavırlarında da değişen hiçbir şey yok... Hiçbir zulmü duymuyorlar, hiçbir haksızlığı görmüyorlar, milletin değerlerini müdafaa sadedinde hiçbir şey konuşmuyorlar. Tanrı, Türkü korumaktan vazgeçtiğini ima ediyor; onu dahi anlamıyorlar.

Yazık, çok yazık!-.

kuyruklu yalan ve/veya yalanın kuyruklusu

Türkiye'de gündem hergün değişiyor. .. Şimdi de değişti... Fakat benim gündemime giren konular nedense hemen değişmiyor. .. Çünkü zihnime takılan konuları kolay kolay bir kenara fırlatıp atmayı beceremiyorum, onunla uğraşmaya başlı yorum ... Bu sırada ben eskimiş konularla uğraşırken gündeme başka konular giriyor. .. Bu nedenle başkalarının gündemini pek umursamam ... Dışarıda kıyametler kopsa dahi istisnaî haller dışında ben mevsimleri kendi takvimimden tayin ederim... Bu arada güzel tesadüfler olur, dışarıdaki gündem, içerideki gündemle, yani benim kendi gündemimle çakışır. .. Keyfim de yerindeyse, oturur ben kendi gündemimi yazarım, başkaları onu dışarının gündemi diye okur.

Bu tür durumlarda Türkiye'nin benim gündemimi gizliden gizliye takip ettiği paranoyasıyla hareket ederim ve "Niçin hep benim uğraştığım konuları gündeme getiriyorlar ki?" diye merak eder dururum. İşte sizin için eski, benim için hala yeni bir gündeme ait notlar:

BMM'nin Kur'an çevirisi ödevi verdiği Mehmet Akif, 1 923'den sonra, Ulusal Kurtuluş Savaşı'nın bir İslam devleti kurulmasıyla sonuçlanmayacağım anlayarak Mısır'a çekilmişti. Reşid Rıda'nın, Atatürk'ün deyimiyle bir "safsata

yapıtı" olan bu görülmedik saldırganlık ve terbiyesizlikle yazılmış kitabı, "İslam şairini" büyük bir korku içine düşürdü. Önce, yapacağı Kur'an çevirisinin resmi bir metin olmaması koşulunu koydu; daha sonra verilen ödeneği geri çevirme dürüstlüğünü göstererek bu sorunu kapattı.'

Metin 2

Akif'in büyük emeklerle yaptığı Kur'an çevirisini yayımlamayıp ortadan kaldırmasını, içeriğini akıl ve bilimle bağdaştırmamasına bağlayabiliriz. "

Metin 3

Atatürk, ibadetin Türkçe yapılması ve Türk'ün anlayacağı biçime sokulması konularını çok düşünmüştür. Bu girişimini Ulusal Savaşımın ilk yıllarında yapmıştır. Bu iş için de Arapça'yı çok iyi bildiğine inandığı Akif'ten Kur'an'ı Türkçe'ye çevirmesini istemiştir. Bu teklife Akif hemen yanıt vermemiş ve fetva almak üzere Al-Azhar'ın yolunu tutmuştur. Akıl danıştığı kişi de Türk düşmanı Raşid Rızadır. (...) Akif, Kur'an'ın Türkçe'ye çevrilemeyeceği masalına güzelce inanmış ve Al-Azhar'ın izinden yürüyüp meal için çalışmıştır. Bu çalışmasını da ibadette kullanılacak diye vermez.'"

Niyazi Berkes, Türkiye'de Çağdaşlaşma, 1978; 1. bas. 1964.

Cemi! Yener, Mehmet Akif Ersoy Üzerine, "Cumhuriyet", 27 Aralık

1989.

Özgür Uğur, Akif ve Kur'an Meali,"Cumhuriyet" 7 Şubat 1990.

Atatürk, ibadetin Türkçe yapılması ve Türk'ün anlayacağı şekle sokulması, Kuran'ın Türkçe'ye çevrilmesi vb. konularda bir hayli düşünmüş ve Milli Mücadele'nin daha ilk yıllarında bunu gerçekleştirmek maksadıyla zamanının aydın sayılan simalarıyla ve din sahasında bilgisi olduğuna inandığı kimselerle ve bu arada şair Mehmet Akif ile temaslara geçmişti. Arapça'ya ve Türkçe'ye en iyi nüfuz edebilen bir kimse olarak Mehmet Akif'i gördüğü için. ondan Kur'an'ı Türkçe'ye çevirmesi dileğinde bulunmuştur. Mehmet Akif bir aralık bu fikre yatar gibi görünmüş ise de girişeceği işin İslam'a uygun olup olmadığından emin olmak gayesiyle, o dönemin Arap düşünürlerinin Arap düşünürlerinin en ünlüsü sayılan Muhammed Raşid Riza ile fikir teatisinde bulunmak üzere soluğu Mısır'da almıştı. (...) Görüşlerini isbat için Raşid Riza, Kur'an'ın çeşitli surelerinden 12 özel ayet çıkarmış ve bu hükümleri Mehmet Akif'e göstermiş ve Kur'an'ın Arapça'dan başka bir dile ve hele Türkçe'ye çevrilemeyeceği hususunda gerekli yorumları yapmış ve bütün bu yalanlarla bizim ünlü Akif'imizi bu masallara inandırmıştı. (. ..) !O da] oturup Kur'an'ı Türkçe'ye çeviricek ve böylece mensup bulunduğu topluma, şu veya bu şekilde hizmeti dokunacak yerde, 1923

yılında kalkmış Msır paşalarının kaşanelerinde ve onların konuğu olarak yan gelip yatmış, 1925 yılında Abbas Halim Paşa'nın davetlisi olarak onun güzel konağında günlerini geçirmiş ve 1926 yılında da Kur'an'ı Türkçe'ye tercüme edemeyeceğini Atatürk'e resmen bildirmiştir/

Metin 5

Atatürk, ibadetin Türkçe yapılması, Türk'ün anlayacağı şekile sokulması, Kur'an'ın Türkçe'ye çevrilmesi için dönemin aydın sayı-

İlhan Arsel, Arap Milliyetçiliği ve Türkler, 1999; 1. bas. 1973.

7ı

lan, din konusunda da bilgisi olduğuna inandığı kişilerle, bu arada Türkçe'yi ve Arapça'yı iyi bilen Mehmet Akif'le de görüşmüştür. Mehmet Akif bu amaçla Mısır'a al-Azhar Üniversitesi'ne gitmiştir. Ancak danışacağı kişi o okulun yetkilisi Muhammed Rıza Raşit'tir. (...) Mehmed Akif 1923 yılında gittiği Mısır'da ı 926 yılına kadar kadar Abbas Halim Paşa'nın konağında kalmış, hastalanınca başına giymekten sakındığı şapkayı elinde tutarak, vapurla İstanbul'a gelmiş, Kur'an'ı Türkçe'ye çeviremeyeceğini Atatürk'e resmen bildirmiştir.'

Yalanların kuyruğu da olur mu? Oluyormuş dernek ki.

Olmasaydı, güzel Türkçemizde kuyruklu yalan diye bir deyim bulunur muydu?

Yalçın Işımer, Atatürk'üm ve Türkçem, 27 Eylül 1999.

âkif hakkında bir kitap

En nihayet M. Ertuğıul Düzdağ hocamızın uzun bir zamandır beklemekte olduğumuz Mehmed Akif, Mısır Hayatı ve Kur'an Meali adlı eseri (İstanbul, Mayıs 2003) Şûle Yayınları'ndan çıkmış bulunuyor.

Belki ma'lumu i'lam olacak ama yine de belirtmek isterim: Sayın Düzdağ mütefekkir şairimizin Safahat'ına bir ömür boyu emek vermiş, yıllarca süren bitmez-tükenmez gayretler eşliğinde bu eser-i muhalledi şanıyla mütenasib bir surette neşrederek Cumhuriyet nesillerinin bu eserden istifadesinde büyük emekleri geçmiş biri...

1985'te Marmara İlahiyat Fakültesi içinde Mehmed Akif Araştırmaları Merkezi'ni kurdular, kitaplar neşredip konferanslar tertiplediler; hatta Safahat dersleri dahi yaptılar. "Safahat dersleri dahi" diyorum, zira belki hatırlarsınız, Türkiye Yazarlar Birliği'nde sayın D. Mehmed Doğan bu minvalda bir Safahat dersleri teşebbüsünde bulunmuş ve sonuna kadar Safahat'ı bir grupla birlikte hitamına erdirmeyi başarmışlardı. Bu bakımdan sayın Düzdağ'ın derslerini bu tür çabalara güç ve cesaret veren bir ilham kaynağı gibi görmeli...

Mehmed Akif merhumun Safahatı, dolayısıyla şiiri, edebî yönü esasen çok çeşitli alakaların mevzûu olmuşken, hatta biyografisi de defalarca çeşitli kalemler tarafından

yazılmışken, hem Kur'an mealinin hikayesi, hem de Mısır'daki hayatı yeterince tedkik edilmemiş bir haldeydi. Bu eksikliği farkedenlerden biri olarak ben de üç yıl önce Akif'in "Kur'an Meali" hakkında bir eser neşretmiş ve bu konudaki malzemeyi elden geldiğince derleyip toparlamaya ve değerlendirmeye çalışmıştım."

Netameli günlerdi o günler. Cehele ortalığı kasıp kavuruyordu. Bir şeyler yapmalı ve Akif'in ruhunun incinmesine izin vermemeliydi.

Bu meselenin öyle bir-iki eserle tüketilmesinin mümkün olamayacağını her akl-ı selim sahibi kabul eder. Nitekim sayın Düzdağ'ın bu sahanın hakikî otoritelerinden biri olmak hasebiyle yayımladığı bu eser, bu tesbitin en canlı şahitlerinden birini teşkil ediyor. Çünkü hem Akif'in Mısır hayatını tafsilatıyla aktararak o dönemin üzerindeki perdeleri kaldırıyor, hem de Kur'an Meali ile ilgili tedavülde olmayan şehadetleri gün yüzüne çıkarmakla bu konudaki istifhamların bir kısmının daha giderilmesine katkıda bulunuyor. Hakikaten dikkatle ve itinayla okunması lazım gelen titiz bir çalışma!

Böyle ciddi eserler sayesinde istifhamlar ve saygısızlıklar sona erer mi bari? Asla!

Sözgelimi Tempo dergisinin 10-16 Nisan 2003 tarihli 15. sayısında manşete taşınan ifadeyi okuyunuz lütfen: Mehmed Akif Ersoy'un Kur'an'ını yakanı bulduk!

Bir Kur'an $airi: Mehmed Akif ve Kuran Meali, 1. bas. Mayıs 2000; 2. bas. Aralık 2004; 3. bas. Aralık 2007, İstanbul.

Akif'in Kur'anı?!?

Böyle bir ifade olur mu?

Ne yapalım, oluyor işte!

Kimi, ne zaman ve nasıl bulmuşlar peki?

Hiç orasını karıştırmayın; zira daha önce "Akifin mealini bulduk" diyenler bile çıkmıştı. (Eskiden "tahsil-i hasıl' denirdi, şimdi "Amerika'yı yeniden keşfetmek" diyorlar.)

Hürriyet-Gösteri'nin yine Nisan 2003 tarihli 247. sayısı şu manşetle çıkmıştı: Akif 120 yaşında. inanç Şiire Düşman mı?

Esasen iyi bir dosya hazırlanmış, ilginç yorum ve değerlendirmeler var ve fakat dünyadan haberleri yok! Akif'in büyük oğlu Emin'le çektirdiği fotoğrafı yayımlıyorlar ve Midhat Cemal Kuntay'ın yanılgısını devam ettirip oğlunu hala tarunu diye göstermekten çekinmiyorlar. Oysa bu hataya daha önce işaret etmiş idik!

Sayın Düzdağ'ın eserinde de Akif merhumun oğlu Emin'le ilgili çok önemli bir bölüm var.

Ellerine sağlık, isabet etmişler, hiç değilse böylelikle bu mesele derli toplu olarak bir değerlendirmeye tabi tutulmuş.

Akif'in çok trajik bir hayat ve ölümün maruzu olan oğlu Emin hakkında ben de birkaç yazı yazmış ve bazı tanıklıklar aktarmıştım. Ancak elimdeki bazı bilgileri aktar(a)mamamın bir sebebi de hüzün, sadece hüzün. Hani derler ya yazmak içimden gelmiyor diye işte aynen öyle! Tahassüs işte bu gibi durumlarda ihtisasa galebe çalıyor!

Bu vesileyle işaret edilmesi gereken birkaç nokta daha var:

Birincisi, Yozgatlı İhsan Efendi'nin İsmail Ezherli'ye yazdığı mektupta istinsah ettiğini söylediği metin Elmalılı merhumun tefsiri değil, mealidir. (Yakıldığı iddia olunan şahsî nüsha gibi o da enfes bir rik'a hattıyladır.)

İkincisi, Akif'in arkadaşı Fazlı Yegül'e yazdığı mektuplar ıçın 25.000 dolar istemişlerdi. Arandı ama bulunamadı. Düzdağ hocamızın bu mektupları gördüğünü o zamanlar duymuş ve herhalde birer nüshasını almışlardır diye sevinmiştik. Ama şimdi yazdıklar bir dipnottan anlaşıldığı kadarıyla mektuplar sadece öyle bir görünüp gitmişler galiba.

Üçüncüsü, Akif'in Şerif Muhyiddin Targan'a yazdığı mektuplar Safiye Ayla'nın metrukatının talaşlar içinden ayıklanarak çıkarılmıştı. Üç yıldır sayın M. Güntekin'in himmetine muntazırız. (Akif'in mektuplarını bir kitap halinde neşretmek için bu yayın niçin bir kıvılcım vazifesi görmesin?!)*

Hal böyleyken, Ertuğrul Düzdağ hocamızın bu kıymetli eseriyle birkez daha Akif'in dünyasına nüfuz edebilme imkanı bulduk. Kendilerine müteşekkiriz!

2004 yılının Ramazan ayında bu mektuplann Murat Bardakçı'ya verildiğini öğrenmiş bulunuyorum.

iki fotoğrafaltı yazısı

İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş. 'nin yayın etkinliklerinden olmak üzere Asır Ajans tarafından neşredilen albüm-kitaplardan birkaç tanesini geçenlerde inceleme fırsatı buldum.

Bunlardan bir tanesinin başlığı şöyle: Vefatının 69. Yılında Mehmed Âkif Ersoy (Aralık 2005).

Kitabın metni Ertuğrul Düzdağ hocamız tarafından yazılmış.

Kitapta yer alan fotoğraflarla ve tanıtımlarıyla bizzat hocamız mı ilgilendi, bunu bilemiyorum. Ancak 63 yıldır tekrarlanan bir hatanın bu albüm-kitapta da iki kez tekrarlanması karşısında, kelimenin tam anlamıyla içim cız etti.

Bu nedenle ben, artık bir alışkanlık haline dönüşmüş bu mükerrer hataya -bir kez daha- dikkat çekmekle üzerime düşen vazifeyi îfa etmiş olduğumu sanıyorum; sorumluluğun geri kalanını da kitabın hazırlanmasında emeği geçenler kendi aralarında paylaşsınlar:

Akif'in yakın dostu Mithat Cemal Kuntay, şairin vefatının ardından, 1939'da yayımladığı eserinde, Mehmed Akif'in oğulları Emin ve Tahir'le birlikte çektirmiş olduğu fotoğrafın alt-yazısında, sehven, oğullar torunları olarak tanıtılmış ve üstelik bu torunlar Ömer Rıza Doğrul'la evli

kızından olarak gösterilmiştir. Oysa Akif'in yaşama şansı bulmuş hiç erkek torunu yoktur.

Yeni Şafak'ta -Akif'in küçük oğlu Tahir bey'in vefatı münasebetiyle- yayımlanan 14 Nisan 2000 tarihli yazımda bu hatayı şu şekilde düzeltmiştim:

— "Oğlu Emin'in hüzünlü hikayesiyle ilgili iyi-kötü bazı anek- todiarn varlığının aksine, kaynaklar Tahir Bey hakkında tamamiyle suskun. Fevkalade ürkek ve çekingen olduğunu duyduğum Tahir Bey, kimseyle fotoğraf çektirmemiş, fotoğrafının çekilmesine de hiç müsaade etmemiş. 8 Nisan tarihli Yeni Şafak'ta yayımlanan hasta yatağında çekilmiş fotoğrafı da elimizdeki nadir görüntülerden biri.

Bir de çocukluk fotoğrafı var; babası Akif ile ağabeyi Emin Bey'le birlikte çektirdikleri. .. muhtemelen 13-15 yaşlarında... gözlüklü, kısa pantolonlu, temiz giyinmiş, tombulca bir çocuk. ..

Sessiz ve içine kapanık, o denli de ürkek ve çekingen biri olan Tahir Bey'e talih de oyununu oynamış ve bu fotoğraftaki sevimli çocuğun ona ait olduğu hiç ama hiç bilinememiş... Bunun nedeni de ilk kez Mithat Cemal Kuntay gibi bir otorite tarafından 1939'da yayımlanan bu fotoğrafın altında şu satırların yer alması: "Mehmet Akif ve torunları; Ömer Rıza'nın çocukları."

60 senedir bu fotoğraf bu altyazıyla birlikte -hem de defalarca- yayımianmış ve Akif merhumun, değil damadı Ömer Rıza Doğrul'dan, hiçbir çocuğundan erkek torunu olmadığı nedense hiç kimsenin aklına gelmemiştir. (Ömer Rıza Doğrul'un Bülend adında bir erkek çocuğu dünyaya gelmiş ise de bebekken vefat etmiştir.)" Bu yazı, elinizdeki kitabın Aralık 2005'te yayımlanan ilk baskısında, "Akif'in Çocukları" başlıklı 2. bölümünde aynen yer alıyor.

Nitekim Kültür Dergisi'nin Ocak 2006 tarihli Mehmed Akif'e ayrılan özel sayısında yer alan aynı resimler, -ne gariptir ki elinizdeki kitabın 2005 baskısını okumak fedakarlığını (') gösteren bir Akif- dostunun son anda yaptığı bir uyarıyla- ilk kez doğru açıklamayla birlikte yayımianma şansına kavuşmuştu.

Özetleyecek olursak, Kültür A.Ş. tarafından neşredilen mezkur kitapta yer alan ilk fotoğrafın altındaki Mehmed Akif ve torunu açıklaması (s. 35) doğru değildir. Fotoğraftaki kişi Akif'in oğlu Emin'dir.

Keza ikinci fotoğrafın altındaki Mehmed Akif ve Torunları açıklaması da (s. 43) doğru değildir. İkisi de Akif'in oğulları Emin ile Tahir'dir.

"İnsanımız, Akif'in kendisini bile yeterince tanımıyorken, çocuklarım -hem de resimlerinden- tanısa n'olur, tanımasa n'olur?" diye düşünenler olabilir. Lakin bilhassa Akif'in büyük oğlu Emin'in hüzünlü hikayesi

okunacak olursa, böyle düşünmenin ne denli büyük bir hata olduğu anlaşılır.

Şiddetli rüzgarlar büyük dağların sadece zirvelerini değil, eteklerini de savurur. Zirvesine bakmaktan, dağın eteklerinde olup bitenleri göremiyorsanız şayet, hiç öyle hayıflanmaya filan kalkmayın; tam aksine yaşam bilginizi zenginleştirmeye bakın!

camdaki can

Öyle hararetli hararetli gündemi işgal eden konuların benim dikkat çeperimi kolay kolay aş(a)madığını ya da bayatlatmadıkça böylesi 'helecanlı' (!) konuları yorumlamak hususunda pek istekli davran(a)madığımı, bu köşenin okurları gayet iyi bilirler. Bu aksaklığın, bu tutukluğun, genel okurun gazete yazarına ilişkin beklentileriyle uyuşmadığı kesin gibidir.

Genel okur, herkesin konuştuğunu konuşmak ister ve herkesin dinlemek istediğini... Gündemin ıskalanması halinde, okurların büyük bir kısmı cama yapışırken, bazıları da yazarla birlikte gündemin dışına çıkıp metruk sahillerde gezinti yapmak zorunda kalırlar; ister istemez bir süre paçalarını sıvayarak ıslak kumlarda dolaşıp çakıl taşı toplarlar.

Sonra?

Sonra yine şehre dönerler, insanların arasına... Geç kalmışlardır, konu kapanmıştır çünkü. Yeniden konuşmayı

denerler ama başaramazlar. Artık insanlar başka konuları konuşuyorlardır; yeni şeyler söylüyorlardır, yeni şeyler söylenmesini istiyorlardır; "şimdi yeni şeyler söylemek lazım cancağızım" filan diyorlardır.

Kötü bir duygu olmalı bu birçokları için... geceyarısı evde sigara paketinin boş olduğunu anlamak gibi birşey... cansıkıcı, lanet bir- şey... insanı farketmek yerine, bu insanı önceleyenler için... olay yerine bu olayı ciddiye alanlar için... gerçekten de cansıkıcı ve lanet birşey olmalı bu.

"Bayatlattıktan sonra konuşmanın kime ne yararı olur?" diye düşünenler olabilir.

Şehrin göbeğinde yaşamayı sevenlerin bu tür kaygılarla gerilip gerilmediklerini herkes gibi ben de düşünürüm ve fakat diğerlerinin aksine hiç umursamam. Çünkü bayatlattıktan sonra susmanın hiç kimseye yararı olmuyor.

Işımer'in konuşma metnini yorumlamaya devam edecektim; mesela metinde geçen ve fakat basma yansımayan, Fethullah Gülen Hocaefendi'nin yurtdışındaki okullarıyla ilgili (metinde 'Fethullah'ın okulları" deniliyor) pasajı tartışacak ve Rusya'daki (!) Türk çocuklarına "Arapça ve Farsça'ya bulaşmış Türkçe" öğretilmesi şeklindeki iddiayı ele alacaktım; evet ...cektim, ...caktım...

Fakat olmadı, cama can bulaştı. Benim de keyfim kaçtı: bizde deve çokmuş, ama biz pireyi deve yaparmışız; Arabistan'dan geldi diye her şeyi, her düşünceyi kutlu

kılarmışız; bilmeliymişiz ki: deve deveymiş, deveye deve dernek için tek kelime (deve) yeterliymiş, çok olurlarsa develer dermişiz.

Ne garip değil mi hayatta kalabilmek için benim şu hikâyeyi binbir gece anlatmam gerekiyordu:

Harold Amstrong, Türkiye'deki ve Arap ülkelerindeki seyahatlerini anlatıyor: 'Bir Arabın konuşmasını dinleyenler, sanki konuşan kişinin azı dişlerine kemik parçası sıkışmış da onu dilinin tabanı ile sürekli çıkarmaya çalışıyormuş duygusuna kapılıyor insan' diyor. Türkiye'ye geldiğinde ise, 'Orijinal Tatarca'nın açıklığının devam ettirildiği bir dildir; bana sanki melodi dinliyormuşum gibi geldi, ancak neden kendi dillerinde bir edebiyat yaratamamışlar' diyerek hayrete düşüyor.

"Harold Amstrong haklıdır. Biliyoruz ki Türkçemizde temel, ana 3000 kelime vardır. Bu 3000 kelimeye 100 ekin, "takı"nın katılması ile ses uyumuna uygun 300.000 kelime türetilebilmektedir. Pekçok ulus bu kadar çok kelime ile konuşmuyor, konuşamıyor. Bizdeki çağdışı kişilerce yönlendirilen Millî Eğitimciler (') Türkçe'ye özense, özendirse, özüne dönse, Türkçe ile özdeşleşse, o kadar ulusallaşırız. Ne kadar çok kelime ile konuşuyor isek, o kadar çok düşünüyoruz dernektir. Arapça'nın kelimeden zengin bir dil olduğu söylenir. Arapça'da deveye üçyüz değişik ad verilir. Bizde de deve çok ama biz pireyi deve

yaparız. Arabistan'dan geldi diye herşe- yi, her düşünceyi kutlu kılarız. Bilmeliyiz ki: deve devedir, deveye deve dernek için tek kelime yeterlidir: deve. Çok olurlarsa develer deriz.'

Evet, Işımer'e bu kez hak veriyorum:

Bizde deve çok, fakat hiç kıymeti yok1

Yalçın lşımer, Açılış Dersi: Atatürk'üm ve Türkçem, ''Gülhane Tıp Akademisi 1999-2000 Eğitim-Öğretim Yılı Açılış Töreni" içinde, sh. 67, GATA Basımevi, 27 Eylül 1999.

safahat'a suikasd

Kur'an-ı Kerim meallerinin içler acısı durumu ortada. Hala muteber bir çeviriye sahip değiliz. Layık değiliz çünkü.

Millet olarak layık olduğumuz ve dahî layıkını bulduğumuz, en nihayet birtakım tüccarların hırs u tamaları ile birtakım cühelanın heveskarlıkları.

Hepsi birtakım. Hepsi birer takım. Tahlil ettim. Tashih ettim. Hem de yıllarca. Tenkid ettim. Tefsir ettim. Bedelinde bir ömür verdim. Ömrümü verdim. Ömrümü, yani bütün ümidimi.

Zavallı millet. Sattığından da memnun. aldığından da.

Yaranı uyarıp uyarmamanın bir manası yoktu. Ben de bütün huysuzluğumla, bütün hırçınlığımla, hasılı bütün hicranımla aradan çekildim.

Sustum.

***

Milli şairimiz Mehmed Akif hakkındaki ıftiraları da tek tek tashih ve tenkid etmek faydasız artık. Düzeysizlik bir tek Akif'in hasımları nın alameti değil ki. Akif'in hısımlarının yetersizliği, seviyesizliği, ve dahî işbitiriciliği diğerlerinden hiç de farksız değil.

Mahalle, aynı mahalle. Sadakatsizlik, laubalilik, basitlik tüm nadanın ortak vasfı.

Yazdığım gazetenin sayfaları, tenbih adına akıttığım mürekke- batın en büyük tanığı.

Akif'in ve/veya millî değerlerin hasımlarıyla mücadele etmek. tek tek hatalarına işaret etmek, iftiralarına cevap vermek kolaydı.

Bir Kur'an Şairiyse bir öfkenin temessül ve tecessüm etmiş halidir.

Yazarını meydanda tek başına bırakıp kaçanlar, kaçmakla yetinmeyip sıcağı sıcağına cepkeninden fişeklerini, gümüş tabakasını. kehribar tesbihini aşıranlar kimlerdi sanıyorsunuz?

Cephedeki yoldaşları.

Tatsız tutsuz ah o 'mahmur' yoldaşlar.

Işini bilir, keyfini bilir, o umarsız, o densiz, o donsuz yoldaşlar'

***

Yıllardır Safahat neşirlerine ve sadeleştirmelerine ilişmememin sebebi, bir Akif sevdalısının, bir Akif dostunun, bir Safahat işçisinin, yani Ertuğrul Düzdağ Bey'in, o her türlü takdirin fevkinde addedil mesi lazım gelen kıymetli neşir faaliyetleriydi.

Nazarımda, Safahat emin ellerdeydi. Dolayısıyla çeşitli boyutlarda ve özelliklerde neşri yapılan Safahat baskılarına ulaşmak ciddi, gayr-ı ciddi okur için hiç de zor değildi.

Eh, bu arada bir iki ehliyetsizin yaptığı neşirler de matbuatın cilvelerindendi. Hiçbirini tenkide lüzum görmedim. Çünkü tenbih ve tenkidin lüzumu da yoktu, faydası da.

Kemal Bek'in Bordo-Siyah Yayınları'ndan çıkan Özgün diliyle ve günümüz Türkçesiyle iki dilli basımını görmezlikten gelmemin sebebi buydu.

Kamil Eşfak Berki'nin bu neşirle ilgili övücü iki yazısını ise henüz farketmiş bulunuyorum:

— Cesur bir adam çıktı ve büyük bir iş yaptı: Kemal Bek. (. . .) Bir solukta tüm Safahatı okumamızı sağlıyor.

— Kemal Bek'in 'akan' Türkçe'ye uyarak ortaya koyduğu Safahat'da yeryer aşırı sadeleştirmeler var. Bunlara katılmak pek olanaklı değil Dün de dediğimiz gibi, bu anlayışta bir yayının pratik değeri tartışılamaz. Akif'in şiirini baştan aşağı, "bir solukta" okumak imkanını sağlıyor."

Belli ki tanıtıcı, tanıttığı kitabı okumamış. Okumuş olmasına ihtimal vermiyorum, zira böylesi bir soluğun mevcut olabileceğine ihtimal dahî veremiyorum.

Safahatla ünsiyeti olan hiç kimse tahrif dolu bu ticarî metaı bin- bir solukta bile okumayı beceremez.

Bir solukta okumak, 'okumamak' dernektir.

İki ay önce Hürriyet gazetesinden Doğan Hızlan da bu neşir hakkında bir tanıtım yazısı yazdı.

Hatırlayalım:

Ordu Valiliği'nin Yayınladığı kitapları sevgili dostum Oktay Ekşi bana getirdi. Doğrusu Ordu Valisi Dr. Said Vakkas Gözlügöl'ün bu dengeli ve Türkiye'nin beklediği anlayışı temsil eden yayın politikasını, seçimini takdir ettim.

* Milli Gazete, 28-29 Ekim 2007.

Cumhuriyetin 83. yılı armağanı olarak Kemal Bek'in hazırladığı Kemal Atatürk'ün Nutukunu yayımlamışlar, Cumhuriyetin 84. yılı armağanı olarak da Kemal Bek'in hazırladığı Mehmet Akif Ersoy'un Safahatını armağan etmişler.

İKİSİ de mutlaka okunmalı. Türkiye'yi, tarihimizi, insanımızı anlamak için iki temel kitap. Valiliklerin, belediyelerin bu anlayışı yansıtan yayın yapmalarını dilerim."

Belli ki Doğan Hızlan da okumadan yazmış.

İşin özeti: Ahbab kelamı.

Valilikterin ve Belediyelerin kitap dağıtma işine soyunmaları ne güzel1

Bu dağıtma işinin bir ticarî (alış-veriş) boyutu var ama, olsun! Maksat hizmet.

Peki bir kitabı yayıma hazırlamak ve neşretmek için gerekli olan bilimsel ölçütler nerede?

Hele hele bu eserler Nutuk ve Safahat gibi siyasî ve edebî tarihimizin önemli metinleri ise1

***

Yayıncıya diyecek bir şeyimiz yok. Ticari olarak buluşu, düşünüşü birinci sınıf! Hem Nutuk, hem Safahat. Tam isabet.

Peki bu karlı düşüncenin ilmî tarafı, muhakkak riayet edilmesi gerekli bilimsel koşulları nerede?

Sözümona gayretli Valiler ile Belediye Başkanları, yayımları itibariyle biraz hesaba çekilecek olsalar, "Biz o işlerden anlamayız" dernek zorunda kalacaklar ve fakat bu toprakların çocukları, devirin çoğulu olan edvar (dönemler) kelimesini bile duvarlar diye sadeleştirecek kadar beceriksiz bir heveskarın insafına terkedilecek.

* Hürriyet, 28 Aralık 2007.

Yazık!

Çok yazık!

Aşağıda, Safahat'ın şu velayet altına alınmak istenen sadeleştirmesine biraz yakından bakmayı deneyeceğim. Çünkü Akif'i Akifçilerden, Atatürk'ü Atatürkçülerden koruyan bir ciddiyete davet yasası yok ülkemizde.

Varolan, bir tek ızdırabın şahsiliği, vicdanınsa umumiliği.

***

Yazımın bu bölümünde hem ilim ve irfanla ilgili olan devlet erkanına, hem siyaset ve ticarete düşkün edebiyat yaranına, hem de edebiyat ve düşünce mirasımıza duyarlı

vicdan sahibi okurlara Mehmed Akif Ersoy'un Safahatının Kemal Bek eliyle (Nutukla birlikte) ticaret ve siyaset piyasasına sürülen "özgün diliyle ve günümüz Türkçesiyle iki dilli basım"ından bazı misaller vereceğim.

Siyasî ve ticarî bilmişliklerin düşünce ve sanata ilişen, ilişmekle kalmayıp düşünce ve sanat üzerinden iktidar devşiren o meşum elini hararetle sıkmam beklenmemeli benden.

Bu nedenledir ki düşünce ve sanatı birleştiren tepeden sesleniyorum size1

Dilin, dilimizin ta içinden. Türkçe'nin içinden.

BİR

Yatarken yerde, zulmüyle kaynaşmış alçak düşünceler / Yarıp duvarları, yükselmiş bu korkunç kabul heykeli (s. 4 1)

Aslı şöyle:

Yatarken yerde ilhadıyla haşr olmuş sefil efkar / Yarıp edvarı yükselmiş bu müdhiş heykel-i ikrar

Sadeleştirici, kabaca 'dinsizlik/ateizm' anlamına gelen i/hâd kelimesinin yerine zulmü koymakla kalmamış, ikinci mısrada karşıtı olan o tarihî devirlerin içinden yükselen heykel-i ikran, yani sarsılmaz imanı, ne dernekse, duvarları yarıp yükselen korkunç bir kabul heykeli haline dönüştürmüş.

İKİ

Her cemaatten beş on dinsiz çıkar, bu durum / Pek doğaldır; ama

dinsiz olması bir milletin, boş laf. (s. 347)

Aslı şöyle:

Her cemaatten beş on dinsiz zuhur eyler, bu hal / Pek tabiîdir.

Fakat ilhadı bir kavmin muhal.

llhâd kelimesi, çok şükür burada dinsizlik anlamı kazanmış, ama bu sefer canım muhal (imkansızlık) kelimesi, boş lâf haline dönüşmüş.

(Beyitteki hâl-muhâl kafiyesinin katline işaret edelim mi?)

üç

Bütün ileri gelenlere tiryaki bir kopuk tanırım. (s. 439)

Aslı şöyle:

Bütün kebaire tiryaki bir kopuk tanırım.

Sadeleştirici, anlaşılan, kebâir ile ekâbiri birbirine karıştırmış, ve büyük günahlara alışmış, yani metinde geçtiği haliyle "içki, kumar, fuhuş, irtikab (rüşvet) gibi her türlü rezitliğe, şenaate mübtela bir kenar mahatle bitirimini, bütün ileri gelenlere tiryaki eylemiş.

DÖRT

istemem, dursun o temelsiz övünçler bir yana... (s. 471)

Şu "temelsiz övünçler" de neyin nesi acaba?

Üşenmeyelim bakalım:

istememem, dursun o payansız mefahir bir yana…

Çok bilmiş sadeleştirici, payansız (sonsuz, nihayetsiz) kelimesini, payandasız anladığı için hiç düşünmeden mefahiri temelsiz yapmış.

BEŞ

Nedir bu? Başka değil, aynı Tanrısal edimin işidir: / Bütün ezeldeki

çalışmanın yoğunlaşmışıdır.

Aslı nedir şu tanrısal edimin, bir bakalım:

Nedir bu? Başka değil, aynı cilvenin işidir: / Bütün ezeldeki sa'yin

tekasüf etmişidir

Bu nasıl bir densizliktir ki hiç acımadan cilve kelimesine kıyıla- bilmiş?

Sadeleştiricinin ne Osmanlıcası, ne Türkçesi vardır; ne de aklen ve edeben zevk-i selimi.

Akif'in şiirleri sözkonusu olduğunda gereken felsefî ve tasavvufi birikimden ise hiç nasibi olmadığı pek aşikar.

ALTI

Tüllenen mağribi akşamları sarsam yarana…

Akif'in, aşıkı olduğum bu mısraını, sadeleştirici, bakınız nasıl da hunharca katletmiş:

Tüllenen batıyı, akşamlan sarsam yarana… (s. 651) Ne yazık ki sadeleştirici garb ile mağrib arasındaki koca farkı göremeyecek kadar özensiz ve laubali.

YEDİ

Bir de şu misali gözden geçirelim:

Bu cebhe fecr-i ezelden örülmüş olsa gerek; Sadeleştikten sonraki hali:

Bu cephe, eskiden tan şafağından örülmüş olsa gerek; (s. 731) Hakikaten yazık! Çok yazık!

Fecr-i ezel dernek, hilkatin/yaratılışın başlangıcı dernek. Tüllenen mağribi hiç utanmadan tüllenen batıya dönüştüren zevksizlik ve kültürsüzlük, fecr-i ezel'i de eskiden tan şafağı haline getirmekten çekinmemiş.

Nasıl olur da şimdi Cemil Meriç hatırlanmaz: — "Mabedi bezirganlardan temizlemek, bezirganlardan, dilencilerden, kalem haydutlarından, gazaların en hürmete şayanı!"

SEKİZ

Zaman da çalışmaya çıkar: Çünkü hep onunla yürür. / Yer de çalışmaya varır: Çalışmayı sıfıra indiriniz, / Yerin varlığı düşünülemez, mekan boş düşünce olur. (s. 387)

Sadece terzil değil, rezil de edilen bu felsefî anlatımın aslı şöyle:

Zaman da sa'ye çıkar: Çünkü hep onunla yürür. / Mekan da sa'ye varır: Sa'yi sıfıra indiriniz, / Mekan tasawur edilemez, muhal olur hayyiz.

Mekanı yere dönüştüren kafa, hayyizi de mekân yapıveriyor. Neymiş, "zaman da çalışmaya çıkar"mış, "yer

de çalışmaya varır"mış.

Allah hepimize akıl fikir versin!

DOKUZ

Yeryüzü mahkumu olmuştur, zaman mahkumu olmakta; / O, yazık, istiyor egemen kesilmek bütün dünyada! (s. 693)

Aslı şöyle:

Zemîn mahkumu olmuştur, zaman mahkumu olmakta; / O, heyhat, istiyor haklın kesilmek bu'd-ı mutlakta.

Mekân ve hayyizden sonra şimdi de şair zemin kelimesini kullanıyor. Zaman zemîn meselesi.

Peki sadeleştirici ne yapıyor, zemîn'e yeryüzü diyor, buud-ı mutlak'ı ise dünya haline getiriyor.

ON

Topraktan örtüne büründün sen, ey edebin ışığı, / Ama o parlaklık ki hatırımdadır. .. Söner, / Durup mezarının üstünde ağladıkça (bir) bulut; (s. 113-115)

Bu mısraların aslı ise şöyle:

Rida-yı hake büründün sen ey sirac-ı edeb, / Fakat o lem'a ki yadım- dadır. .. zevali adîm... / Durup mezarının üstünde ağladıkça sehab;

Şair hatırındaki o ışığın zevalinin adim olduğunu, yani bulutlar durup mezarının üstünde ağladıkça hatırındaki o parlak ışığın asla sönmeyeceğine işaret ediyor.

Sadeleştirici ise, "o parlaklık ki hatırımdadır, söner" diyor.

ONBİR

"Sevkediyormuş meğer insanları/Hakk-ı übüwet de bu caniliğe" beytinde geçen hakk-ı übüvvet, yani babalık hakkı, kulluk hakkı diye katledilmiş. (s. 463)

ONİKİ

"Beşer değil mi? Tealî de etse irfanı" mısraı, şu şekilde katledilmiş:

İnsan değil mi? Yükselse de etse kültürü, (s. 375)

Ne güzel, değil mi? Yükselse de etse kültürü...

ONÜÇ

Boğulmuş insanın ruhu, şarabın kızıl dalgalarında / Görünüyor, lanet olası meyhanecinin çirkin yüzün'dei (s. 79)

Bu beytin aslı şöyle:

Boğulmuş rûh-ı insanî şarabın mevc-i alinde. / Nümayan mel'anet sakisinin çirkin cemalinde!

Hadi uzatmayalım da kısaca söyleyelim, "lanet olası meyhanecinin çirkin yüzünde" diye bir ibare yok metinde.

Şair, "meyhanecinin çirkin yüzündeki mel'anetin görüldüğüne işaret ediyor, o kadar!

Mevc-i âli ise "kızıl dalgalar" değil, "yüksek dalga(lar)" dernek.

ONDÖRT

Tarih, o bizim eştiğimiz kanlı yıkıntı, / Saklar sayısız mezar ile milyonla yazıtı. (s. 702)

Bu anlamsız satırların aslı şu:

Tarih, o bizim eştiğimiz kanlı harabe, / Saklar sayısız lahd ile milyonla kitabe.

Şairin harabe ile kitabe arasındaki kurduğu sescil (!) yakınlığın nasıl da mahvolduğuna üzüldüğümü sanmayınız, sadeleştiricinin yıkıntı ile kafiye tuturmak için yazıt kelimesini ittirmesi ('i' haliyle kullanması) hüzünlendiriyor insanı.

Bakınız: yıkıntı+yazıtı.

Mezartaşı (kitabe) anlamına mı gelir yazıt?

Ne diyeyim, Safahat'a yazık olmuş.

Hülasa, sadeleştiricinin lisan ve tarih bilgisinin, ilmî seviyesinin, zevk-i edebîsinin, hassasiyet ve dikkatinin böylesi bir iş için yeterli olmadığı sarahaten ortada.

Yazımızı bitirken, eski bir münekkid dostumuzu, Cemil Meriç'i buraya konuk etmemizin tam da sırası:

İstediğimiz, şaheserlerin kazanç hırsına kurban verilmemesi, yani mabedin bezirgandan temizlenmesidir. tetediğimiz, otoritelerini münekkidin sükûtuna borçlu olan kalem erbabının, cihan edebiyatının, buudları sayısız asırları kucaklayan Pantheon'una dolu dizgin dalıp ebediyetin önlerinde secde ettiği şahikalara saygısızca saldır- mamasıdır.

Türkiye'de seviyesizliğin ve ciddiyetsizliğin yaygınlığından şikayet edenlerin de haksız çıkacağı günlerin gelmesi umuduyla.

Söylemenin sırası değil mi bilemiyorum ama ben kötümser değilim, karamsarım.

secaat arz ederken sirkatin söyleyenler

Fikir ve yazı hayatım içinde çeviri eleştirileri oldukça geniş bir yer işgal eder.

Bu sadece bendenizin değil, Türkiye'nin de kaderi. Çeviriler üzerinden düşünen bir toplumuz; doğu ve batı dillerinden yapılan çeviriler üzerinden...

İngilizce düşünüyoruz. Türkçe düşünmüyoruz, Türkçe içinde, Türkçe aracılığıyla düşünmüyoruz.

Dileyen üzerine alınabilir: Biz, gerçekte, pek düşünmüyoruz.

Sebep, bugünkü Türkçe'nin, bir şeyin devamı olmaması. Dilimiz gibi, düşüncemiz de bir şeyin devamı değil ne yazık ki. Müziğimiz de, mimarimiz de...

Türk düşünce ve sanatını kanatlandırabilecek bir Türkçe, her şeyden evvel Osmanlıca'nın hayr'ul-halefi olmak zorunda. Tabii ki eğer bir şeyin devamı olmak istiyorsa... eğer ne yapıp edip zengin bir mirasın imkanlarından yararlanmak istiyorsa...

Düzeysiz sadeleştirme teşebbüsleri, bu imkanların heder edilmesinden başka bir mâna ifade etmiyor benim nezdimde.

Osmanlıca ilmî ve edebî metinler henüz adam gibi Latin harflerine aktarılmamışken, alelacele kotarılmış

sadeleştirmelerle dilimizin kaynaklarını kurutmak, sü-i kasddan öte bir mana taşımaz.

+++

Daha önce böylesi bir suikast timsalini, Mehmed Akif Ersoy'un Safahatının başarısız bir sadeleştirmesini gelişigüzel birkaç misal vermek suretiyle teşhir ve tenkid etmiştim. Hem de "siyasî ve ticarî bilmişliklerin düşünce ve sanata ilişen, ilişmekle kalmayıp düşünce ve sanat üzerinden iktidar devşiren o meşum elini hararetle sıkmam beklenmemeli benden ..." diyerek. ..

Sadeleştirme sahibi Kemal Bek'ten bir cevap geldi.

Cevaplarının girişinde, "Sayın Cündioğlu, yazınızı hangi ruh haliyle yazdığınızı doğaldır ki bilemiyorum; ama nedeni ne olursa olsun emeğe saygı duymayan, tepeden bakan, benbenci, kibirli bir ruh hali olduğu kesin!" demişler, sonra da bakınız nasıl da tevazu göstermişler:

1. Birinci maddedeki ilhâd sözcüğü ve heykel-i ikrar tamlaması konusundaki eleştiriniz doğrudur; benim metnimde de eleştiriniz doğrultusunda düzeltildi.

2. Üçüncü maddedeki, "Bütün kebaire tiryaki bir kopuk tanırım..." dizesindeki keltâir sözcüğünün çevirisine getirdiğiniz eleştiri doğru; benim metnimde düzeltildi.

3. Dördüncü maddedeki "İstemem, dursun o payansız mefahir bir yana...' ' dizesindeki pâyânsız sözcüğünün

çevirisine getirdiğiniz eleştiri doğru; benim metnimde düzeltildi.

4. Yedinci maddedeki, «Bu cebhe fecr-i ezelden örülmüş olsa gerek;» dizesindeki fecr-i ezel tamlamasının, bezm-i ezel terimi de düşünülecek olursa, ne anlama geldiği kolayca anlaşılıyor.

Benim, çevirimde kullandığım "eskiden beri" sözcüklerinin doğru ama yetersiz olduğu da açık. "Bezm-i ezel, hilkatin/yaratılışın başlangıcı dernek" şeklindeki eleştiriniz doğru; metnimde düzeltildi.

5. Onuncu maddedeki, "Fakat o lem'a ki yadımdadır. .. zevali adîm..." dizesinde yer alan adîm sözcüğünün, dalgınlıkla, bilgisizlikle, ya da ne derseniz deyin, atlanmasından dolayı ışığın sönmesi değil sönmemesi gerektiği şeklindeki eleştiriniz doğru; benim metnimde düzeltildi.

6. On birinci maddede, "Sevk ediyormuş meğer insanları / Hakk-ı übüvvet de bu caniliğe" beytinin ikinci dizesindeki übüvvet sözcüğünün yanlış çevrildiği konusundaki eleştiriniz doğru; benim metnimde düzeltildi.

7. On üçüncü maddedeki: "Boğulmuş rûh-ı insani şarabın mevc-i alinde / Nümayan mel'anet sakisinin çirkin cemalindei" beyti için söylediğmiz "Şair, meyhanecinin çirkin yüzündeki mel'anetin görüldüğüne işaret ediyor. ..' ' yolundaki eleştiriniz doğru; benim metnimde düzeltildi.

Bu açıklamanın yanısıra, sayın Kemal Bek, eleştirilerim arasında doğru bulmadıkları (gerçekte: anlamadıkları) birkaç hususu da zikrediyorlar. Mesela:

— ... sizin gibi "zor beğenirlere beğendiremediğimiz düşünülerek, benim metnimde Tanrı'nın işi kaldırılıp yerine özgün metindeki cilve sözcüğü kondu ve bir dipnotla da açıklaması yapıldı.

— "Tüllenen mağribi akşamlan sarsam yarana...' ' dizesindeki mağribi sözcüğünü batı olarak çevirmemi beğenmemişsiniz; "Batı uygarlığı" falan mı anladınız nedir? Bu sözcük de, yine size anlatamadığımız düşünülüp günbatımı olarak değiştirildi.

— ... sa'y ve hayyiz sözcüklerinin anlamlan konusunda, kafası sizin gibi zamana ve mekana takılanlar düşünülerek, benim metnimde bu sözcüklerle hayyiz sözcüğü birer dipnotuyla açıkladı. Yoksa hayyiz sözcüğünün, bilmediğimiz felsefî anlamlan mı var? Varsa, açıklasaydınız keşke.

— ... beytinde yer alan zemini 'yeryüzü', bu'd-ı mutlakı 'dünya' diye çevirmeme de kızmışsınız. Ama nedenini açıklamıyorsunuz. "Zaman-zemin meselesi" diyorsunuz. Bu 'd-ı mutlakın bir felsefîya da dinsel bir anlamı mı var?

***

Okurlarından hemen özür dilemesi ve derhal bu Safahat neşrini piyasadan toplattırması gereken "Bordo Siyah Klasik Yayınlar / Türk Klasikleri Editörü" sayın

KEMAL BEK'e daha fazla yardımcı olamayacağım için üzgünüm. Zira kendileri bu kadarcık tenkidden bile istifadeye salih görünmüyorlar.

Hayyiz sözcüğünün, bilmedikleri felsefî anlamlan mı varmış?

Bu'd-ı mutlakın bir felsefî ya da dinsel bir anlamı mı varmış?

Bu suallere cevap vermekten teeddüb ediyorum. Çünkü utanıyorum.

Kendi adıma da, kendileri adına da.

Eğer rivayet doğruysa, bu kitaplardan yüklü bir miktar satın aldığı söylenen TBMM Başkanlığı adına da.

Bilmediğimiz o kadar çok şey var ki!

En başta edeb

tarihin gölgesinde

Ünlü matematikçimiz Salih Zeki, "Yurdumuzda ilimle uğraşmak, körler çarşısında ayna satmaya benzer" demiş.

el-Hak doğru! Ne yazık ki doğru! Ucuz ve parlak mamüllere alışmış/alıştırılmış geniş bir okur kitlesi karşısında ciddi (!) ünvanlar taşıyan ilim adamları bile kolay bir popülizmin peşine takılıp halkın anlayabileceği surette eserler yazmayı marifet addediyorlar. Bu yüzden kitapçı vitrinleri, üç beş yaldızlı cümleyle, beylik iddialarla, insana gına getirten tekrarlarla ve adeta lütfen konulmuş birkaç ya da dostlar alışverişte görsün kabilinden ilgili-ilgisiz yüzlerce dipnotla süslenmiş incelemelerle dolu.

R tarihinde Mehmet Akif merhumun vefat yıldönümü vesilesiyle bir konferans vermek üzere davet edilmiştim. Organizatörler, konferans öncesinde bir slayt gösterisi hazırlamışlar. Çaresiz izledik. "Çaresiz" diyorum; zira korktuğum başıma gelmişti. Çünkü vefatının üzerinden 60 küsur yıl geçtiği halde, ilgililer, rahmetli Akif'i üç yıl geç dünyaya getirdiler, iki yıl geciklemeli olarak liseden, bir yıl gecikmeli olarak yüksek okuldan mezun ettiler; beş yıl erken evlendirdiler, kendisini 15 yıl önce hafız eylediler; babasının adını yanlış yazdılar; annesiyle ilgili hiç bilgi vermeyi akıl etmediler; kaç çocuğu olduğunu bilen birini aramışlar ama bulamamışlar; gaylır adamiardı vesselam,

oğlunu torunu diye tanıttılar; erkek torunu olmadığı halde kendisine bir de erkek torun hediye ettiler.

Ben mevtanın ruhu muazzeb olmasın diye konuşmamın başında bir iki hatayı düzeltmeye çalışınca; işittim ki sonradan beni de "lü- zümsuz işler bakanı" ilan etmişler.

İtiraf etmeliyim ki "Burası Türkiye..." sözünü hazmedemediğim gibi; bazı beceriksizlerin kendi becerisizliklerini "Burası Türkiye..." diye örtmeye kalkışmalarından da hazzetmiyorum. İlmî tenkidlerin değil denetim, öylesine bir uyarı ya da hatırlatma değeri bile taşımaması karşısında birçok kimse gibi ben de kahroluyorum. Gamsızlık ve pişkinlik kadar insanı çileden çıkaracak başka bir tutum tasavvur edilebilir mi bilemiyorum.

Bazı mülahham zevatın -sözgelimi- Mehmet Akif'in Safahat'ında yer alan bir beyti nakledip hemen dipnotta XIX. Yüzyılda Japon Ekonomisi'nin Değişim Parametreleri Üzerine Epistemolojik Kavramlaştırmalar (Kualalumpur, 1992) adlı bir bilimsel tedkiki kaynak (!) göstermesi karşısında "Vay bee! ..." diyeceklerin sayısının az olmadığı bir ülkede kalplerimize sürur bahşeden kaç esere, kaç muharrire işaret edilebilir?

Edilse ne olur?

Ediliyor da n' oluyor?

Filhakika bilgi'nin ve/veya bizatihi bilme talep ve eyleminin seçkince bir faaliyet olduğunu anlamak, kendisini seçilmiş hissedeme- yenler için; evet, şöhretin kitleler, itibarın ise seçkinler nezdinde tahakkuk edeceği hakikatini kavrayamayanlar için çok zordur ve fakat imkansız değildir.

Burası Türkiye ve bu ülkede hala "bu ülke"ye, bu ülke'nin mana ve ehemmiyetine yaraşır önemli işler yapılıyor; bu önemli işlere ilgi duyan kemmiyet itibariyle değilse bile, keyfiyet itibariyle azımsanamayacak denli seçkin bir topluluk bulunuyor.

İşte bu seçkin topluluk içindir ki yazmaya değiyor; yazmanın karşılığı bulunabiliyor. Hala harçlığını kitaba yatırıp eve yürüyerek dönen cewal gençlerin bulunduğu bir ülkede, hala fotokopiyle çoğaltıkları dergileriyle dünyayı değiştirmeye çalışan soylu serserîlerin nefes alıp verdiği bir memlekette yazmak için çok ama çok önemli bir sebebimiz var dernektir!

Hep söylerim, yine söyleyeyim: harbi kaybetmek mühim değil, mühim olan sokak muharebelerini kazanmak.

Kendimiz için, kendimize sadakatimizi muhafaza etmek için hiç değilse sokak muharebelerini kazanmakla, cesametinin küçüklüğüne rağmen büyük işler yapmaya talip olmakla mükellefiz.

Mehmet Genç hocamızın Osmanlı Imparatorluğu'nda Devlet ve Ekonomi (İstanbul, 2000) adlı eseri yayımlandı da

n'oldu diye düşünmeyin sakın! Bilakis Hac Yolunda Bir Karıncanın hikayesini okuyun. Kitleleri değil, yaptığı işin asaletini düşünen büyük bir ustanın tarihe nasıl kayıt düştüğünü (tarihe nasıl kayıt düşülebileceğini) gözlerinizle görün.

Görüyorsunuz, hakkında ikinci yazıyı yazmak üzere bilgisayarımın başına oturduğum halde Ali Birinci üstadımızın Tarihin Gölgesinde adlı eser-i alisinin muhtevasına dair bir şeyler söylemeyi bir türlü beceremiyorum. Yazımın sonuna geldim ve yine -va esefa- istediğim yazıları yazamadım.

Çok ciddi bir mazeretim var çünkü... İhtişamının tesiri, lütfen kaleme alınmış birkaç satırla bu eser-i aliyi tanıtmaya elvermiyor... Hangi bölümüne işaret etsem, işaretimin işaret olunanı 'keşf' değil, 'setr' edeceğinden çekiniyorum. Hangi bölümünden örnek verebilirim ki? "Ulema, Müderris, Meşayıh ve İlim Adamları" bölümünden mi? "Mülkiye, Hariciye, Seyfiye Mensupları" bölümünden mi? Yoksa "Matbuat, Edebiyat ve Siyasiyat Mensupları" bölümünden mi? Evet, hangi bölümünden sizlere örnekler verebilirim ki şu birkaç satırla?

Misal verememekte mazurum. Gözleri kamaşan her aciz kadar mazurum. Binaenaleyh siz benim mırıldanmalarıma aldırmayın, "Burası Türkiye" ne

dernekmiş gidin bu sözün mana ve ehemmiyetini tarihin gölgesinde dolaşarak bizzat öğrenmeye çalışın!

Belki de yanlış söyledim; tarihin gölgesinde değil, tarihin kendisinde.

amerikan gizli belgelerinde

20 Kasım 1999 Cumartesi günü Türkiye Yazarlar Birliği'nin davetlisi olarak Haydi Safahat Okumaya başlıklı açılış dersine konuşmacı olarak katıldım. Güzel, güzel olduğu kadar da heyecanlı ve anlamlı bir toplantıydı. Akif üzerine konuşuldu, Safahat üzerine konuşuldu. 27 Aralık 1999 tarihinde Akif'in kabrinin başında buluşmak için sözleşildi.

D. Mehmed Doğan ve arkadaşları'nın başlatmış olduğu Safahat derslerinin Anadolu'da yayıldığını, insanların aralarında gruplar oluşturarak bu tür dersler yapmaya başladıklarını da öğrendim orada ... Bu gerçekten hayırlı bir başlangıç... Çünkü Safahat dersleri alelade şiir okuma dersleri değildir. Safahat dersleri bir dünyayı, bir tarihi, bir dili, bir davayı öğrenmek dernektir. .. "'Benim için iki şey mukaddestir: din ve dil" diyen büyük bir dava adamının ızdırabına katılmak, onunla birlikte gözyaşı dökmek dernektir.

Rahmetli babam, 20 yıl önce benim küçük kütüphaneme bir göz gezdirmiş ve şöyle demişti:

Bir kütüphanede şu iki kitap mutlaka olmalıdır: Kur'an ve Safahat!

Burada Safahat'ı göremiyorum.

Safahat benim kütüphanemdeki yerini bu küçük îmadan sonra almıştı. .. Gönlümde ve fikrimde yer edişi ise o kadar çabuk ve kolay olmadı... Çünkü Safahat'ı defalarca okumak ve orada söylenenleri dikkatlice kavramak zamanımı almıştı.

Safahat dersleri yayılmalı... Gençlerimizin dillerini, kültürlerini, tarihlerini tanıyabilmeleri için yayılmalı... Hepsinden evvel o mu- halled eserin ardındaki insanı, Akif'i tanımak için yayılmalı ....

Safahat'ın üç kitabında (III, V, VII) Kur'an-ı Kerîm'den müte- addid ayet tercümeleri yer alır ve 15 kadar pasajın manzûm tefsiri yapılır.

Acaba İlahiyat Fakültelerinin Tefsir Kürsülerindeki hocalarımız, Akif'in Kur'an tercüme ve tefsiri hakkında bilgi vermek, bu metinlerin manzûm Kur'an çevirileri içerisindeki yerini göstermek için bu bölümleri talebelere okutsalar faydalı olmaz mı?

Niçin bir iki ders, bu manzûm tercümelerin tahliline ayrılmasın?

İşini ciddiye alan, hamiyyet sahibi, ilim sahibi hocalarımızın bu konuda bir adım atacaklarını sanıyorum; zira 27 Aralık 1999 merhum Akif'in vefat yıldönümü.

Ara Sokakların Tarihi'ni okuyanlar, Amerika Birleşik Devlet- leri'nin ikinci Türkiye sefiri Charles H. Sherrill'in hatıratını ne kadar önemsediğimi bilirler. Bu yazıda da aynı

zatın Kur'an çevirileri hakkında 1933'de Amerikan Dışişleri Bakanı'na yazmış olduğu gizli rapordan söz etmek isterim.

Amerika Birleşik Devletleri İstanbul Büyükelçiliği tarafından Washington'a gönderilen ve konusu Kur'an Çevirileri olan 10 Şubat 1933 tarihli, 363 nolu bu belgenin mikrofilmi Amerikan

Kongre Kütüphanesi'ndeki 1 5 Mart 1933 tarihli dosya içerisinde bulunmaktadır. Türkçe'ye tercüme de edilmiş olan bu belge şu şekildeki bir girişle başlıyor:

Sayın Dışişleri Bakanı,

8 Şubat 1933 tarihli ve 359 numaralı raporuma istinaden Kur'an'ın Arapça ve Türkçe basımı üzerinde yapmış olduğum araştırmalardan elde ettiğim bilgiler Bakanlığınızı ilgilendirebilir: Hiçbir resmî Türkçe Kur'an çevirisi yok gibi görünüyor. Burada yayımlanan çeviriler şahsi çevirilerdir. Gazi, bir yıl önce Kur'an'ın belirli bazı bölümlerini Türkçe olarak kullanmaya karar verdiği zaman, Türkiye'deki Eski Paris ve Tahran Askerî Ateşesi Albay Cemil Bey tarafından yapılan bir çeviri vardı. O da yeterli bir çeviri olarak kabul edilemezdi. Resmî çevirinin yayınlanması, yetenekli bir Türk şairi olarak duyduğumuz, bazı zaman Mısır'da ikamet eden Mehmet Akif Bey'e havale edildi. Fakat onun hareketleri sonucu Diyanet İşleri Başkanlığı ile kendisi arasında görüş ayrılıkları ortaya çıktı. Sonuçta o, çabalarına son verdi. Kur'an'ın yayımı, çevirisi

ve de Peygamber'in hadîsleri için Diyanet İşleri Başkanlığı Bütçesi'nden 4.000 lira ayrıldı. Bundan anladığım kadarıyla, şu anda resmî bir çeviri hazırlanıyor. (...)

Bu mesele üzerinde -nasipse- duracağız; zira elin adamının bile bu denli ilgilendiği bir konuda, müslümanların ilgisiz kalmasına gönlümüz razı değil!

Bacon'dan çok önceleri bakınız Firdevsî ne demiş:

Tevânâ buved her ki dânâ buved (Bilgi güçtür!)

yağmura hakkınız olsun!

Dergisözcugu deriemek'ten geliyor; tıpkı mecmuanın cem'etmek'ten geldiği gibi...

Gazete ise İtalyanca bir sözcük olan gazzetadan dilimize girmiş; Fransızca periodique karşılığı. ..

Anlamı: "hergün veya belirli zaman aralıklarıyla çıkan, belli aralıklarla tekrarlanan yayın", kısacası 'süreli yayın' dernek. ..

Chronique sözcüğü ise daha çok tarih alanında kullanılıyor; ve- kay i n amenin karşılığı olarak...

Gazzeta'da olduğu gibi, mecmua ve dergi sözcüklerinin de zamanla, vakitle, süreyle yakın bir ilgisi var ... VE bu ilgi nedeniyledir ki dergiler hep haftalık, onbeş günlük, aylık, üç aylık, altı aylık, vs. periyotlarla çıkarlar.

Şimdi kullanımdan kalkmış görünen mevkute sözcüğü, "süreli yayın" anlamına gelmekle kalmıyordu; aynı zamanda, sadece "gazeteleri" değil, "mecmuaları" da kapsıyordu.

Tarih ve Düşünce dergisi de böyle... Bu dergi, sadece tarihî bilgileri derlemekle, toplamakla kalmıyor, bu bilgilerin zamanla, vakitle alakasını da gözetiyor; dolayısıyla günü/günceli yakalamaya çalışıyor, güncelin sığlığına düşmeden okurlarının dikkatini olup bitenlerin

arka-planına çekmeyi amaçlıyor, kısacası bilgilendiriyor, bilgi'yi tarih kılıyor.

Tarih ve Düşünce dergisinin 2. sayısı (Kasım sayısı) da çıkmış bulunuyor." Dosya konusu ise şu:

Mehmed Akif'in "Meâl"i neden yakıldı?

Dosya, uzun ve ayrıntılı bir söyleşinin yanısıra, Akif'in "Kur'an Meali"ne temas eden İS mektuba yer veren bir tedkikle, yine Akif'in Safahat'ta yer alan Batı'ya dair tespitlerini havi bir araştırmadan oluşuyor.

Bu arada dosyayı hazırlayanlar Akif'in Kur'an Meali'yle ilgili birincil kaynaklardan derlenmiş 13 adet belgesel nitelikli hatırata yer vermeyi ihmal etmemişler. .. Türkçe Kur'an okumalarını manşete çıkararı devrin gazetelerinden alınmış kupürler, fotoğraflar, Akif'in el yazısının örnekleri, gönderdiği mektup sayfaları... Bir de (tahminen 1 912-1 913'lerde) Akif'in Babanzade Ahmed Naîm'le müştereken hazırlayıp İzmirli İsmail Hakkı, Kuşadalı Rıza Efendi ve Kamil Miras'la birlikte yapılan uzun müzakere ve münakaşalardan sonra uzlaşarak ortaya koydukları o güzelim "Fatiha Sûresi" çevirisi ...

Bu metin ilk kez 1947'de kime ait olduğu belirtitmeksizin koca ciltlerin arasında yayımlanmış; iki yıl sonra da bir gazete yazısında hikayesi aniatılıp çeviriye emeği geçenlerin isimleri açıklanmıştır.

Hikayesi dergide yer alan bu tarihî çeviriyi sizlere bir de bu köşeden aktarmak isterim:

Tarih ve Düşünce, yıl: 1, sayı: 2, Kasım 1999.

Hamd Allah'ın; O, alemleri nizamlayan; çok esirgeyen, koruyan; ceza günü'nün sahibi. Allahım! Yalnız sana ibadet ederiz ve yalnız senden yardım dileriz. Allahım' Bizi doğru yola hidayet eyle! O kendilerine ihsan ettiğin mü'minlerin yoluna; hışmolunanların değil, sapkınların da değil.

27 Eylül 1999 Pazartesi günü yapılan bir konuşmanın hepimizi nasıl rencide ettiği, bir Kur'an şairi olan Akif'e yönelik hakaretlerin ne denli büyük tepkilere yol açtığı hala hafızalarımızda, hem de bütün canlılığıyla... Lakin tarih denen o muhteşem levhanın üzeri, sadece hissî ve hamasî tepkilerle yazılmıyor; bilakis bilgi de gerekiyor, belge de tarihin bizlere doğruları anlatması için.

Bizim bizden sonraki nesillere gerçekleri olduğu gibi aktarabilmemiz için, elimizde bilgimiz olmalı, belgemiz olmalı ki ileride ortalığı karıştırmak amacıyla bu milletin değerlerine saldıranlara hakkettikleri cevap verilebilsin!

Tarih ve Düşünce dergisi, sizler adına bu vazifeyi üstlenmiş ve sizleri bilgilendirebilmek için bilgi ve belge dolu bir dosya hazırlamış.... Üstelik sadece geçmiş aydınlatmak, tarihe kayıt düşmek için değil, aynı zamanda Kur'an şairi'nin 27 Aralık 1999'daki vefat yıldönümüne dikkatlerimizi çekebilmek için.

Bu arada Musevi asıllı bir Osmanlı aydını olan Robert Mizrahi'nin Besmele'li günlüğünü tanıtan yazıyla, Ali Emirî ve Millet Kütüphanesi'ne dair kütüphane müdürü Serhan Tayşî Bey'le yapılan söyleşiye işaret etmeden geçmeyelim.

Derginin editörü M. Fatih Can, "Fidan dik büyüt onu/Ki yağmura hakkın olsun!" diye sesleniyor.

Ne diyelim, madem kıyametler koparken bir fidan dikmeyi göze alanlar çıkmış, elbette o fidanı büyütmek için... yağmura hak kazanmak için... çaba sarfedecek sevdalılar da çıkacaktır!

bir metnin hatırlattıkları

Dahil olduğu siyasî yapının yapıp ettikleriyle kendi şahsî kanaatleri arasındaki mesafeyi muhafaza edebilmek becerisini çok az insanın gösterebildiği ma'lûmdur. Her ne pahasına olursa olsun salt taraftarlık saikasıyla hareket eden, mensubu bulunduğu camiayı haklı ya da haksız her halukarda müdafa etmeyi vazife bilen siyasetçi sayısı hiç de az değildir çünkü.

ihanet bu gibi durumlarda her şeyi izah eden bir anahtardır.

İhanet... yani taraftarlık koşullarına riayet etmemenin meşum adı...

itiraf bir bakıma ihanet...

"Yanlış yapıldı" dernek ihanet!

"Keşke şöyle yapılsaydı" dernek ihanet!

Lakin unutmamak icab eder ki ihanet mağlûbiyet zamanlarında yapılan muhasebe'nin/murakabe'nin vasfıdır, galibiyet halindeyse fesad!

Bu nedenledir ki fesad çıkarmakla suçlanmak istemeyen siyasetçiler idare-i maslahatı tercih ederler; ihanetle suçlanmak istemeyenler de tabiatıyla susmayı.

Siyasetçiliğinin yanısıra fikir adamlığı tarafı da bulunan, hele hele fikir adamı olduğu halde bir şekilde siyasete bulaşmış olan zevatın hali biraz daha gariplik

gösterir. Nitekim Sadrazam Said Halim Paşa, bir manada geçmişin(in) muhasebesini yaptığı yazılarında zülf-i yare dokunmaktan çekinmemiş ve mensûbu, hatta mensubu ne kelime bizzat başı (!) bulunduğu İttihad ve Terakkî Fırkası'yla ilgili olarak zaman zaman şiddetli sayılabilecek eleştirilerde bulunmaktan kaçınmamıştır:

İşte size oldukça hafif (!) sayılabilecek bir değerlendirme:

Gerçi ilk Osmanlı Meclis-i mebusan seçimini yapan 'İttihat ve Terakki' olduğu gibi, Kanun-ı Esasî'de değişiklikler yapan da 'İttihad ve Terakki'nin aynı Meclis'teki ekseriyetidir. Fakat tecrübe ve bilgiden mahrum, şiddetli vatanseverlik his ve hayalleri ile dolu birtakım ihtilalcilerden meydana gelmiş bir Meclis'ten ne beklenebilirdi?!

Ne ilginç değil mi?

Kendisini iktidara taşıyan ekibin vasıflarını sayarken bu kimselerin "şiddetli vatanseverlik his ve hayalleri ile dolu" olduklarını söylemekle kalmıyor, kendilerini "tecrübe ve bilgiden mahrum birtakım ihtilalciler" olmakla da nitelendirebiliyor.

Daha önce bir vesileyle işaret etmiş olduğumuz üzere, Said Halim Paşa'nın demokrasi, insan hakları, din, bilim ve ahlaka dair görüşleriyle, birlikte hareket ettiği ekibin görüşleri arasında kolay kolay telif edilemeyecek nisbette

farklılıklar, hatta zıtlıklar mevcut idi. Fakat buna rağmen o kimselerle aynı siyasî yapı içerisinde bulunabilmiş ve yaptıklarının siyasî sorumluluğunu üzerine almaktan da kaçınmamıştı.

Geçenlerde merhum Akif'in Safahatında da benzer bir imayla karşılaşınca nedense aklıma hemen Said Halim Paşa'nın yukarıda naklettiğim satırları geliverdi.

Takdir edileceği üzere bir metni anlamak ancak o metni anlayabilecek bir yerde durmakla mümkün olabiliyor; zira yanlış yerde durulduğunda metnin bütün önemli îmaları gözden kaçıyor.

Aşağıdaki mısralar itiraf etmeliyim ki daha önce pek dikkatimi çekmemişti. Nitekim aynı yeri defalarca okumuş, hatta bellemiş ve fakat her nedense bir türlü görülmesi gerekeni bir türlü görmemişim. Geçenlerde bir vesileyle metni tekrar okurken şu küçük ayrıntı dikkatimi çekti.

Kıssadan hisse çıkarsak mı ne dersin Asım! Anlıyorsun ya, zarar yok, daha iyi anlaşalım: İnkilab istiyorum, ben de, fakat, Abdu gibi... Yoksa, ellerde kör alet efeler tertibi, Babıalileri basmak, adam asmakla değil. Çek bu işten bütün ihvanını kendin de çekil.

Sanıyorum bu bölümdeki Inkilab istiyorum, ben de, fakat Abdu(h) gibi mısraını ARif okurları arasında bilmeyen yok gibidir.

Peki ya, hemen altındaki mısralara dikkat edeni:

Yoksa, ellerde kör alet efeler tertibi Babıalileri basmak, adam asmakla değil Çek bu işten bütün ihvanını kendin de çekil!

İşte yeterli ehemmiyeti atfetmediğimi henüz farketmiş olduğum mısralar burasıydı.

Kendi adıma ne kadar hayıflansam az!

Akif'in birlikte hareket ettiği siyasî cemiyet ve bu cemiyetin fikir ve harekatı ile kendisi arasındaki mesafeyi itinayla koruduğu ve memlekete hizmet maksadıyla tanığı olduğu birtakım hodbinliklere sabırla katlandığı bilinir ki bunun bazı misallerini Bir Kur'an Şairinde hem de ayrıntılarıyla vermiştim.

Hasılı, Akif'in siyasî fikirleriyle ilgilenecekler için söylemeliyim ki Şu Babıâlileri basmak, adam asmak meselesi, gerçekten de üstünde durulmaya değer bir konu. Çünkü satıraraları okunmadıkça, ne yazık ki Safahat bizler için hala anlaşılmamış bir metin olarak kalacak.

Sakın "Safahat'ı anlamasak ne kaybederiz ki!" demeyin! Çünkü onu anlamamak dernek, biraz da kendimizi anlamamak dernektir!

inkilâb ve bâbıâli

Merhûm Akif'in Cemaleddin Afganî ile Muhammed Abduh'un tarz-ı efkar ve harekatına ilişkin -ne yazık ki çok kişiyi de yanıltmış olan- meşhur değerlendirmesi, aslında bir bakıma Akif'in endişelerini ve hayallerini anlamak bakımından oldukça zengin malzeme ihtiva eder.

Yazdığı iki makaleyi istisna etmek kaydıyla Akif merhumun Cemaleddin Afganî hakkındaki değerlendirmesi şöyledir: Mısr'ın, en muhteşem Üstadı Muhammed Abdu,

Konuşurken neye dairse Cemaleddin'le;

Der ki tilmizine Afganlı:

— Muhammed dinle!

İnkilab istiyorum, başka değil, hem çabucak.

Öne bizler düşüp İslamı da kaldırmazsak,

Nazariyyat ile bir şeyler olur zannetme! ...

O berahini de artık yetişir dinletme!

Çünkü muhtac-ı tezahür değil, isti'dadın...

Burada dikkat edilmesi gereken cihet -ki genellikle herkes de oraya dikkat etmiştir-, Afganî'nin "İnkilab istiyorum, başka değil, hem çabucak" demesi ve talebesini "Nazariyyat ile bir şeyler olur zannetme!. .." diyerek uyarmasıdır.

Abduh'a İbn Sina'nın el-Işarât ve't-Tenbihat adlı eser-i muhal- ledini okuttuğunu ve Abduh'un da bu eseri hem de

iki defa istinsah ettiğini nazar-ı itibara aldığımız takdirde, Afganî'nin nasıl olup da böylesine keskin ihtilalci (!) gibi davranabildiği ve dahi nazariyyatı küçümsediği suali hiç kuşkusuz etraflıca cevaplanmak durumundadır.

Elbette bir de Abduh'un ihtilalciliği (!) var ki o da ayrı bir mesele.

Şimdi de merhum Akifin Abduh hakkındaki değerlendirmesini okuyalım: Şüphe yok, hakk-ı semûhîleri var Üstadın...

Gidelim bir yere, hatta şu bizim Sudan'a;

Yeni bir medrese tesis edelim Urban'a.

Daha üç beş de faziletli mücahid bulalım,

Nesli tehzîb ile, i'la ile meşgul olalım.

Çıkarıp gönderelim, hasılı, şeyhim, yer yer,

Oradan alem-i İslam'a Cemaleddin'ler.

Abduh'un bu karşı teklifine Afganî "Bu, fakat, yirmi yıl ister ki kolay görmüyorum... Yirmi günlük işe bak sen!" diye cevap verir ve Abduh da o zaman çaresiz "Kulunuz mazurum" der.

Üstad ve talebe anlaşamamışlardır sonuçta'

Niçin Sudan? Hadi şimdilik burasını geçelim ama merhum Akif'in Afganî'yi 20 gün (!) gibi kısa bir sürede sonuç alınabilecek işlerin hayalini gören bir adam olarak tasvir etmesine mukabil tilmizine atfettiği makuliyeti nasıl değerlendirebileceğimizi düşünelim.

Dilerseniz, şimdi de şarimizin bu hikayeyi nasıl yorumladığını görelim: Kıssadan hisse çıkarsak mı ne dersin Asım! Anlıyorsun ya, zarar yok, daha iyi anlaşalım: İnkilab istiyorum, ben de, fakat, Abdu gibi... Yoksa, ellerde kör alet efeler tertibi, Babıalileri basmak, adam asmakla değil. Çek bu işten bütün ihvanını kendin de çekil. Gezmeyin ortada, oğlum sokulun bir sapaya, Varsa imkanı, yarın avdet edin Avrupa'ya.

Abduh, hayalen bile olsa ilmin tedris edilebileceği yer olarak Sudan'ı görürken, Akif'in geleceğin müslüman alimlerini Avrupa'ya göndermesi ilginç değil mi?

Üstelik Avrupa derken kastettiğinin Almanya olması da söylemek istediklerini anlamakta acele etmememiz gerektiğini bize ihtar etmiyor mu?

inkilabın yolu madem ki bu yoldur yalınız,
"Neredesin hey gidi Berlin!" diyerek yollanınız.

Kanaat-i acizanemce şairimizin endişelerini anlamak bakımından üzerinde durulması gereken yer, "Yoksa, ellerde kör alet efeler tertibi/Babıalileri basmak, adam asmakla değil/Çek bu işten bütün ihvanını kendin de çekil" mısralarında saklı kalan kısımlardır. Çünkü Bâbıâli vurgusu Akif'in şiirlerinde fevkalade müstesna bir mevkii işgal eder.

Unutmam, birgün

Babıali yokuşundan çıkıyordum, baktım Yolu boydan boya tutmuş eli bayraklı takım Geziyor başların üstünde genizden bir ses Çömelip, salya sümük, ağlayadursun herkes Ben görür görmez öten zurnayı bir irkildim Ay, Zuhurî'ye çıkan maskara ! bildim... Bildim...

Safahat'ın satıraraları okunup anlaşılmadıkça, sanırım Safahat'ın kendisi de okunup anlaşılmış olmayacak!

bir hilâl uğruna, yani senin uğruna

İstiklal Marşı, Cumhuriyet'ten öncedir.

Marşın resmen kabul edildiği tarih: 12 Mart 1921.

Cumhuriyet'in ilan edildiği tarih: 29 Ekim 1923.

Bilineni mi bildiriyorum?

Ne yazık ki hayır!

Bir anket yapınız, bu fark, unutulmuş, unutturulmuş bir ayrıntı olarak karşınıza çıkacaktır.

Cumhuriyet'i kuran irade, İstiklal Marşı'nı yazdıran iradedir. Önce Millet, sonra Millet Meclisi, sonra istiklâl Marşı, sonra Cumhuriyet.

Biz Türkler Cumhuriyet'le var olmadık, bilakis Cumhuriyet'i biz varettik.

Oturduğumuz yerde değil, yürüdüğümüz yerde. Durarak, oturarak değil, yürüyerek.

'Yürek' kelimesi'nin 'yürümek'ten türemiş olması, boşuna mıdır sanıyorsunuz?

Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilal! / Kahraman ırkıma bir gül... Ne bu şiddet, bu celali Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helal; / Hakkıdır, Hakk'a tapan, milletimin istiklal Mehmed Akif, İstiklal marşında dört kez milletim, iki kez de ırkım kelimesini kullanır.

Kendisi Arnavut olduğu halde, acaba niçin ırk kelimesini nefsine nisbet etmekten kaçınmamıştır.

Nezaketen mi? Mecazen mi?

Ne nezaketen, ne de mecazen.

Şair bu kelimeyi hakikaten (hakikî anlamıyla) kullanmıştır.

Devrin Türkçesi itibariyle millet kelimesinin manası, ırk kelimesinin manasını kapsar. Millet-i İslamiyenin içinde bir değil, birçok ırk vardı ve hakka tapan millet-i islamiyenin kahraman ırkıyla omuz omuza savaşan şairin, kendi ırkından izmihlali def, kendi milletine istiklali celb için haykırması gayet tabii idi.

Irkından .. yani damarından... Millet-i islamiye içindeki Türk damarından...

Ebediyyen sana yok, ırkıma yok izmihlal/ (...) / Hakkıdır, Hakka tapan, milletimin istiklal.

***

İstiklal Marşımızın hala ayrıntılı bir şerhi yok.

Millî mücadele ruhunun şerhi...

Tarihin akışını değiştiren bir milleti yürüyüşe geçiren ilkelerin felsefî şerhi. ..

Durdurulan, durdurulmak istenen bir milletin şerhi ...

Anlamadan söyle, ezbere söyle, bilmeden söyle!

İşte size, yürüyenlerin değil, duranların en temel vasıfları.

İstiklal Marşı'nın ne gariptir ki sadece 10. kıtası dört değil, beş mısradan oluşur ve bu ek, kafiyeyi ciddi bir şekilde sakatlar: Hakkıdır, hür yaşamış, bayrağımın hürriyyet.

(Şiir tekniği itibariyle bu uyumsuzluğun sebeb u hikmeti niçin merak edilmez?) Türk kavmi ... Türk ırkı... ve en nihayet Türk milleti... Şimdiyse başka bir sözcük: Türk ulusu... Hepsi de ithal malı natianalitenin sözde birer mukabili.

Kavmiyetçilik, ırkçılık, milliyetçilik, ulusçuluk. ..

Kavmiyetçilik unutuldu ve ortadan kalktı. Irkçılık, Hitler ve Mussolini sayesinde biyolojik değişime uğrayıp Nazizir^Faşizm anlamı kazandı. İsmet İnönü'nün marifetiyle de 1944'te siyasî bir manevranın meş'um simgesi haline getirilip Turancılık'la birlikte lanetlendi.

Bugün ırkçılık olumsuz, milliyetçilik ve ulusçuluk olumlu olarak kullanılıyor. Benimseniyor.

Türk ulusçuluğu yeni uyduruldu. Türk milliyetçiliğine karşı olarak uyduruldu.

"Aradaki fark nedir?" diye sorarsanız, Türk milliyetçiliği dinle barışık ve dini/millî değerlere hürmetkar iken, Türk ulusçuluğu, dini dışarıda bırakan kökü-dışta/dışarıda (!) bir tavrın sahibi.

Meşrutiyet döneminin Islâmcılık-Türkçülük akımlar bugün Milliyetçilik-Ulusçuluk karşıtlığıyla kendilerini ifade

ediyorlar. Milliyetçilerde islâm, Ulusçularda Türk vurgusu daha yoğun ve dolayısıyla daha belirgin.

Ulusçuların İstiklal Marşı'ndan rahatsızlıkları, gerçekte bu karşıtlık sebebiyledir.

Irkını milletinden ayırmak isteyenler, sadece milletten değil, hilalden de, lâ/eden de rahatsızlık duyuyorlar.

Bir zamanlar sadece hilâl değil, lâle de askerî bir simgeydi; ve her ikisinin de anlamı bir ve aynıydı.

Acaba niçin?

Unutmayınız, cevap vermeye başladığınız an, marşa da basmış olacaksınız!

durarak marş okunmaz!

Ne tuhaf, İstiklal Marşı'nı dururken okuyoruz. Evet, durarak. Ayakta durarak.

Oysa marş, yürürken okunmak için yazılmış ezgiterin adı. Marş dernek 'yürüyüş' dernek; 'yürüyüş ezgisi' dernek.

Marş kelimesinin aslı: marsch. Almanca. (Fransızcası da aynı: marche)

Bu kelime basitçe yürüyüş anlamına gelir. Fakat bu yürüyüşü diğerlerinden ayıran tarafı, "uygun adım" olması. Uygun adım yürüyüş, askerî adımlarla yürüyüş. Düzenli yürüyüş. Bu anlam marsc- hieren (ve tabii ki Fransızca marcher) fiilinin kökünde de var. (Mareşal kelimesi de aynı köktendir.) Kelime Türkçe'de çok benimsenmiş. Mesela marş marş dernek, biraz da "uygun adım marş" dernektir. Askerî yürüyüşler, hep bu komutla başlar.

"Marş iiilerii!" dendiğinde, ilerlemek zorundasınız. Zorla ilerlemelisiniz.

Çok ilginçtir ki arabaların hareketi de yürümek olarak tanımlanmıştır. Arabalar yürür. Arabaların marşına basılır. Marş pedalına basılır. Marş basar veya basmaz; eğer basarsa, araba yürür. Arabaların hareketi/yürüyüşü kendi iradeleriyle olmadığı için, ister-is- temez arabaların marşına basılması, yani arabaların hareket ettirilmesi gerekir.

Basitçe söylenecek olursa, gerçekte arabalar hareket etmezler, hareket ettirilirler.

Askerî birimlerin yürüyüşü/hareketi de yürüyenlerin değil, yürütenlerin iradesine bağlıdır.

Komutan Marş1' deyince bölük yürür, 'Dur!' deyince durur. Durmak ve yürümek yürüyenlerin isteğine bırakılmamıştır. Komuta bağlıdır. Komutanın komutuna.

Kimse tek başına uygun adım yürüyemez. Uygunluk, kişinin kendi adımları arasında değildir sadece. Kişi, yanında yürüyenlerin attıkları adımlara da uyum göstermelidir.

Dernek oluyor ki marş kelimesinin kökünde üç temel anlam fark edebiliyoruz.

1) Bu yürüyüş, tek kişilik değildir. Bir topluluğun, bir toplumun yürüyüşüdür. Birlikte yürüyüştür. Eylemin özünde 'birlik ve beraberlik' vardır.

2) Bu nedenledir ki bu yürüyüş düzenli, uygun adımlarla, ritmik olmak zorundadır. Kargaşa ve karmaşa (tefrika) yürüyüşün türüne ve amacına aykırıdır.

3) Bu yürüyüş, her şeyden evvel, yürüyenlerin kendilerini harekete mecbur hissettikleri bir tarzdadır. Yürüyenleri bir araya getiren, onları 'toplu(m)' kılan ve bir hedefe yürüten sebep, tek tek kendi irade ve isteklerinden bağımsızdır. Yürüşün sebebi, kişisel değildir, olamaz. Sebep,

bir idealdir; toplumun varlığını borçlu olduğu değerler manzumesidir.

***

İstiklal Marşı, duran değil, yürüyen, hareket eden, mücadele eden bir toplumun, direnen, karşı koyan, savaşan bir milletin destanı olmak üzere kaleme alınmıştı.

Türkler durmuyorlardı, geri çekilmiyorlardı, dinlenmiyorlardı, peki ya ne yapıyorlardı?

Mücadele ediyorlardı, direniyorlardı, savaşıyorlardı. İstiklal için yürüyorlardı. İstiklal Marşı bu yürüyüşün destanı, bu destanın şairiyse bu yürüyüşün vicdanı idi.

İstiklal Marşı Millî Mücadele'nin ruhunu temsil ve tefsir eder. Millet bu mücadelenin vücudu ise, İstiklal Marşı'nda dile gelen hakikat o mücadelenin ruhudur.

***

Dikkat ediniz lütfen, Mehmed Akif, İstiklal Marşı'nı yazarken kelimeleriyle damarlardaki kanı yavaşlatan değil, hızlandıran bir ritim inşa etmiştir. İstiklal Marşı'nın musikisi, bu yüzden kelimelerinin sadece lafzında değil, manasındadır da.

Duranlar için değil, yürüyenler için yazılmıştır İstiklal Marşı.

Bu marş kime ithaf edilmiştir?

Akif'in kelimeleriyle: Kahraman Ordumuza!

Yani İstiklal Marşı, gerçekte bir ordu marşıdır. O dönemde topyekûn ordu haline dönüşmüş bir milletin marşıdır. Yürüyen bir milletin... direnen bir milletin... kaybolmamak, kaybetmemek, kaybedip gitmemek için mücadele eden bir milletin...

Bu metne dil uzatanlar, bu metni değiştirmek isteyenler, bu metinden rahatsız olanlar bu yürüyüşü durdurmak isteyenlerdir. Millî mücadelenin vücudunu/bedenini ruhundan, yani milleti kendi değerlerinden/ özünden ayırmak isteyenlerdir.

İstiklal marşını bir yenisiyle değiştirmeyi istemek, Süleymaniye Camii'nin yerine bir gökdelen dikmeyi istemeye eş bir ahmaklık göstergesidir.

Hemen düzeltiyorum: Bu istek, mücerred ahmaklığın göstergesi olamaz. Çünkü ahmaklık gaflet'in eseridir.

Sözünü ettiğim istekse, ihanetin. Değerlere ihanetin... millete ihanetin... geçmişe, ve daha da kötüsü geleceğe ihanetin...

Söyle bana ey talib, geçmişle gelecek arasında sıkışıp kalanlar nasıl yürüsünler?

âkif'in çocukları

onu ağlarken göreniniz var mı?

Mehmed Akif'in ailesiyle ilgili elimizdeki bilgiler çok az. Dikkat edilirse, millî şairimizin hakkında çok konuşulur, çok yazılır ve fakat söz, ailesine gelince her yeri bir sükût sisi kaplar. Hiç kuşkusuz bu sükutun birçok sebebi var: Birincisi, Akif'in mahviyeti ve mizacından kaynaklanan ketumiyeti. Kendisinden bahsetmekten hoşlanmadığı gibi, ailesinden bahsetmekten de hoşlanmaz doğal olarak. Akif sükûtu bile güzel olan bir adamdı. Kendisi ve ailesi hakkında çokluk susmuştur.

İkincisi, dostları da Akif'in ailesi hakkında umumiyetle susmuşlardır. Şiirlerinin arkasına (!) bile düşülmeyen bir adamın ailesiyle kim, niye ilgilensin ki? Çevresindekilerinin çoğu, haklı olarak, Akif'in parmağını uzattığı yöne baktılar. Eh, bu arada o parmağın sahibinin, kendisini de, parmağını da gözlerden uzak tutmayı her defasında nasıl becerdiğini anlayamadılar.

Üçüncüsü, Akif'in ailesi de kendileri hakkında sustu, daha doğrusu susmak zorunda bırakıldı. Oğulları Emin ile Tahir, kızları Cemile, Feride ve Suad da pek konuşmadılar. Belki damatları konuşabilirdi, mesela Ömer Rıza Doğrul, Muhyiddin Akçor, Ahmed Ali Bey ... Ne var ki onlar da sustular.

Bakınız, Akif'in ortanca damadı, Muhyiddin Akçor Beyefendi 28 sene önce, Kasım 1978'de, biraz kendilerinden bahsetmelerini isteyen bir gazeteciye nasıl cevap vermiş?

Mehmed Akif mevzi'ı-i bahs olunca, kızı ve damadı olarak kendimize bir iftihar vesilesi çıkarmaktan ictinab ederiz. Sizler Mehmed Akif'e bizden ziyade yakınsınız. Bugün Akif'in yüzünü görmemiş, fakat eserlerinden onu öz evlatlarından daha iyi tanımış nice gençler vardır. Bundan eminiz/

"İftihar vesilesi çıkarmak" ...

Nedendir bilinmez, bu ifade, -belki de kafiye tutturmak zaafının itkisiyle!- ilk okuyuşta bana "intihar vesilesi çıkarmak" anlamını çağrıştırmıştı.

Herhalde yanılmış olmalıyım.

Her neyse, sanırım şimdi bilgi vermekten kaçınma sırası torunlarda.

Bizler de çaresiz eldeki bilgi kırıntılarıyla idare edeceğiz. Bu nedenle Mehmed Akif'in ortanca kızı Feride Hanım'ın babasıyla ilgili olarak aktardığı bilgilerin kıymetini bilip bir kenara kaydetmeliyiz. Çünkü bu hatırada aynı zamanda Emin Akif Ersoy'un çocukluğuyla ilgili bazı ipuçları bulacağız.

Bu aktarımda, Akif'in Milli Mücadele'ye katılmak için ailesinden ayrılışını tasvir eden sahne emsalsizdir.

Babam Mehmed Akif, "Köprü", (Haz Burhan Bozgeyik), sn. 2, sy. 20, s.

3-5, Kasım 1978.

Şahsen bilebildiğim kadarıyla Akif'in ağladığına" tanıklık eden tek aktarım bu! Nitekim kızı Feride hanım da "İlk defa o vaziyette görüyordum babamı" dernektedir.

Daha fazla beklemeden, kızından, Akifin Millî Mücadele 'ye hangi şartlarda katıldığını ve ailesinden nasıl ayrıldığını dinleyelim:

Hiç unutamadığım hatıra, babamın ilk Anadolu'ya gidişi esnasında cereyan etmiştir. Annem bir sabah geldi, "Çocuklar! Kalkın, babanız Halkalı'ya gidiyor" dedi.

Babam her zaman Halkalı'ya giderdi. "Dersi var" diyorduk. Baktım, babam kapının önünde, giyinik vaziyette duruyor. Baktım, babamın gözlerinden yaşlar akıyordu. Ük defa o vaziyette görüyordum babamı. Çok fena oldum. Gayet tabiî bir şeyler anladım. Ben de kendimi tutamadım. Ağlayarak yukarıya koştum. Babam da arkamdan koştu. Beni kucakladı. "Üzülmeyin" dedi.

Babamın o halini çok iyi anlıyordum. Çünkü bir daha ya görüşecektik, ya görüşmeyecektik.

Sonradan görüştüğümüz bir asker, babamın Anadolu'ya gidişini anlattı. Küçük kardeşimle birlikte yola çıkmıştı. Aileden bir hatıra olsun diye onu yanına almıştı. (Çok sevdiği bu erkek kardeşim sonradan vefat etti.) Kardeşimi

hep sırtında taşırmış. Ayakkabıları yırtılmış. Ayakları kanlar içindeymiş.

Emin Akif Ersoy'un çilesi, bu rivayette de görüldüğü üzere, çocukken başlar. Nitekim bu yılları Emin Akif'in kendisi de uzun uzun anlatmıştır.

Sonra sürgün... sonra askerlik. .. sonra Kur'an... sonra tevkif... sonra firar... sonra meyhane... sonra tımarhane... sonra özgürlük. .. sonra ölüm...

Aradaki boşlukları doldurmak için her adım atışınızda, sizi önlenemez bir hicranın, dindirilemez bir ızdırabın, önüne geçilemez bir yazgının yollarında döşeli kara taşların beklediğinden emin olabilirsiniz. Size "Keşke bilmeseydik!" dedirtecek kadar kara, kapkara taşların...

Akif hakkında susmayı tercih edenler, keyiflerinden mi susuyorlar zannediyorsunuz?

asker koğuşunda kur'an tefsiri

Mehmed Akif Ersoy'un -1898'de evlendiği- İsmet Hanım'dan (öl. 1 944); üçü kız, üçü erkek tam altı çocuğu olmuştu: Cemile, Feride, Suad, İbrahim Naîm, Emin, Tahir...

Akif merhum, kızı Cemile'yi gazeteci-yazar Ömer Rıza Doğrul'la, Feride'yi işadamı Muhyiddin Akçor'la, Suad'ı ise Baytar Yüzbaşısı Ahmed Ali Bey'le evlendirmişti.

Cemile Hanım'ın Seyhan adında bir kızı; Suad Hanım'ın da yine Fatma Ferda adında bir kızı ile Cevat adında bir oğlu olduğu kayıtların arasında.

Hatırlanacağı üzere 8 yıl önce -ki o zaman 84 yaşındaydı- merhum Akif'in kızı Suad, yıllardır oturduğu Beyoğlu Hasnun Galip sokaktaki evinden, yıkım gerekçesiyle çıkarılmak istenince bu hadise gazetelerde haber konusu olmuş (Ekim 1 991) ve vatandaşların tepkisi, Cumhurbaşkanı Özal'ın da müdahalesi neticesinde kendisine Halkalı'da bir daire tahsis edilmişti.

Kadıncağız yerleşime uygun olmaması nedeniyle o eve gitmek istememiş, bilahare, kendisine uygun bir ev bulunacağı sözü verilmişti.

Üç gün sonra Akif'in vefat yıldönümü. Acaba yetenekli bir gazeteci çıkıp da bu konuyla ilgilense ve mesela Akif'in hayattaki iki çocuğundan biri olan 90 yaşını çoktan aşmış

olan bu hanımefendiyle veya -şayet hayatta iseler- çocuklarıyla ciddi bir söyleşi gerçekleştirip ailenin durumuyla ilgili olarak bizleri aydınlatsa!

Akif'in dördüncü çocuğu İbrahim Naîm birbuçuk yaşında iken vefat etmişti. Emin'le Tahir'e gelince, ikisi de Mısır'da babalarının yanında büyümüşlerdi. Emin'in Mısır'daki günleriyle, özellikle lisan öğrenimiyle ilgili olarak merhum Akif'in mektuplarında pek hoş anektodlar vardır. Bir aralar ne olduysa olmuş, Emin'in hayatında çalkantılar başgöstermiş. Çünkü merhum Mahir İz'in (öl. 1974) aktardığına göre: Akif 1936'da daha hasta yatağında iken, "büyük adamların ailesinden sefahet girdabında kaybolup gitmiş olan gençleri sorarak oğlu Emin için teselli arar" imiş...

Ali İlmî Fanî'nin (öl. 1964) Feylesof Rıza Tevfik'e 14 Ekim 1935 tarihli mektubunda yazdığı şu hadise, Akif'i endişelendiren hususlardan sadece biridir:

Aziz ve muhterem feylesofumuz, sevgili şairimiz, efendimiz,

(...) Akif'in oğlunun başına gelen felaketten tabii haberiniz yok. Bir- gün elime Berekatzade Cemi! Bey'e hitaben yazılmış bir mektup tutuşturuyorlar. Mektup zaten açık gelmiş ve Cemil Bey o sırada Şam'da bulunduğu için bana gönderilmiş. İmzaya baktım: "Kırıkhan

hapishanesinde mevkûf şair Mehmed Akif Bey'in mahdûmu Emin".

İçini okudum. Diyor ki: "Kırklareli'nde vazife-i askeriyemi ifa ediyordum. Arapça bildiğim için ara sıra arkadaşlarıma Kur'an okur, ayetleri tefsir ederdim. Bu hareketim irtica mahiyetinde görüldü. Divan-ı Harb'e tevdî olundum ve tevkif edildim. Tevkifhaneden şimdi benimle beraber bulunan çavuşumun delalet ve himmetiyle firar ettik. tetanbul'a geldik, oradan bir vapura atladık, Mersin'e çıktık. Mersin'den yaya olarak Antakya'ya gelirken yoldaki kara- kolhanedeki jandarmalar halimizden şüphelendi, pasaportlarımız olmadığından her ikimizi de Kırıkhan kazasına gönderdiler. Şimdi bizi Türkiye'ye iade edecekler. İmdadımıza yetişiniz."

Maalesef imdatlarına yetişemedik, çünkü mektup yazılıp elden ele bana gelinceye kadar günler geçmiş, kendileri de hududu aşmıştı. Bilmem ne ceza verecekler? Akif Bey'e yazmadım. Çocuğunki divanece bir harekettir. Asker koğuşunda Kur'an tefsir olunur mu? Bugünkü inkilab rejiminden bu derece gafletin manası ne?.. Zavallı Akif Bey refikasıyla beraber kendi canlarının derdiyle uğraşırken yeni bir bela ile karşılaşıyor. Kim bilir ne kadar müteessir olacak! Kaza-yı ilahiye bakınız ki ta Kırklareli'nden Antakya'nın burnunun ucuna kadar geliyor, denizlerden, ovalardan, dağlardan, köylerden, kasabalardan geçiyor,

hiçbir yerde tutulmuyor da Antakya'ya yarım saat mesafede yakayı ele veriyor. Çocuğun talihsizliğine de diyecek yok. (...)

Akif'in vefatından sonra Emin Ersoy çok iyi bir iş yapmış ve babasıyla (bilhassa Akif'in Millî Mücadele yıllarıyla) ilgili hatıralarını kaleme alıp 1948'de yayımlamıştı. Ancak hatıraların Akif'in Mısır'daki günleriyle ilgili bölümünden -yazılacağı va'dediimiş olduğu halde- ne gariptir ki bir daha ses çıkmadı.

VE Emin Ersoy, hatıralarını yazdıktan 20 yıl sonra, bir kış günü (24 Ocak 1967) sokakta ve bir kamyonun [karoserin] içinde -Çetin Altan'ın ifadesiyle: "çöp bidonlarından birinde"- ölü olarak bulundu.

emin âkif ersoy'un hüzünlü hikâyesi

24 Aralık 1999 tarihinde yazdığım "Asker koğuşunda Kur'an Tefsir olunur mu?" başlıklı yazım müessif bir kazaya uğradı; "sekr-i savm" deyip geçelim ve merhum Akif'in ailesiyle ilgili bilgiler verip önce kendi eksiklerimizi tamamlayalım.

En önemlisi şu: Aklın merhumun hem küçük kızı Suad (92 yaşında), hem de küçük oğlu Tahir de (83 yaşında) hayatta!

Akif'in hiç erkek torunu olmamış ... Üç kızından (ikişerden) 6 torunu olmuş; hepsi de kız. Gerçi onlardan erkek torunlar dünyaya gelmiş, ama ne ilginçtir ki aralarında kendisine büyük dedesinin, Akif'in ismi verilen bir tek torun bile yok!

Her neyse biz, Emin Ersoy'un hüzünlü hikayesine dönelim.

Edirnekapı'daki buluşmanın akibetini henüz öğrenemeden karaladığım şu satırları okuduğunuz gün, Akif'in vefat yıldönümünün üzerinden 1 gün, evet ne yazık ki sadece 1 gün geçmiş olacak.

1) Yıl 1966... mekan Milliyet gazetesi. .. anlatan Çetin Altan...

Bir öğle sonrası. .. Bayram içeri girdi, "Sizi biri görmek istiyor" dedi.

— Buyursun...

İçeri traşı uzamış, üstü başı bakımsız, yaşlıca, çelimsiz bir adam girdi. Hazırolu andıran bir duruş ve hafif bükük bir boyunla: — Bendeniz, dedi, Mehmet Akif'in oğluyum...

Bir anda ne olduğumu şaşırdım ve nasıl şaşırdım bilemezsiniz. Eski bir dostluk havası yaratmak istercesine: "Oooo buyurun buyurun, nasılsınız..." türünden bir yakınlık göstermeye çalıştım. O tavrını bozmadı: "Rahatsız etmeyeyim" dedi; "Sizden ufak bir yardım rica etmeye gelmiştim..."

Gökler mi tepeme yıkıldı; yer mi yarıldı da, ben mi yerin dibine geçtim; doğrusu fena allak bullak oldum...

Ve tek yapabileceğim şeyi yaptım, cüzdanımı çıkarıp uzattım.

O, bükük boynuyla: "Siz ne münasip görürseniz" dedi.

Cinnet cehennemlerinin tüm yıldırımları düşüyordu yüreğime. "Durun bakalım neyimiz varmış" gibilerden cüzdanı açtım; içinde ne varsa çıkardım, -fazla bir şey de yoktu- elimde tuttum. Bir iki adım attı. Sanırım sadece bir 10, yahut 20 lira aldı...

— "Çok çok teşekkür ederim, rahatsız ettim" dedi ve çıktı.

Aradan bir ay geçti geçmedi; gazetelerde küçük bir haber ilişti gözüme: Beşiktaş'daki çöp bidonlarından birinde Mehmet Akif'in oğlunun ölüsü bulunmuştu...

Çetin Altan böyle anlatıyor. ..

Osman Yüksel Serdengeçti ise 8 Şubat 1967'de Emin Akif Ersoy'un ölüsünün bir kamyon içinde bulunduğunu anlatıp feryad etmişti sıcağı sıcağına...

2) Bu sefer hikayenin karanlık kalan kısımlarını, vefatından beş yıl sonra (1972'de) kaleme alınan başka bir yazıdan istifadeyle aydınlatmaya çalışacağız: Askerliğini nefer olarak yaptı ve kıt'asında asli bir utanma ile Mehmed Akif'in oğlu olduğunu sakladı. Terhisinden sonra büyük şehir İstanbul'un haneberduşlarından biri oldu. Sabahçı kahvehanelerinde ve hamamlarında yatıp barındı. Yalın ayak dolaşarak şarap. ispirto ve esrar parası için hanımallık yaptığını görenler vardır. 1939'da ilk defa İstanbul zabıtası tarafından bir esrarkeş olarak yakalandı, akıl hastahanesine sevkedildi ve galiba bir suçtan bir müddet de cezaevinde kaldı. Nihayet kendisini bulan bir baba dostu tarafından Bursa'da Atatürk Çiftliği Harasına kahya olarak yerleştirildi. Evlendi, mazbut bir hayat sürmeye başladı. Fakat 1963-1964 yılları arasında işinden çıkarıldı. İstanbul'a döner dönmez tekrar esrara düştü. 1966 başlarında zevcesi vefat edince tekrar kimsesiz kaldı, kendisini adeta intihar kasdıyla içkiye ve esrara verdi. 1966

sonlarında birkaç ay akıl hastahanesinde kaldı. Kasım 1966'da hastahaneden çıktığında, geceleri Tophane'de bir kamyon karoseri içinde yatmaya başladı. (Çetin Altan'ın yanına bu günlerde gitmiş olmalı.) 24 Ocak 1967'de ise o karoserin içinde ölü olarak bulundu.

Evet, şimdi biraz durup düşünün bakalım: Sizce suçlu kim?

Siz düşünedurun, ben de bu arada size bazı kısa notlar iletmeye devam edeyim: 1) Akif'in büyük kızı Cemile Hanım'ın Bülend adında bir oğlu, Nazan ve Rezzan adında iki kızı olmuş. Bülend küçükken ölmüş, Nazan hanım ise hiç evlenmemiş. Rezzan hanımın ise üç çocuğu var: Serpil, Ayçin, Aydemir; 2) Ortanca kızı Feride Hanım'ın Seyhan ve Nihai adında iki kızı

olmuş. Seyhan hanımın bir kızı (Seda), Nihal Hanım'ın ise bir kızı (Fatma) ve bir oğlu (Ahmed) var; 3) Küçük kızı Suad Hanım'a gelince, kendisinin Ferda (doğ.

1926) ve Selma (doğ. 1944) adında iki kızı olmuş. Cevat (doğ.

1927) ise özoğlu değil; bilakis kocasının ilk eşinden imiş. Kendi çocuğu gibi büyütmüş ve yedi-sekiz sene ewel vefat etmiş. Bu arada Ferda hanımın Ali (doğ. 1957), Selma hanımın ise İlkay (doğ. 1964) adlı birer oğulları var; l

4) Akif'in küçük oğlu Tahir Bey, halen hayatta ve Ayten hanım'la (doğ. 1945) evli. Çocukları olmamış. Daha önce

Gölcük'te otururken, hastalanınca ablasının yanına taşınmış.

utanmak erdemdir!

Çok iyi Arapça bilirim, Arap edebiyatına tamamen vakıfım. İngiliz- cem de var. Türkçem çok kuvvetlidir. Sizden münasip bir vazifeye yerleştirilmem hususunda tavassutunuzu ricaya geldim.

1947 yılında dile getirilmiş bu sözler Emin Akif Ersoy'a ait. ..

Talihsiz genç iş arıyor, ama bulamıyor. Babasının vefatının ll. yılında ihtifal (anma töreni) hazırlıkları yapılırken Nusret Safa Coşkun'un yazıhanesine geliyor ve kendisine bir iş bulması için yardımcı olmasını istiyor:

Hal-i hazırda çok mağdur durumdayım. Elimden tutulması lazım. Maddî-manevî müzaherete ihtiyacım var.

Nusret Safa ekliyor: Muhtelif işlerde bulunmuş, şimdi boşta ve ihtiyaç içinde bir otel köşesinde kimsesiz ve her türlü alakadan mahrûm günlerini geçiriyormuş.

Akif'in oğluna iş bulup bulamadığını bilemiyoruz ama Nusret Safa fırsat bu fırsattır deyip bir röportaj yapmayı ihmal etmiyor. Nitekim biz de tafsilatı 25 Aralık 1 947 tarihli Memleket gazetesinden öğreniyoruz.

Akif'in metrukatıyla ilgili şu bilgilerin araştırmacılar için çok heyecan verici olduğu muhakkak:

Senelerce, onunla Mısır'da başbaşa yaşadık. Benden başka muhatabı yoktu. Son yazıları bendedir. Bunların

içinde tasavvufa ait olanları da var. Kendisi neşirlerini istemedi. Fakat neşri edebiyatımıza kazandırıimak istenilirse, ruhundan af dileyerek neşrinde bir mahzur görmeyeceğim. Bu eserleri edebiyata kazandırmak sûretiyle ifa edeceğim hizmetten duyacağım huzur, peder sözü dinlememekten mütevellit çekeceğim azaptan daha kuvvetli olacaktır.

Bu metrukat yayımlanmadığına göre, acaba akibeti ne oldu?

Telif ücreti karşılığında, mağduriyet içinde yüzen Emin Akif'ten bunlar satın alınmış olabilir mi?

Alındıysa kimler aldı ve niçin üzerinden yarım asır geçtiği halde günyüzüne çıkmadı?

Emin Bey'in kendisinde kaldıysa, yaktı mı, yoksa güvendiği birilerine mi emanet etti?

Bu suallerin cevabını bilmiyoruz. Ancak bildiğimiz bir cihet var ki o da Emin Bey'in 1 948'de babasının Millî Mücadele yıllarıyla ilgili hatıralarını yazıp yayımladığıdır. O hatıraların sonunda, babasının -önemli bir kısmı meçhulümüz olan- Mısır'daki yıllarıyla ilgili hatıralarını da yazacağım va'detmiş ve fakat bu va'd nedense (!) tahakkuk etmemiştir.

Daha sonra, kendisini bulan bir baba dostu tarafından Bursa'da bir çiftliğe yerleştirildiği, evlenip mazbut bir hayat

yaşamaya başladığı ve fakat zevcesi vefat edince tekrar kimsesiz kalıp o içler acısı hayatın içine düştüğü biliniyor.

En nihayet 1 966 yılının sonlarında akılhastahanesine düşmü" ve Tophane'de geceleri içinde yattığı karoserin içinde bir sabah (27 Ocak 1 967) ölü olarak bulunmuştur.

Kendisi şöyle diyor:

Babamın bir kusuru vardı. Çok fazla itimad ederdi. Bu yüzden pek- çok nankörlükler görmüş, kırılmıştır. Diyebilirim ki ben, en sevdiği bir tane oğluna fazla itimad etmesi, hayatta başarısızlığıma amil olmuştur.

Söyleşinin son bölümü ise sadece hüsranımızı artırıyor:

[Akif'in] ayın 27'sinde yapılacağını sandığı ihtifalinde söz söylemeye hazırlanırken, ihtifalin Eminönü Halkevi'nde yapılmak üzere olduğunu öğrenince, tehalükle yerinden sıçradı, "Gitmeliyimi" dedi. Fakat birdenbire durakladı:

— Bu kıyafetle doğru olur mu dersiniz? Kendisine şu cevabı verdin ı:

— Herhalde bundan utanması lazım gelen siz değilsiniz.

27 Aralık 1999'da Akif'in kabri başında unutulan bir imza defterine -muhtemelen bir kız öğrenci tarafından- yazılan şu satırlar, tüm vicdan sahiplerinin hislerine tercüman olacak nitelikte ...

Üşüyorum... saat dörtbuçuk. .. iftar vakti yaklaşmakta... ilk kez geliyorum sana... yanındayım ... ilk kez geldiğim için

utanıyorum... geldim... hala utanıyorum...

Utanmak erdemdir!

hikâye bitiyor ama hüznü bitmiyor

Emin Akif Ersoy'un trajik hikayesini okudukça insanın nefesi kesiliyor. Öyle ki sayfaları açıldıkça arasokakların tarihi bu hikayenin hüznüyle ıslanıyor. Evet, pek bilmediğimiz, daha doğrusu bilmek de istemediğimiz, kenarda köşede kalmış ayrıntıtarla örülü bir hikaye bu...

Bu trajedinin hüzünle ıslanmış sayfalarından biri de Zekeriya Sertel'in kızkardeşi Belkıs Halim Vassaf'ın anıları içerisinde yer alıyor. Oğlu Gündüz Vassaf tarafından kasetlere kaydetmek suretiyle bir araya getirilen ve Annem Belkıs (İstanbul, 2000) adıyla yayımlanan hatıratında Belkıs Halim Vassaf bakınız neler anlatıyor:

... O zamanlar yalnız gündelik hizmetçim vardı. Gayet temiz iş bilen bir Ermeni kadındı. Pazar günüydü, Bebek'te bir Amerikalı'ya çaya davetliydik. Dönüşte çantamı değiştirmek için eve uğrayıp, oradan ağabeyimin evine gittik ve geç vakit döndük eve. Yatak

odasına Ethem'den önce ben girmiştim. Bir de baktım ki aynalı gardıraborum vardı çekmecesi açık. "Allah Allah" dedim; "Ben bu çekmeceyi açık bırakmadım giderken." Ama içini de öyle karışmış gibi gördüm. Çıktım dışarıya, "Ethem" dedim; "en son biz çıkmadan bu çekmeceyi açtın mı?" 'Hayır' dedi, "Öyleyse hırsız girmiş eve.

Günler aylar geçti, hırsızlar bulunmadı. Herkes bunun bir iç işi olduğunu söylüyordu. Çalınanlar arasında param, annemden kalma elmaslarım, bir çift küpe, birkaç tane elmas iğne ve nenemin verdiği dizi altıniarım vardı. Hepsi gitmiş. Ama beni en çok üzen kocasıyla arası pek iyi gitmeyen bir arkadaşımın bana emanet ettiği 40 lira paranın da çalınmasıydı. O zaman bankaları kullanmıyorduk.

Neyse gel zaman git zaman, artık evde yatılı bir hizmetçim vardı. Arnavut. (...) Bir sabah erkenden yattığımız odanın kapısını vurdu, "Hanımefendi, hanımefendi hırsızları getirdiler. Beyefendi polis geldi, hırsızları getirdiler" diye. Biz "Peki al içeriye polisi" dedik. Girdik salona. Sivil polisler var. Üniformalı polisler var, başka kimse yok. Ethem, "Hamidanım" dedi, "beylere sütlü kahve yap." Önce benim, sonra da Ethem'in ifadesini aldılar. Derken polis döndü, "Bahri, gel bakalım sen, nasıl yaptın bu işi anlat!" dedi. Onun ve arkadaşının ifadesini aldı.

Meğer sivil polis sandıklarımız hırsızlarmış. Fevkalade şık giyinmişti ikisi de. Birinin gayet güzel fötr şapkası vardı. Ve bu gençler Türkiye'de tanınmış, bilinmiş ve kültür hayatımıza geçmiş insanların oğullarıydı: Birisi şair Mehmet Akif'in, diğeri de şimdi adını hatırlamadığım ünlü

bir mahkeme reisinin (hakimin). Meğer anahtar uydurup bizim evin kapısını açıp içeri girmişler.

İçeri alındıktan sonra keşif yapıldı. Yatak odasına gelip de çekmeceyi çekince görüldü ki çaldıkları o dizi altınlardan birkaç tane küçük altın, gene annemden kalma altın suyuna batmış gümüş kemer, bir

de çeyrek küpeler kalmış. Döndüm dedim ki: "Bahri bey, bunları neden almadınız?" "Görmedim hanımefendi" dedi.

Sonradan elmasları kırıcıya satmışlar. Ellerine çok para geçmiş. İşin tuhafı, o zamanlar böyle pahalı mücevherleri satabilmek için kefil gerekiyordu. Bu çocuklardan birinin eniştesi de Son Postada, yani Zekeriya [Sertel] ağabeyimin gazetesinde çalışıyormuş. Bunlar kırıcıyla beraber eniştesinin orada olmadığını bildiği bir zamanda gazeteye gitmişler. Böyle bilinen bir yere gittiği için kırıcı da inanmış bunlara ve almış elmasları. Yani hırsızların kefilliğini bile biz yapmış olduk bir anlamda. Bir süre sonra karakoldan telefon ettiler bize; "Elmasları bulduk, gelin tanıyın elmaslarınızı" diye. Kalktık gittik karakola. Hepsi parça parça. Hepsi kırdırılmış. Yani yalnız taş halinde. Küpelerin ve iğnelerin şekillerini çizip o taşları yerlerine oturtmaya çalıştık. Sonunda "Ben taş halinde bunları tanımıyorum" dedim ve bıraktık öylece onları.

Emin Akif Ersoy'un bir arkadaşıyla birlikte bu cürme teşebbüs etmelerinin ardında yatan saik, trajedinin boyutlarını keskinleştiriyor. Öyle ki "Keşke bunlar bulunmasaydı, bunlar yakalanmasaydı" dedirtecek denli trajik...

Şimdi, asıl sebep neymiş, dinleyelim:

Meğerse bu gençlerin ikisi de eroin tiryakisiymiş ve onun tesiriyle bunu yapmışlar. O kadar müteessir olduk ki "Keşke bunlar bulunmasaydı, bunlar yakalanmasaydı" diye düşündük. (...)

Gençleri getirdiklerinde Ethem'e dediler ki:

— Ama doktor bey, şimdi bunlar eroin almıyorlar. Gayet fena durumdalar. Bunları ne yapalım?

Ethem, "Ben bir reçete yazarım, ilaç alırsınız" dedi. Ama karakolun parası yok. Komiser gençlere döndü, onların da parası yok. 'Peki' dedik, bir polis aldık yanımıza, faytona bindik, nöbetçi eczaneye gittik, reçeteyi yaptırdık, biz de evimize döndük. Dava ne oldu, bulunan elmaslar kime gitti, hiç haberimiz yok. Bu hırsızlık hikayesi de böylece kapanmış oldu. (s. 190-192)

Bu hikayenin böyle bitmediğini artık biliyoruz. Emin Akif Ersoy'un katmerleşerek büyüyen, büyüdükçe derinleşen hikayesinin sonu daha acı vericiydi çünkü.

tashihler bitmez

Bir arkadaşım birgün Ahmed Cevdet Paşa'nın oğlu Ali Sedad ile Tevfik Fikret'in oğlu Halûk arasında bir karşılaştırma yapmış ve sonra "Görüyor musunuz?" demişti;

— "Cevdet Paşa gibi bir alim, oğlunu da kendisi gibi bir alim yetiştirirken, Tevfik Fikret gibi bir adamın oğlu, sonunda bir protestan rahibi olup çıktı. Dernek ki. .."

Bu sırada bir fırsatını bulup arkadaşımın kulağına eğildim ve dedim ki:

— "Bence böyle mukayeseler yapmamalısın; zira Cevdet Paşa'nın torunu da rahibe olmuştu. Mehmed Akif'in büyük oğlu ise uyuşturucu müptelası..."

Elinizdeki kitabın, Akif'in çocuklarına dair olan bu bölümünde büyük oğlu Emin'in hikayesiyle ilgili yazdığım yazıları bir araya getirip mümkün olduğu kadarıyla tafsilat vermeye çalıştım. Ne var ki 'tafsilat' netameli bir kelime. Bitmek bilmiyor çünkü.

Emin Akif Ersoy hakkında ulaştığım her bilgi-notuyla ilgili olarak kendi kendime, "Acaba merhum Akif, bu acı olaylardan haberdar olsaydı, kim bilir bir baba olarak ne kadar şaşırır, ne kadar üzülürdü" derdim. Gerçi aksini akla getirecek bazı şifahî rivayetler duymamış değildim ama yine de Akif'in 1936 gibi erken bir tarihte vefat etmesi, tesbit edebildiğim hadiselerin ise daha geç tarihlere

rastlaması sebebiyle kendimi avutur, "Her halde bilmiyordu" deyip teselli bulurdum.

Niçin herhalde değil de her halde?

Bu konuda kronolojik değeri olan herhangi bir bilgi kırıntısıyla bile tekzib edilmediğim ve dahî teselli sözcüğü sadece tevazu değil, temkin gereği olarak da kullanıldığı için...

Bu tür tevillere yönelmemin nedeni, sadece Akif merhuma karşı taşıdığım hürmet ve muhabbet hisleri değildi; bilakis Emin Akif Ersoy'u da tanıdıkça, ızdırabına, başından geçenlere yakından şahit oldukça, kendisini daha da sevmiştim. Ne tuhaf değil mi, sevgi, sevileni bir bütün olarak kapsadığında, yakınındakileri değil sadece, aynı zamanda uzağındakileri de içeriyor.

Acaba acıma duygusu mu?

Bilemiyorum.

İnsan, duygularının karmaşık hale geldiği durumlarda tarafsız olmayı beceremez. Tarafsız olmadığım kesindi. Diğer yandan, eldeki tanıklıkların tamamı, bu bahtsız insanın, çok kibar bir beyefendi ve hassas bir insan olduğunu da gösteriyordu. Üstelik işin içinde -burada tafsilatına giremeyeceğim- başka sebeplerin de bulunduğunu biliyordum.

Peki bu durumda, yazgı deyip geçmeli miyiz?

Niçin olmasın!

Sebeplerin tüketilemediği bir noktada, 'yazgı' sözcüğü her derde deva bir müsekkin gibidir. (Şimdi tam da evrak-ı perişanıma bakma zamanı: "Olan olmalıydı/Olacak olan olur/O halde olan olur!")

Akif'in yeni bulunan ve vefatından kısa bir süre önce Eşref Edib'e yazmış olduğu 7 Mayıs 1936 tarihli bir mektubu sayesinde karanlıkta kalan bir noktayı daha aydınlatabiliyoruz. Bu mektuptaki, bir babanın kahredici çığlıklarını kulaklarımıza çarpan satırlar şunlar:

Bizim namussuzun yeni rezaletini işitmemiştim, Allah canını alsın' Bari müddet-i mahkumiyeti kısa olmasaydı da mahbesten cenazesi çıksaydı'

Kuzum, bana bunu, yani kaç ay yahut kaç seneye mahkûm olduğunu bildir. Bir de Rıza'ya söyle: Tahfif-i cezası [cezasını hafifletmek] için çare aramaya katiyyen tevessül etmesin. Hınzır mahbesten çıkar çıkmaz daha ağır bir cinayete [suç işlemeye] kalkışır/

Mektubu yayımlayan dostlarımız, böylesine önemli bir kaydı, "oğlunun (büyük ihtimalle Emin'in) yaptığı bazı davranışlar karşısında..." gibi müphem ve meşkuk sözlerle geçiştirmişler ve bu konuda başka hiçbir açıklama yapmamışlar, yapamamışlar.

Yazık, hakikaten çok yazık!

Yazdığımız onca yazı dikkatle okunmadığı için değil, Akif gibi bir babanın göğe yükselen çığlıkları karşılıksız

bırakıldığı için ...

Genç delikanlının işlediği ağır cinayet (suç), yani merhum Akif'in bu çığlıkları atmasına yol açan oğlunun hapse düşme sebebi neydi, biliyor musunuz?

Kur’an okumak!

Evet, yanlış duymadınız:

Akif'in Gün Işığına Çıkmamış Mektupları, "Kültür", sy. 2, s. 70-72, Ocak 2006.

Askerdeyken koğuşta Kur'an okumak!

Emin Akif'in bahtsızlığı bu kadar değildi elbette.

Başından itibaren, yani daha küçücük bir çocukken babasının çektiği çilelere ortak olmakla kalmadı, babasının vefatından sonraki alakasızlığın ve takibatın bedelini de ödedi; canı pahasına değil sadece, haysiyeti pahasına da ödedi üstelik.

mehmed âkif'in oğlu tahir bey

Hep söylerim, insanlar gibi kitapların da kaderi vardır. Bir Kur'an şairi: Mehmed Akif ve Kur'an Meali adıyla uzun süreden beri üzerinde çalıştığım eser neredeyse yayıma hazır hale gelmişti ve bu eseri, Akif'in 63. vefat yıldönümü olan 27 Aralık 1999 tarihine yetiştirebileceğimi umuyordum. Fakat umduğum gibi olmadı, olamadı. ..

Hal böyle olunca, teselli kabilinden kitabın bazı bölümlerini Tarih ve Düşünce, Yedi iklim, Dergah gibi dergilerde yayımlayarak, elimdeki diğer bilgileri ise Yeni Şafakta okurlarla ya da anma toplantılarında dinleyicilerle paylaşarak bu vefat yıldönümüne karınca kararınca katkıda bulunmaya çalıştım.

Aylar geçti; kitaba son noktayı koymayı yine beceremedim. Vesikalar çoğalıyor, okunması, incelenmesi gereken belgeler her geçen gün artıyordu. Sözgelimi bu süre içerisinde Akif'in kaleminden çıkmış olduğunu tesbit ettiğim ayet çevirilerinin sayısı 500'ü aşmıştı. (Dergah dergisinin okurları, Aralık 1999 sayısında yayımladığım listede sadece 168 ayet çevirisinin bulunduğunu hatırlayacaklardır.)

Bu arada güzel tesadüfler de vukû bulmadı değil. Akif'in torunlarının varlığından haberdar olmuş; hatta iki çocuğunun (kızı Suad Hanım'la oğlu Tahir Bey'in) hayatta

bulunduklarını da öğrenmiştim. Yeni Şafak yazıları, Akif ailesinin hayırhah komşularından Tamer Bilge Bey'le tanışmama yol açmış ve açıklığa kavuşturmakta zorlandığım birçok ayrıntıyı, sayesinde yerli yerine koyabilmiştim. Nitekim Akif'in çocuklarının ve torunlarının tam listesini Tamer Bey'den istifadeyle ikmal etmiş; meraklı okur ve araştırmacıların kendi ellerindeki bir kısmı yanlış bilgileri tashih edebilmeleri, doğru olanları da güncelleyebilmeleri için zaman zaman tesbitlerimi bu köşeden aktarmıştım.

14 Ocak 2000 tarihinde Akif merhumun kızı Suad Hanım'ın hastahaneye kaldırıldığım; 29 Şubat 2000 tarihinde ise, rahmet-i Rahman'a kavuştuğunu yazmıştım.

Oğlu Tahir Bey'in ise ağırlaşarak hastahaneye kaldırıldığını haber verişimin (7 Nisan 2000 Cuma) üzerinden çok değil, tam 5 gün geçtikten sonra, bugün (12 Nisan 2000 Çarşamba) kendisinin sabah 07.00 sularında vefat ettiğini öğrendim.

Yarın da Bağlarbaşı'nda İlahiyat Fakültesi'nin bahçesindeki camiide İkindi namazını müteakiben merhumun cenaze namazı kılınacak

Bazı dostlara bu haberi vermek vazifesini ifa ettikten sonra -sizlerin ancak Cuma günü okuyabileceğiniz- bu yazıyı yazmak için, üzerinde çalışmakta olduğum Akif dosyasını bir kenara koydum.

Şimdi Akif'in hayattaki tek oğlunun vefatı münasebetiyle birşeyler yazmak zorundayım.

Aramızın zaten uzun süredir açık olduğu keyfim iyiden iyiye beni terketmiş iken ne yazabilirim, neler söyleyebilirim pek bilemiyorum.

Onları tam bulmuşken, yine kaybettik. Bize babalarını anlatabilmeleri artık mümkün değil. Hoş bugüne kadar pek de soran olmamıştı ya.

Oğlu Emin'in hüzünlü hikayesiyle ilgili iyi-kötü bazı anektodların varlığının aksine, kaynaklar Tahir Bey hakkında tamamiyle suskun.

Fevkalade ürkek ve çekingen olduğundan haberdar bulunduğum Tahir Bey, kimseyle fotoğraf çektirmemiş, fotoğrafının çekilmesine de hiç müsaade etmemiş. 8 Nisan tarihli Yeni Şafak'ta yayımlanan hasta yatağında çekilmiş fotoğrafı da elimizdeki nadir görüntülerden biri.

Bir de çocukluk fotoğrafı var; babası Akif ile ağabeyi Emin Bey'le birlikte çektirdikleri. Muhtemelen 13-15 yaşlarında ... gözlüklü, kısa pantolonlu, temiz giyinmiş, tombulca bir çocuk. ..

Sessiz ve içine kapanık, o denli de ürkek ve çekingen biri olan Tahir Bey'e talih de oyununu oynamış ve bu fotoğraftaki sevimli çocuğun ona ait olduğu hiç ama hiç bilinememiş.

Bunun nedeni de ilk kez Mithat Cemal Kuntay gibi bir otorite tarafından 1939'da yayımlanan bu fotoğrafın altında şu satırların yer alması:

Mehmet Akif ve torunları; Ömer Rıza'nın çocukları.

60 senedir bu fotoğraf bu altyazıyla birlikte -hem de defalarca- yayımlanmış ve Akif merhumun, değil damadı Ömer Rıza Doğrul'dan, hiçbir çocuğundan erkek torunu olmadığı nedense hiç kimsenin aklına gelmemiştir. (Ömer Rıza Doğrul'un Bülend adında bir erkek çocuğu dünyaya gelmiş ise de bebekken vefat etmiştir.)

Tahir Bey, Ayten Hanım'la (doğ. 1945) evliydi ve hiç çocuğu olmamıştı; Allah'tan kendisine rahmet, yakınlarına başsağlığı dilerim.

Not 1: Suad hanımın cenazesinde sayılı birkaç kişiydik. (Mehmed Doğan ve Ahmed Fidan beyler ta kalkıp Ankara'dan gelmişlerdi.) Bu ülkenin çocukları, bari bu sefer hatır-bilmezlik etmeseler!

Not II: Geçenlerde bir dergide, kendisini çocuk yaşlarımdan tanıdığım bir gazeteci-yazarın -çünkü aynı mahallenin sakinleriydik- bir yazısı gözüme ilişti; orada bir vesileyle dedesinden söz ediyordu... Fakat ne ilginçtir ki Akif'in o çok sevip sayığı: hafızlık hocasından söz ettiğinin farkında bile değildi.

Ne yapalım, bu işler böyle!

dört yılda oniki mısra

Türkiye'nin gündemi çok yoğun. Bu yoğunluğun içi ne kadar dolu, o biraz şüpheli. Böylesi bir hengâmede ülke bir de yaklaşık bir ay boyunca merhum Mehmed Akif'in "Arapçılığı", "Meâlini Atatürk'e vermemesi", "Bedir-Ça nakkale mukayeseleri" ve benzeri konularla uğraşmak zorunda bırakıldı. İsterseniz önce hâdisenin aktüel tarafından başlayalım. Sizce neler oluyor Türkiye'de?

Evet, Türkiye'nin gündemi gerçekten de çok yoğun. Uluslararası siyaset iyice kızışmış durumda. Büyük devletlerin Avrasya'daki egemenlik çatışmaları şiddetini artırmaya başladı. Öyle ki bu yüzyıl boyunca egemenlik mücadelesinin merkezi Orta Doğu iken, önümüzdeki yüzyılda dökülecek kanların, bir "jeopolitik merkez" halini alan Avrasya uğruna akacağı kesin gibi. Jeopolitik ve jeostratejik mevkii itibariyle Türkiye de bu mücadeleden ciddi bir biçimde etkilenen ülkelerin başında geliyor ve bu da ülke içi siyaseti fevkalade etkiliyor. Nitekim 28 Şubat sürecinin, bu gelişmelerin biraz da ka-çınılmaz bir sonucu olduğunu söyleyebiliriz. Dolayısıyla ülke içinde siyasî merkez'in yönlendirmeleriyle zuhûr eden din-devlet, din-siyaset ilişkileri bağlamındaki tartışmalara alışmak, hatta alışmaktan da öte hazırlıklı olmak zorundayız.

Türkçe Ezan, Türkçe ibadet, Türk Müslümanlığı, Gerçek islâm, Birarada Yaşama projeleri, Kur'an çevirileri, Akif'in ve İstiklal marşının konumu ve son olarak 230 ayet meselesi... Bütün bunlara alışmalı ve olup bitenleri doğru yorumlamalıyız... Niçin bu türlü konular? Çünkü dünya, dolayısıyla Türkiye 1 930'lara, 1940'lara, yani II. Dünya Savaşı öncesi şartlara geri dönmüş durumda... NATO (Amerika) stratejistleri soğuksavaş sonrasında -ideolojik ayrımların son bulduğu bahanesiyle- islâm 'ı güvenlik konsepti ilan ettiler; Yeni Şark Meselesi tanımlamasıyla Avrupa ile Türkiye (İslam dünyası) arasına o derin jeopolitik hattı bir kez daha döşediler. Böylelikle AB (Almanya) ile NATO (Amerika) arasındaki kıyasıya mücadele, bu derin hat nedeniyle ilkinin aleyhine olmak üzere yeniden canlandırıldı. Huntington, Fukuyoma, Fuller, Lesser, Brzezinski gibi stratejistlerin Batı-İslam ayrımı üzerine yazdıklarının hülasası budur ve ister istemez bu çatışmanın ortasında kalan Türkiye de bekasını sağlamak amacıyla kendisini 1 930 ' lar döneminde uygulanan içpolitika manevralarına başvurmak zorunda hissetmektedir.

Peki, bu işin başka bir yolu yok mu? Daha farklı yöntemler kullanılamaz mı?

Ne yapalım ki devletlerin siyasî alışkanlıkları kolay kolay değişmiyor ve tabiatıyla bu da o devletlere mensup

milletlerin özgürlüklerinin, bağımsızlık adına askıya alınması neticesine yol açıyor.

Cumhuriyet'in kuruluşundan itibaren birçok kimseye anlamsız (!) gibi gelen vaveylanın nedenini doğru bir biçimde tesbit etmek istiyorsak, dış konjonktürü gözardı etmemeli, din-devlet ilişkileri bağlamındaki sun'i tartışmaların, bu konjonktürün baskısıyla ortaya çıktığını ve siyasi merkez'in kendisini ancak böylesi yöntemlerle netice alınabileceğine inandırdığını akıldan çıkarmamalıyız.

Bu konjönktürden bağımsız olarak Akif'in Kur'an'ı Türkçe'ye tercüme teşebbüsü etrafındaki tartışmalara gelecek olursak, niçin bu konu seçildi ve niçin şimdi?

Bu konuda şimdiden tahmin yürütmek ve "nedeni şudur" demek zor. Ancak tartışmanın başlatıldığı yer, tartışmayı başlatan kimsenin konumu ve kimliği çok önemli ... Türkiye'nin içinden geçtiği sürecin bütünü dikkate alındığı takdirde, genel olarak işaret ettiğimiz sorunlarla bu tartışma arasında bir ilgi kurulabilir. Sözgelimi Türkçe ezan, Türkçe ibadet, Türk müslümanlığı tartışmalarını hatırlayınız ... O tartışmaları kimler ve ne zaman başlatmıştı? İşte bu tartışma da aynı sürecin bir parçası olarak zuhur etmiş görünüyor.

Fakat tartışmaların başlamasına neden olan konuşmanın, sadece konuşmayı yapan kişiyi bağlayacağı,

bunun "münferiden" ve dahası "irticalen" yapılmış bir yorum olduğu söyleniyor.

Bu doğru değil; zira konuşma metni, konuşmanın yapıldığı gün (27 Eylül 1 999 Pazartesi) GATA tarafından basılmıştı bile. Ben metnin içinde yer aldığı kitapçığı okudum ve Yeni Şafak gazetesindeki köşemde de metni tanıtıcı iki yazı yazdım (15-1 9 Ekim 1999). Nitekim müessif bir cinayete kurban giden Ahmet Taner Kışlalı da -ölümünden önce yazdığı söylenilen ve 22 Ekim ı 999 tarihli Hürriyet gazetesinde yayımlanan son yazısında- bu kitapçığı okuduğunu açıkça ifade etmektedir.

Peki iddialarda haklılık payı var mıdır? Yani yorumlar farklı ya da hatalı olsa dahi, Mehmed Akif'le ilgili verilen bilgiler ilmen ve tarihen doğru olarak kabul edilebilir mi?

Hayır! Verilen bilgiler hiçbir ilmî değeri olmayan kitaplardan alınmıştır ve ciddi hatalarla ma'lûldür. Konuşmacının Akif hakkında söylediklerinin arkasında, İlhan Arsel'in iki kitabı bulunmaktadır ve iddialarının bir kısmı değil, tamamı yanlıştır. Sözgelimi, Mustafa Kemal Atatürk'ün Mehmed Akif'ten Kur'an'ı Türkçe'ye çevirmesi dileğinde bulunduğu iddiası (s. 70) hilaf-ı hakikattir. Atatürk, Kur'an'ın Türkçe'ye çevrilmesini istiyor ve teşvik ediyordu; bu doğru. Ancak Akif'in çeviri işini üstlenmesi

hadisesini bugün hemen hemen bütün ayrıntılarıyla biliyoruz ve bu tür bir kişisel teşebbüs varid değildir.

Dahası, Akif'in 1923 yılında Mısır'a gidip 1926 yılına kadar orada kaldığı, hastalanınca döndüğü, akıl danışmak amacıyla a/- Azhar'a gittiği, okulun yetkilisi Arap milliyetçisi Rıza Raşit'le görüştüğü, bu zatın 1922 yılında yayımianmış Tercümat el-Kur'an adlı bir kitabı bulunduğu, Ebu Hanefi'ye atıfla 12 ayete istinaden Akif'i Kur'an'ı çevirmemesi için ikna ettiği, Akif'ırı de ondan etkilenerek Kur'an'ı çeviremeyeceğini Atatürk'e resmen bildirdiği, vs. (s. 70-71) iddia edilmektedir ki bu birkaç cümlede dahi yapılan hatalar sayabiirnek maharet ister: Bir kere "Al-Azhar" değil el-Ezher, "Rıza Raşit" değil Reşid Rıza, "Ebu Hanefi" değil Ebu Hanife, "Tercümat el-Kur' an" değil Tercümetu'l-Kur'an... Bu risalenin basım tarihi "1922" değil 1926'dır. Reşid Rıza da "el-Ezher'in yetkilisi" değildir. Üstelik Akifln kendisine bu konuda danışması ma'kul olmadığı gibi, görüştüğü iddiası dahi mevsûk değildir. Akif 1 923'te Mısır'a gidip 1926'ya kadar orada kalmamıştır. Aksine 1923 ve 1924 yıllarının kış aylarını Mısır'da, yaz aylarını İstanbul'da geçirmiş, 1925".Yazında İstanbul'a gelmiş, yine Ekim 1925'de dönmemek üzere gitmiş ve 1 936 yılına kadar orada kalmıştır.

Sözü geçen risalenin -ki Tefsir-i Menar'da yer alan bir bölümün ayrı basımıdır- 1926'da yayımlandığı kesin

olduğuna göre, Reşid Rıza'ya akıl danışması da, bu nedenle tercüme yapmaktan vazgeçmesi de, onun tarafından tercümenin küfür olduğuna inandırılması da hiçbir surette mümkün değildir. Bu sözleri ancak Akif'i tanımayan ve tarihten bî-haber olan kimseler söyleyebilir; zira Akif, Diyanet İşleri Riyaseti'ni temsilen Ahmed Hamdi Akseki'nin teklifini -Elmalılı ile Babanzade'nin ısrarları nedeniyle- 1925'de kabul etmiş, tercümesine 1926'da Mısır'da başlamış, 1928'de tercümeyi bitirmiş, 1929'da temize çekmiş, 1930'a kadar üzerinde daha fazla çalışması gerektiğine inandığından ötürü tercümeyi teslim etmekten vazgeçmiş, 1931' de Diyanet İşleri Riyaseti'yle arasındaki mukaveleyi feshetme kararı almış, 1932'de ise vekili aracılığıyla bu mukaveleyi feshetmiştir. Akif, tercümesini ölene kadar saklamış ve zaman zaman üzerinde çalışmıştır, sadece 1936 'da ülkeye döneceği sırada yanında getirmeyi uygun bulmamıştır. Öyle ki kendisine, öldükten sonra mealini yakmasını vasiyet ettiği Yozgatlı İhsan Efendi dahî, vefat tarihi olan 1961'e kadar tercümeyi saklamış, hatta bir nüsha da kendisi için istinsah etmiştir.

Akif'in de Reşid Rıza'dan etkilenerek Kur'an'ı çeviremeyeceğini Atatürk'e resmen bildirdiği iddiası da diğerleri gibi boş bir iddiadır. Çünkü, evvela, İstanbul'a geldiğinde Akif tercümesini çoktan bitirmiş bulunuyordu; ikincisi, Akif'le Atatürk bu arada doğrudan hiç

görüşmemişler, sadece Atatürk adına bazı aracı/ar - tercümenin bidayetinden itibaren- Akif'ten tercümeyi istemişler, büyük paralar teklif etmişler ve kendisinin ölümünden sonra da bu tercümeyi elde edebilmek için çok uğraşmışlardır. Sadettin Kaynak hatıralarında, 1932'de Akif'in tercümesini çalmak çarelerine başvurulduğunu dahi itiraf etmekten kaçınmamıştır.

Söylediklerimizi özetlemek gerekirse, konuşmacının seslendirdiği ve gelişigüzel bir iki kitaptan hareketle yinelediği iddiaların hiçbirinin tarihî ve ilmî bir kıymeti bulunmamaktadır. Peki bu konuşmanın herhangi bir faydası olmamış mıdır? "Olmamıştır" diyemeyiz, çünkü bu konuşma nedeniyle Akif'in kitapları yok satmıştır; ikincisi yıllardır yinelenen hataları düzeltmek imkanı ortaya çıkmıştır. Üçüncüsü milletin millî şairine bağlılığı ve sevgisi daha da artmıştır. Sanırım, merhum Akif'in vefat yıldönümü olan 27 Aralık'ta bu hakikati hep birlikte göreceğiz.

Tarihin günümüzü etkileyen gücünü doğru tahlil etmek ve bu tür tartışmalarda hâdisenin tarihi arka planını sağlıklı bir şekilde ortaya koymak gerekiyor. Bu da tarihçilerin işi. Galiba yaşadığımız son olayda bu tam olarak yapılamadı.

Haklısınız. Konuşmanın yapıldığı 27 Eylül 1999 tarihinden itibaren geçen yaklaşık bir ay süresince, bu konuşma etrafında yazılı basında çıkan irili-ufaklı hemen hemen bütün haberleri, beyanatları, köşe yazılarını

izlemeye, derlemeye çalıştım ve hatta böylelikle elimde küçük bir arşiv malzemesi de oluşuverdi. Bu konuda yazılan lOO'e yakın makalenin -birkaç istisnasıyla- tamamı, siyasî edebiyatımıza katkı sağlamaktan başka bir hususiyeti haiz değil. Ülke içi siyasetin bilinen gerginlikleri -beklenildiği ve hesaplandığı gibi- iyice gerildi; konuşmacının üslûbu (mesela bellemek sözcüğünü kullanmış olması) köşeyazarlarının ve mevcut muhalif çevrelerin kolaylıkla tepkisini çekiverdi. Bunların hepsi olağan ... Ancak olağan olmayan, olağan görülemeyecek olan bir hususa dikkat çekmek isterim: o da tartışmanın mevzûu hakkında kamuoyunun bilgilendirilmek cihetine gidilmemesidir. Bu tartışmaya kaynaklık eden ve bidayetinden bu yana münakaşa edile gelmekte olan "Akif'in tercüme teşebbüsü" üzerinde durulmaya nedense ihtiyaç duyulmadı; yayımlanan bir iki sansasyonel makale de tipik gazeteci numaralarının ürünü olmaktan öteye geçemedi.

Gelişmelerin asıl teessüf edilecek yanı, sadece saldıranların değil, savunanların da tarafı oldukları tarih yorumundan habersiz olarak atıştıklarının ortaya çıkmasıdır. Gönül isterdi ki bu çirkin suçlamalar sonrasında Akif'in söylediklerinin ve yaptıklarının daha iyi anlaşılmasına katkıda bulunacak tedkikler ortaya çıksın, mesela genç nesiller arasında Safahat'a dair zayıflamakta olduğunu mü-şahade ettiğimiz ilgiyi kuvvetlendirecek

yayımlar yapılsın... Akif'in Kur'an tercümesine niçin ve hangi şartlarda başladığı, daha sonra neden teslim etmekten vazgeçtiği, en nihayet vefatından sonra niçin yakılmasını vasiyet ettiği, vasiyetinin yerine getirilip getirilmediği, getirildiyse ne zaman ve nasıl yerine getirildiği gibi suallere açıklık getirmek amacıyla işin ehli zevatın beyanlarına başvurulsun, hatıralar yayımlansın... Ne yazık ki bunların hiçbiri doğru-dürüst yapılmadı ve yapılanlar da o vaveyla içerisinde görülmedi.

Bu mülâkatın bir amacı da meselenin siyasi tartışmalar arasında kaybolan yönlerine dikkatleri çekmek ve böylelikle sözünü ettiğiniz endişeler gereği, merhum Akif'in Kur'an'ı Türkçe'ye çevirme teşebbüsünün serencamı konusunda okurlarımızı aydınlatmak... Nedir bu işin aslı? Akif bu tercümeye niçin başlamak gereği duydu, ya da bir diğer deyişle niçin bu iş için "Akif" ismi seçildi?

Akif'in Kur'an tercümesine ilgisi çok önceleri başlar. Kendisi ilk çevirisini 8 Mart 1912 tarihinde Sebilürreşad'ın ilk sayısında yayımlamıştır. Bilindiği gibi bu tarihte, Sırat-ı Müstakim dergisi Sebilürreşad adını almış ve derginin Tefsir-i Şerif bölümünü yazmak görevini -istemeyerek de olsa- merhum Akif üstlenmişti.

Akif 1912-1913 yıllarında burada birçok mensûr ve manzûm tefsir yazısı kaleme almış ve tefsirini yazdığı ayet-i kerimelerin Türkçe tercümelerini de yayımlamıştır. Birer

"manzûm tefsir" örneği kabul edilen şiirlerinin başında bulunan ayet tercümeleri, 1913'ten itibaren Safahatta da yer almaya başlamıştır.

Akif'in birkaç dostuyla birlikte yine bu yıllarda gerçekleştiği tahmininde bulunabileceğimiz bir tercüme teşebbüsü daha vardır. Mehmed Akif, Babanzade Ahmed Naîm, Kuşadalı Rıza Efendi, İzmirli İsmail Hakkı ve Kamil Miras'tan müteşekkil bu grup kendi aralarında işbölümü yaparlar: Akif'le Ahmed Naîm tercümeyi yapacaklar, İzmirli İsmail Hakkı da tefsir kısmını yazacaktır. Sadece Fatiha Süresi 'nin tercümesi yapılır ve üzerinde iki kez müzakerede bulunduktan sonra ortaya bir metin çıkarmayı başarırlar. Lakin bu arada bu teşebbüsten pek bir hayır çıkmayacağı da anlaşılır.

Bu tercüme örneği günümüze ulaşmış mıdır?

Evet, merhum Kamil Miras (öl. 1957) bu akîm kalan teşebbüsün değerli bir hatırası olmak hasebiyle bu numûneyi muhafaza etmiş ve yayımlamıştır. Hem hatıralarını yad etmek bakımından, hem de dikkat çekici bir üslûbunun bulunması itibariyle bu tercümeyi aktarmak isterim:

Hamd Allah'ın, O, alemleri nizamlayan. Çok esirgeyen, koruyan. Ceza gününün sahibi. Allahım yalnız sana ibadet ederiz ve yalnız senden yardım dileriz. Allahım bizi doğru

yola hidayet eyle. O kendilerine ihsan ettiğin mü'minlerin yoluna. Hışmolunanların değil, sapkınların da değil.

Görüldüğü gibi ilginç bir dili vardır ve hayli emek sarfedildiği anlaşılmaktadır. Bilhassa rabb'ul-âlemfn ifadesinin "alemleri nizamlayan" şeklinde çevrilmesi, "gazaba uğrayanlar" denilmek yerine "hışmolunanlar" denilmesi, keza dâllin kelimesine -yıllar sonra Elmalılı Hamdi Yazır'ın mealinde rastlayacağımız- sapkınlar anlamının verilmesi. .. bütün bunlar bu çevirinin başlıca hususiyetleri arasında zikredilebilir.

Bu teşebbüslerle tartışma konusu olan "meâl" arasında ne tür bir alâka var?

Sebilürreşadda veya Safahatta yer alan örnekler, esas itibariyle bir çeviri teşebbüsünün ürünleri değildir ve herbiri -daha önce de söylediğim gibi- bir tefsir yazısının girişinde yer almaktadır. Keza Akif'in 1908'de, 1913'de, 1920 ve 1921'de verdiği bütün vaazların metinleri yayımlanmıştır ki toplam 9 metindir; bunların içinde de Akif'in Kur'an tercümelerinden numûneler vardır. Bütün bu kaynaklarda yer alan tercümelerin sayısı, 38 sûreye ait 130 ayet çevirisiden ibaret olup toplam metin sayısı 96'dır. Mükerrerleri de saydığımızda elimizdeki ayet sayısı 162'ye ulaşmaktadır." Elimizdeki tercümelerin ait olduğu sûreler ise şunlardır: Fâtiha, Bakara, Alu Imran, Nisa, Mâide, En'am, A'raf, Enfal, Tevbe, Yusuf, Ra'd, Hicr, Nahl, Isrâ,

Tâhâ, Hacc, Şuârâ, Nemi, Ankebut, Rum, Fâ- tır, Saffat, Zümer, Mü'min, Fussilet, Fetih, Hucurât, Mücadele, Haşr, Saff, Naziât, Abese, Mutaffifin, Gâşiye, Duhâ, inşirah, Asr, Kevser.

Bu izahattan da anlaşılacağı üzere, 1908-1921 yıllar arasında yayımlanan bu münferid tercüme nurnûneleriyle Akif'in 19261932 yıllar arasında Mısır'da tüm mesaisini verdiği resmi tercüme teşebbüsü arasında Mehmed Akif isminden gayrı bir alaka bulunmamaktadır. Tartışmalara konu olan Kur'an meali, Diyanet İşleri

"Bir Kur'an Şairi: Mehmed Akif ve Kur'an Meali" (İstanbul, Mayıs 2000; 2. bas. Aralık 2004) adlı eserimizde yayımlanan ayet tercümelerinin sayısı Sİ 7'ye baliğ olmuştur.

Riyaseti'yle yaptığı mukavele sonucunda başlayıp bitirdiği tercümedir. "Resmî tercüme teşebbüsü" dernek suretiyle her iki dönemi de birbirinden ayırmaya çalışmamın en önemli nedeni de budur zaten.

Akif'in "münferid tercümeleri" hakkında biraz bilgi verebilir misiniz? Tercümeye konu olan ayet-i kerimeler gelişigüzel seçilmiş olamayacağına göre, Akif'in tercihlerinde etkin olan nedenler nedir?

Daha önce işaret ettiğim Fatiha sûresi tercümesini nazar-ı itibara almazsak, Akif'in bir bütün olarak tercüme ettiği süre sayısı 4'tür. Diğerleri hemen hemen aynı

temaları ihtiva eden Kur'an pasajlarıdır. Bunlar, Akif'in yaşadığı, acısını çektiği dönemlere, devletin zayıfladığı, imparatorluğun parçalandığı yıllara ışık tutan; dayanmayı, direnmeyi, mücadeleci olmayı öğütleyen; ümide sev- keden; birliğe beraberliğe çağıran; ayrılığı ve çekişmeyi kötüleyen pasajlardır. Nitekim Balkan Harbi ile Millî Mücadele yılları es-nasında verilen vaazlarda bu husus çok daha belirgindir. Akif, bu ayetterin seçiminde nazari değil, ameli bir hedef gözetmiş ve öncelikle halkın moral ve maneviyatını yükseltmeyi amaçlamıştır. Bu nedenle ayetleri Türkçe'ye çevirirken mümkün mertebe anlaşılır olmaya çalışmıştır.

Akif'in 1926-1932 yılları arasında hazırladığını söylediğiniz Kur'an Meâli'ni ortaya çıkararı konjönktüre gelirsek, Cumhuriyet yönetimi niçin böyle bir çeviriye ihtiyaç duydu?

Gerek Türkçe Kur'an ve Cumhuriyet ideolojisi (İstanbul,

1998) , gerekse Bir Siyasi Proje Olarak Türkçe ibadet (İstanbul,

1999) adlı eserlerimde, imparatorluktan millî devlete geçiş sürecinde din-devlet ilişkilerinin seyrine dair yeterli bilgi verildiğinden, burada tafsilata girmeye lüzûm görmüyorum. Ancak şu kadarını söyleyebilirim ki: "Dinin Millileştirilmesi Projesi", II. Meşrûtiyet'ten itibaren tahakkuku arzulanan bir projeydi ve Cumhuriyet'in kurucu

kadroları, II. Meşrûtiyet döneminin ideallerinden vazgeçmeyi hiç düşünmemişlerdi. Cumhuriyet'in ilanından birkaç ay sonra (ilk Ramazan'da) iki Kur'an tercümesinin yayımlanması, "kısa bir süre sonra bunlara askerî ateşelik yapmış olan Albay Cemit Said (Dikel) tarafından bir üçüncüsünün eklenmesi, bu nedenle bir tesadüf olarak kabul edilemez.

Ne var ki o günlerde siyasî merkez'in (Ankara'nın) karşısında hala güçlü bir muhalefetin (İstanbul'un) bulunuyor olması, üstelik bu muhalif çevrelerin basın sahasındaki hakimiyetlerinin henüz kırılmamış bulunması, her üç çevirinin de ciddi bir eleştiri bombardımanı altında kalmasına yol açmış, hatta Diyanet İşleri Reisi Rifat Börekçi, birer beyanname yayımiayarak halkı bu çevirilere iltifat etmemeleri hususunda uyarmıştı. Çeviriterin güvenilir olmaması, büyük sıkıntı yaratmış, sıkıntılar sadece belli mahfillerde dile getirilmekle kalmamış, basında da ilmî bir çevirinin lüzûmuna dair yazılar çıkmaya başlamıştı.

İşte tam da bu sıralarda, 21 Şubat 1925'de T.B.M.M.'de Diyanet İşleri Riyaseti'nin bütçe müzakereleri yapılırken, 61. İctima'ın ikinci celsesinde Eskişehir Meb'ûsu Abdullah Azmi Efendi Diyanet teşkilatının devletin diğer kurumlarıyla hem-ahenk çalışması gerektiğinden bahisle sözü Kur'an tercümelerine getirir ve Meclis Riyaseti'ne,

altında 50 küsur arkadaşının imzası bulunan bir takrir sunar. Takrir, Başvekil de dahil olmak üzere Meclis'in hüsn-i kabulüyle karşılanır ve Kur'an-ı Kerîm'in tercüme ve tefsiri ile ehadis-i şerîfenin (Sahih-i Buharî'nin) tercüme ve şerhi için bütçeye 20.000 liralık bir tahsisat konulur.

Mehmed Akif'in adı telaffuz edilmiş veya bu vazifenin onun tarafından ifası için bir şart koşulmuş mudur?

Hayır! Mehmed Akif, bu tartışmalar olurken Abbas Halim Paşa'nın davetlisi olarak Mısır'da bulunuyordu. Kendisi 1923 ve 1924 kışını Mısır'da geçirmiş ve 1925 yazında, yani önergenin kabulünden birkaç ay sonra İstanbul'a gelmiştir. Nitekim Akif İstanbul'a gelince, Diyanet İşleri Riyaseti adına Müşavere Heyeti a'zası Ahmed Hamdi Akseki hemen harekete geçer ve bazı istişarelerden sonra Akif'e tercüme vazifesini yüklenmesi için defalarca ricada bulunur. Fakat Akif her defasında, Aksekili'ye red cevabı verir.

Akif'in adı, nasıl gündeme gelmiştir?

Kamil Miras gibi hadiselerin içinde olan bazı zevat, Akif'i Diyanet İşleri Riyaseti'ne kendilerinin önerdiğini ifade etmişse de bu iş için en uygun ismin Akif olduğu konusunda zaten herkes müttefikti. Çünkü Kur'an'ı tercüme edebilmek için çok iyi derecede Arapça ve Türkçe bilmek gerekiyordu ve Akif'in her iki dile de vukûfiyet-i tammesi-hiç abartmadan söyleyelim- dillere destandı. Akif bu iki dilin

yanısıra, Fransızca'yı da, Farsça'yı da gayet biliyordu. Ayrıca o dönemde, ulemadan bir hoca efendi yerine modern eğitim almış; hem dini, hem de ulûm ve fünûnu bilen bir kişiliğin daha tercihe şayan olacağında kimsenin kuşkusu yoktu. Akif ise Baytar mektebinde okumuştu ve entellektüel kapasitesi devrin beklentilerine uygundu.

Atatürk özel olarak Akif'ten böyle bir ricada bulunmuş mudur?

Bu hususta elimizde en küçük bir bilgi ve belge bulunmamaktır. Ancak devrin şartlarını bilen, tarafları iyi tanıyan kimseler böyle birşeyin mümkün olamayacağını da takdir ederler sanırım.

Unutmamak icab eder ki: Takrir-i Sükûn Kanunu, Kur'an'ın Türkçe'ye tercümesi hakkında Meclis kararı çıktıktan kısa bir süre sonra ve Akif henüz Mısır'da iken (4 Mart 1341/1925 tarihinde) ilan edilmiştir. Kapatılan gazete ve mecmualar arasında Sebilürreşad da vardır ve Akif'in yakın arkadaşı Eşref Edib de "isyana teşvik" suçundan önce Ankara, sonra Diyarbakır İstiklal mahkemesinin huzuruna çıkarılanlar içerisindedir. Binaenaleyh bu vasatta Atatürk'ün Akif'ten ricada bulunması düşünülemez. Belki söylenebilecek tek şey, bu ismin seçilişine şahsî bir itirazının bulunmadığıdır.

Akif'in Ahmed Hamdi Aksekili'ye defalarca red cevabı verdiğini söylemiştiniz. Peki sonunda tercüme

teklifini nasıl ve niçin kabul etti?

Aksekili merhum bu işten yılmadı ve araya birçok kişiyi koydu. Eşreb Edib de bunlar arasındadır. Buna rağmen kendisini ikna etmek mümkün olmadı. Ancak Hacı Baba diye hitab ettiği en yakın dostu Babanzade Ahmed Naîm devreye girince, bir de Elmalılı'nın Fatih'teki evinde yapılan toplantıda Elmalılı Hamdi Yazır, "Sen yoksan ben de yokum" deyince, Akif bu ısrarlar karşısında daha fazla dayanamadı. Bu son toplantıda Elmalılı tarafından yapılacak işin tercüme değil de meal olacağının ifade edilmesi ise, Akif'in ikna edilmesinde rol oynayan bir diğer sebeptir.

Akif, niçin bu meâl işine İstanbul'da, kendi memleketinde değil de Mısır'da başlamıştır? Şapka giymemek için Mısır'a gittiği iddiaları doğru mudur?

Bu tür yorumların Atatürk'ün sofrasında dile getirildiği biliniyor. Fakat hatırlamak gerekir ki Akif, Ekim 1925'de Mısır'a gitmiş; şapka giymeyi mecbur tutan yasa ise 25 Kasım 1925 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Kendisinin Mısır'a son gidişini, acaba mu'tad seya- hatlarından biri olarak addedebilir miyiz? Öyle olsaydı geri dönmesi icab ederdi. Dönmediğine göre, bu, mu'tad bir gidiş olarak kabul edilemez. Buna karşın, Akif gibi bir şahsiyetin sırf şapka yüzünden Mısır'a gittiğini söylemek de -en azından- hafiflik olur. Nitekim bu yüzden daha farklı nedenler de öne sürülmüştür. Mesela Akif'in yakın çevresinden (Neyzen

Tevfik'in kardeşi) Şefik Kolaylı, hatıralarında, siyasi merkez'in kendisini izletmesinin zoruna gittiğini, "Ben vatan haini miyim ki peşime polis takıyorlar" dediğini ve bu durumun Akif'in izzet-i nefsine ağır geldiği için memleketini terket- tiğini söylemektedir.

Hasan Basri Çantay, Çanakkale zaferinin yıldönümünde devrin ünlü şairlerinden birinin, "Maalesef Çanakkale Şehitleri için güzel, şehitlerimizin şanına layık bir Türk şairi tarafından şiir yazılamadı. Çanakkale destanını yazarı maalesef Türk değildir. Çaresiz Türk olmayan bir adamın şiirini okuyacağız" yavesini savurduktan sonra şiirini istemeye istemeye okuduğunu işiten Akif'in bundan pek çok müteessir olduğunu, o kadar ki dayanamayıp ağladığını anlatmaktadır. Bu sıralarda bir yazarın, CHP'nin resmî yayın organında bir başmakale yazıp Akif'e, "Hadi git artık, sen kumda oyna!" demesi ve Akif'in de bunu okuması bardağı taşıran son damla olur ve şairimiz artık Türkiye'de daha fazla kalamaz.

Akif'in dönmemek üzere Mısır'a gidişinde bu nedenlerin hepsi rol oynamış olabilir; zira 1925'in ve onu izleyen yılların, Milli Mücadele'de aktif rol oynayan dinî endişe sahipleri için tahammülü zor dönemler olduğunu kabul etmek gerekir. Bu, kelimenin tam anlamıyla bir "gönüllü sürgün"dür. Fakat hal böyle olmasına rağmen, Akif yine de üzerine aldığı vazifeyi kamilen yerine getirmeye

çalışmış, Mısır'da bulunuşunu vazifeden kaçmak için bir bahane olarak kullanmamıştır.

Mâdem öyle, Akif'in tercümesini teslim etmekten vazgeçmesinin sebebi nedir?

Akif'in, tercümesini 1928'de bitirdiği kesindir. Buna rağmen o yıllarda Ankara'nın tüm taleplerine red cevabı verdiği de... Bunun görünen iki nedeni vardı: Birincisi, tercümesinin kendisini tatmin edecek şekle gelmemiş olması; ikincisi, Ankara'nın meal'i tefsir'den ayrı olarak basmak konusundaki niyetinin ortaya çıkması...

Akif haklı olarak kendisine verilen garantileri ciddiye almamıştır. Peki tercümeden vaz mı geçmiştir? Hayır! 1929 yılını tercümesini temize geçmekle geçirmiş, hatta sonra ikinci kez üzerinde düzeltmeler yapmaya başlamıştır. Ancak yine de yaptığı meal'in içine sinmediğini kesin olarak ve kendi ifadelerinden biliyoruz. Bu yüzden ilk yaptığı tercümeleri İstanbul'a Diyanet İşleri Riyaseti'ne gönderdiği halde, sonra bundan vazgeçmiş, tamamen bitmedikçe göndermeyeceğini bildirmiştir. Aksekili merhum, yine araya birçok kimseler sokmuş, hatta onlara Mısır'a gönderilmek üzere mektup bile yazdırmıştır. İlginç olan, Akif'in bu en yakın dostlarının (mesela Kamil Miras ile Kuşadalı Rıza Efendi'nin) mektuplarına cevap bile vermemiş olmasıdır.

Bu arada mukavelenin henüz feshedilmediğini ve Akif'in meal üzerinde çalışmaya devam ettiğini belirtmek

gerekir. Ancak bir süre sonra Diyanet İşleri Riyaseti, Akif'le arasındaki mukaveleyi feshetmek zorunda kalmıştır; zira bu büyük işin tamamlanması gerekiyordu ve Elmalılı, tefsir kısmının yazımını aksatmadan sürdürüyordu. 1931'de Akif'in fesih kararını verdiği ve aldığı avansı iade etmek suretiyle mukaveleyi 1932'de feshedip, meal'i yazma işini Elmalılı Hamdi Efendi'ye devrettiği hiçbir tereddüde mahal kalmayacak şekil-de bilinmektedir. Elmalılı'nın, tefsir'in yazımında Furkan Sûresi'ne kadar gelmiş olduğu ise, yine kendi ifadeleriyle sabittir. Nitekim eser bu tarihten üç yıl sonra (1935'de) basılmaya başlamıştır.

Artık üzerindeki ağır yükten kurtulan ve aldığı avansı da iade edip mukaveleyi fesheden Akif, rahatlamış ve tercümeyle meşgul olmaktan vazgeçerek -adeta şiir yazamadan geçirdiği- 6 yılın acısını çıkarmak istercesine- bütün mesaisini Safahat'ın VII. Kitab'ı olan Gölgelerin tab' u neşrine hasretmiştir. Bilindiği gibi 1933'de bu eser Mısır'da yayımlanmış ve zaten Akif de bir daha hastalıklardan fırsat bulup çalışmalarına pek vakit ayıramamıştır.

Tercümenin Akif'i tatmin etmemesinin yanısıra siyasî nedenler de bu kararında rol oynamış olamaz mı?

Hiç kuşkusuz ... 1928'de Anayasa'dan "Devletin dini, din-i İslam'dır" maddesinin kaldırıldığını ve aynı yılın

Haziran ayında Dini Islahât Beyannâmesi'nin Türkiye'nin gündemine oturduğunu hatırlayınız. Mustafa Kemal Atatürk'ün, 30 Kasım 1929'da Vos- sische Zeitung muhabirine verdiği şu demeç, bu safhada ne tür değişiklerin olduğunu göstermesi bakımından çok önemlidir:

"Ahiren Kur'an'ın tercüme edilmesini emrettim. Bu da ilk defa Türkçe'ye tercüme ediliyor. Muhammed'in hayatına ait bir kitabın [Sahih-i Buharî'nin] tercüme edilmesi için de emir verdim. Halk, tekerrür etmekte bulunan bir şey mevcut olduğunu ve din ricalinin derdi ancak kendi karınlarını doyurup, başka bir işleri olmadığını bilsinler. (Atatürk 'ün Söylev ve Demeçleri (1918-1937), III/124- 125, T.T.K., Ankara, 1989, 4. bas.)"

Bu beyanat yabancı bir gazeteciye verilmişti ve belki de o dönemde kimsenin bundan haberi olmamıştı. Ancak o dönemde siyasî merkez'in politikalarında önemli değişiklikler yaşandığı ve hepsinden önemlisi Akif'in 1931 yılında kesin olarak mukavelesini feshetme kararı aldığı bilinmektedir. Binaenaleyh, 1926 Ramazanı'nda Mehmed Cemaleddin Efendi tarafından Göztepe Camii'nde Türkçe namaz kıldırılmasını veya 1932 Ramazanı 'nda camilerde Türkçe

Kur'an'lar okunup, tekbir'in ve ezan'ın Türkçeleştirilmesini, Akif'in 1931' deki kararına etki eden

hadiseler olarak değerlendirmek pek isabetli görünmüyor. Bu hadiseler, olsa olsa Akif'in, 1936 yılında tercümesini Mısır'dan getirmemesi ve öldüğü takdirde yakılmasını vasiyet etmesi olgusunu açıklamakta kullanılabilir.

Akif, tercümesini sadece siyasi nedenlerle mi Türkiye'ye getirmedi?

Hiç kuşkusuz tek neden buydu. Burada, -hatıralarda dile getirildiği üzere- tercümenin kendisini tatmin edecek derecede olgunlaşmış olmaması ihtimali akla gelebilirse de şahsen bu ihtimali zayıf buluyorum. Yozgatlı İhsan Efendi'ye vasiyeti -yaygın versiyonuyla- şöyledir: "Ben sağ olur da gelirsem, noksanlarını ikmal eder, ondan sonra basarız. Şayet ölür de gelemezsem bu eseri yakarsın!"

Vasiyetinin ilk şıkkı, sözünü ettiğimiz ihtimali destekleyen bir muhtevayı iş'ar ediyorsa da Akif'in hastalığının ziyadesiyle ilerlemiş olması, bu ihtimali ciddi bir biçimde zayıflatmaktadır. Nitekim kendisi, İstanbul'a geldikten kısa bir süre sonra zaten rahmet-i Rahman'a kavuşmuştur. Akif gibi bir zatın, vefatının yaklaştığını hissetmemesi düşünülemez. Hal böyleyken, niçin böyle bir ifade kullanmış olduğunu sorabilirsiniz. Bu müşkilatı, dostlarının, hatıralarını yazarken mevcut siyasî şartlar dikkate almış olmalarıyla ve Akif'i keskin bir siyasî tavrın sahibi olarak göstermemeye çalışmalarıyla izah edebiliriz. Nitekim Akif hakkındaki en önemli monografinin yazar olan

yakın mesai arkadaşı Eşref Edib Fergan bu vasiyetin ikinci şıkkını, 1938'de, "Şayet ölür de gelemezsem bu eser sende kalsın!" şeklinde; 1949'da ise, "Şayet ölür de gelemezsem yakarsın" şeklinde aktarmaktadır.

Peki bu tercümenin âkibeti ne oldu? Ma'lûmâliniz, tartışmaların şiddetlendiği bu son olayda, Hulki Cevizoğlu adlı bir gazeteci, "yakıldığı" söylenen bu tercümeye ait 32 sûrenin bulunduğunu iddia etmiş ve 1 Ekim 1999 tarihli Akşam gazetesi de bu keşfiyâtı okurlarına, "Tarihi Aydınlatacak Belge" diye manşetten duyurmuştu.

Günümüzde bu tür keşfiyatları üreten başlıca iki neden vardır: Birincisi cehalet; ikincisi rayting ihtiyacı. Sözünüzü ettiğiniz keşfiyat hadisesinde her iki neden de müştereken rol oynamıştır. "Tarihi Aydınlatacak Belge" diye onca vaveyla ile sunulan kitap, keşfiyat sahiplerini bile aydınlatamamıştır ki tarihi aydınlatsın! Tarih aslında aydınlık. .. Yeter ki tarihin koridorlarında dolaşmayı göze alalım, gerekli sabrı ve cehdi gösterelim. O zaman -tarih bir yana- belki kendimizi aydınlatmak imkanı bulabiliriz. Kendisini aydınlatamayanların ya da böyle bir ihtiyacı duymayanların hem tarihi, hem de insanları karanlığa gömmeleri ise kaçınılmaz bir sonuç....

Ben sayın Cevizoğlu'nun keşfiyatının kıymetini 5-8 Ekim 1999 tarihli Yeni Şafak'taki köşemde tartışmış

olduğumdan, burada bu konuda ayrıca birşey söylemeye gerek görmüyorum. Üstelik söyleşimiz boyunca, yeterli bilgileri de vermiş olmuş olduğumu sanıyorum.

O halde şöyle sorayım: Akif'in Mısır'da bıraktığı tercümenin âkibeti ne oldu? Bu tercümeyi bugün bulmak imkânı var mıdır?

Akif'in İstanbul'a, tercümesini Mısır'da müderrislik yapan Yozgatlı İhsan Efendi'ye bırakıp geldiğine daha önce işaret etmiştik. Türkiye'ye döndüğünde, Atatürk, Hakkı Tarık Us aracılığıyla Akif'ten mealini teslim etmesini rica eder, fakat bir netice alınamaz. Bunun üzerine Hakkı Tarık, Akif'in yanında büyümüş olan -vefat eden arkadaşının kızı- Süheyla Hanım'la eşi Hayrettin Karan'ı kendisini ikna etmek üzere Akif'e gönderir; onlar da yeterince dil döktükten sonra, Mustafa Kemal Atatürk'ün tercümeyi teslim etmesi karşılığında 10.000 liralık bir ödemede bulunacağını söylerler; fakat yine bir netice alınamaz. (Mezkur yazılara bu kitapta yer verilmiştir)

Akif 27 Aralık 1936'da rahmet-i Rahman'a kavuşunca, bu sefer aracılar Mısır'ın yolunu tutarlar. Eşref Edib Mısır'a gidip sabahlara kadar dil döktüğü halde İhsan Efendi'yi ikna etmeyi başaramaz. Damadı Ömer Rıza Doğrul, bu sefer mirasçılar adına gider, onu yasal yollara başvurmakla tehdit eder, fakat o da bir netice alamaz. Bu arada Kazım Taşkent'in "Ne kadar para istiyorsa ver, çeviriyi al" diyerek

gönderdiği kişi de eli boş dönmüştür. Keza, Türkiye'nin Mısır sefiri, İhsan Efendi'yi defalarca sıkıştırır, ama nafile, bu sıkıştırmaların da hiçbir yararı olmaz. II. Dünya Savaşı sıralarında Hasanali Yücel de Mısır'da İhsan Efendi'yle görüşür, tercümeyi ister, lakin netice yine değişmez.

Kısacası, bu teşebbüslerin hiçbiri muvaffakiyetle neticelenmez. Zaman zaman matbuatta tercümenin yakılmış olduğu istikametinde yazılar ve hatıralar boy gösterip -bu konudaki en kesin (!) delil, Akif'in vasiyetidir- bu kanaat efkar-ı umûmiyede yerleşmeye başlarsa da tercümenin bir yerlerde saklanmış olabileceği ihtimalini ciddiye alanlar hiç de eksik olmaz.

Haklı olan kesim hangisiydi?

Azınlıkta kalanlar haklıydılar; zira İhsan Efendi, vefat tarihi olan 1961 ' e kadar tercümeyi yakmaya bir türlü kıyamamış, hatta tercümeyi kendisi için nefis bir rik'a hattıyla istinsah da etmiştir. Ne var ki vefatından birkaç gün önce oğlu Ekmeleddin'i -ki IRCICA'nın direktörlüğünü yapmış olan zattır- yanına çağırıp masasının çekmece-sindeki defterleri yakması vasiyetinde bulunmuş, oğlu da babasının ölümünden sonra, Şeyhülislam Mustafa Sabri Efendi'nin mahdûmu

Prof. İbrahim Sabri Bey'den yardım istemiş, o yıllarda el-Ezher'de talebelik yapan İsmail Hakkı Şengüler, Ali İhsan Okur ve Osman Saraç'ın yardımlarıyla -1 961 'de Türkiye'de

yeniden zuhûr eden Türkçe ibadet tartışmalarının da etkisiyle- hem defterleri, hem de İhsan Efendi'nin şahsi nüshasını hep birlikte yakmışlardır.

Bu bilgiler sadece rivayet mi?

1961 yılından önceki tahminleri bir kenara bırakırsak, tercüme'nin yakılmış olduğu gerçeği, ilk kez Mahir İz merhumun 1974'de yayımlanan Yılları izi adlı hatıratında yazılı olarak ifade edilmiş, 1 992'ye gelindiğinde ise, tercüme'yi yakan beş kişiden biri olan İsmail Hakkı Şengüler hocaefendi tarafından hadise, -bu konudaki spekülasyonları sona erdirmek amacıyla- bütün tafsilatıyla yazılı olarak aktarılmıştır. Binaenaleyh artık bu belgelerden sonra Akif'in tercümesine ilişkin aksi istikametteki iddiaların hepsini birer laf u güzaftan ibaret addeylemek mecburiyeti vardır.

Ne dersiniz, merhum Akif bu tercüme işine girdiği için pişman olmuş mudur?

Bundan hiç kuşkunuz olmasın. Mektuplarında en sık şikayet ettiği husus, şiirden uzaklaşmış olması ve bir vizr u vebalin altında kalmak korkusuydu. Bir mektubunda şöyle der: "Yahya Kemal gibi kıt' acı oldum; dört yılda tam oniki mısra". Bir başka mektubunda yazdıkları çok daha dehşet vericidir: "Gönlüm harap, zihnim perişan, elim işe varmıyor. ..' '

Sanırım, bu konuda arkadaşlarından Hasan Basri Çantay'ın şu itirafı yeterince açıklayıcı olmalıdır: "Kur'an tercemesi hakkında hepimizin -hele Ahmed Hamdi Akseki'nin- gösterdiğimiz anûdane ısrar, eyvah ki Akif'in hem geceli gündüzlü birçok senelerini, hayatını eritti, hem memleketimizi o mev'ûd şiirlerden mahrûm etti. Bari Kur'an tercümesi meydana atılabildi mi? Ne gezer! Üstad, "Beni tatmin etmeyen bir terceme başkasını nasıl tatmin eder?" diyordu."

Evet, şimdi elimizde ne Kur'an tercümesi var, ne de o va'dolunan şiirler!

Son olarak size şahsi bu sual sormama izin veriniz lütfen. Uzun yıllar Kur'an tercümeleriyle uğraşıyorsunuz ve Kur'an Çevirilerinin Siyasi Tarihi adlı bir eser hazırlamakta olduğunuzu da daha önce yazmıştınız. Acaba şimdi bu eserin yazımının hangi safhada olduğunu öğrenebilir miyiz?

Takdir edersiniz ki bu tür eserler kolay hazırlanmıyor; eksikler de bir türlü bitmek bilmiyor. Üstelik her geçen gün yeni bilgilerle, yeni belgelerle karşılaşıyoruz. Bu nedenle yeterince tekemmül etmeden bu eseri neşretmek niyetinde değilim. Ancak bir yandan, Kur'an mütercimleriyle ilgili müstakil olarak hazırladığım çalışmaları yayımlıyorum. Cumhuriyet döneminde yayımlanan ilk Kur'an çevirisinin mütercimi olan Seyyid Süleyman Tevfik el-Hüseynî (öl.

1939) hakkında geçen sene bibliyografik bir makale neşretmiştim. Keza Ahmed Cevdet Paşa'nın (öl. 1895) Kur'an tercümesinin yazmalarını da ihtiva eden bir çalışmam yayımlanmayı bekliyor. Bu arada Akif'in Kur'an tercümesinin serencamını anlatan bir tedkikin sonuna gelmiş durumdayım; nasib olursa, Akif'in bu seneki vefat yıldönümü münasebetiyle neşredeceğim.

Merakla bekliyoruz. Verdiğiniz bütün bilgiler için size teşekkür ederiz.

Ben teşekkür ederim.

Ortada birbirinden farklı iki Akif olduğu kesin...

Biri cemiyet-i beşeriyeye hizmet için yazarıAkif, diğeri de kendisi (!) için yazarıAkif.

Çelişki mi? Tutarsızlık mı? Yol değiştirmek mi?

Nedir bu farklılığın sebebi? Hangisi gerçek?

Akifimizin hangi yönünü öne çıkarmalı: Sanatını mı, fikirlerini mi, şahsiyetini mi?

Tanzimatın getirdiği ikilikler türünden bir ikilem mi bu?

Hem mektep, hem medrese,

hem muhafazakârlık, hem modernlik...

Bir yanda mazi, bir yanda âti...

Şizofreni dedikleri bu mu yoksa?